

Sõjaasjanduse ajakiri

SÕDUR

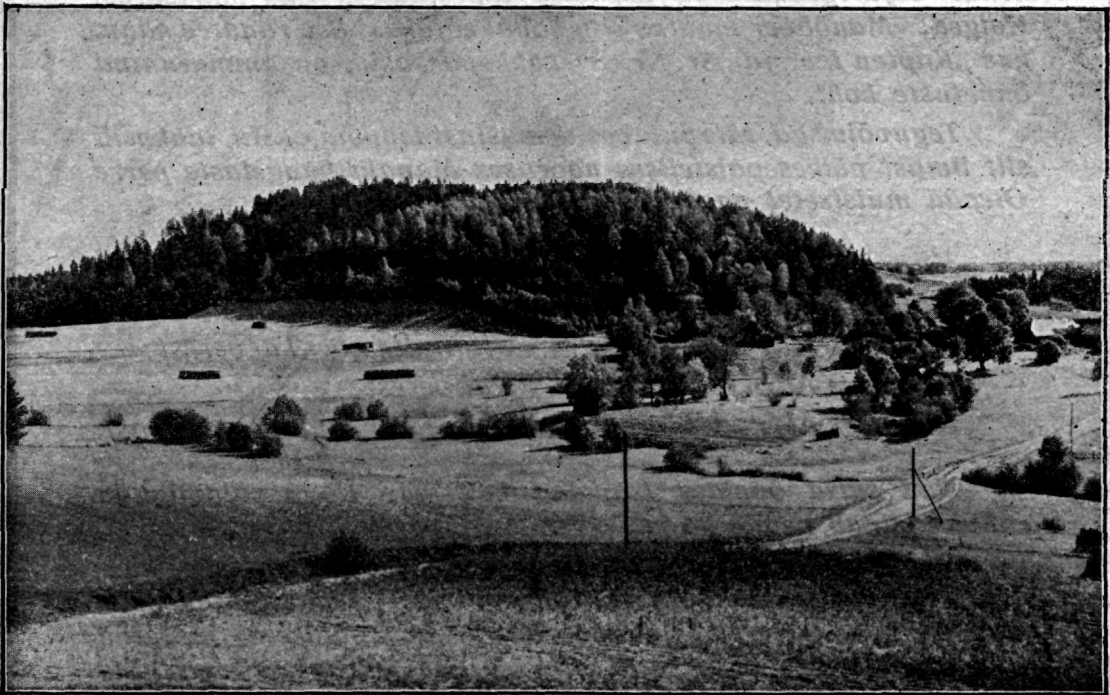
№ 38/39/40.

Kesknädal, 7. oktoobril 1925.

VII aastakäik.

OTEPÄÄ MANÖÖVRID.

ESIMESED SUURED EESTI SÕJAVÄE MANÖÖVRID 17.—21. SEPTEMBRINI 1925.

OTEPÄÄ LINNAMÄGI,

KUULSAIM MUISTSETE EESTLASTE KINDLUS JA AJALOOLISELT TÄHTSAIM PUNKT MANÖÖVRITE
RAIOONIS.

In memoriam.

Kus suured massid liikuma on pandud, sääl on kokkupõrked, sääl pudenevad rakukesed.

Eesti maleva, manööverdades 17.—21. septembril 1925, esimest korda omas suuremas massis, pidi alistuma sellele raudsele seadusele. 21. septembril kell 2.20 saabus teade, et Pritsu ja Elva vahel 1. soomusrongi rügemendi osad on kokkupõrganud, varitsedes manöövrivastast. Rügemendi osad sõitsid välja „vaenlase“ piirkonda. Kustutasid tuled. Tegutsesid tõsiduse ja võidu tahtega, nagu see alati on meie soomusronglasi nende sõjategevuses ja õppustes ilmestanud. Siis mürtsatus. Hoiged. Manööver muutus siin kohal sõjaks. See raudtee kään, kus „Kapten Irv“ ja „Sr. Nr. 3“ kokkupõrkasid, on ammutuntud õnnetuste koht.

Teguvõimsad, täis palavat armastust Isamaa vastu, lahkusid siit ilmast päikesepaistelises nooruses Manala kangelaste perre Otepää muistsetel vaenuväljadel:

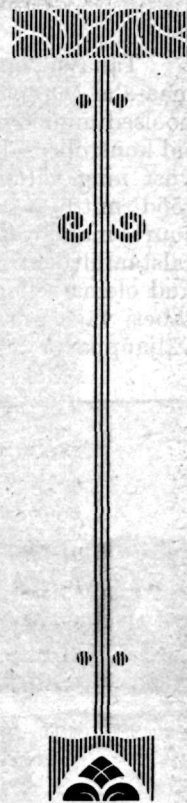
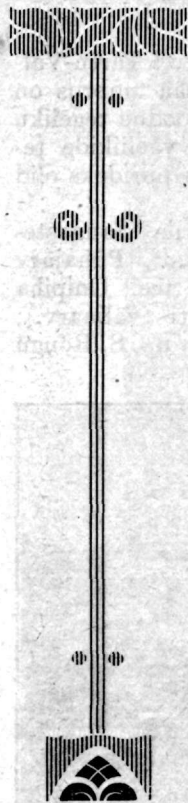
*Kapral Juhan Reeder — Läänemaa, Saulepist;
Kapral Theodor Gussarov — Tartumaa, Kallastest;
Reamees Harald Anton — Viljandimaa, Taeverest;
Reamees Adolf Pernits — Rakverest;
Reamees Alfred Timmermann — Läänemaa, Passlepast.*

Nad surid õppides Isamaad kaitsma. Kogu sõjavägi ja rahvas leinab nende kadu.

See lehekülg viigu nüüd, kümnete ja sadade aastade möödudes Eesti kodanikke Vabariigi suupäivile — esimestele suurtele manöövritele, „Otepää manöövritele“, sügispäikesest kullatud Otepää väljadele ja tuletagu meele siin kurbuses nimetatud sõdureid.

Nad õppisid ohverdama oma elu Isamaa eest.

Nad ohverdasiid saatuse sunnil õppides!

*Sõjaminister
Kindralstaabi kindral-major
J. Soots.*

Sõjaministri käsukiri.

Nr. 13.

Pritsu jaamas, 21. septembril 1925 a.

Viibides Otepää manöövritel 20. ja 21. septembril sel aastal, oli minul juhus näha ja hinnata meie kaitseväe senise töö tagajärgi ettevalmistuseks lahingtegevusele. Need tagajärjed näitavad, et meie kaitseväe kõrgemad juhid ja alalised kaadrid on üles näidanud raudgemata tahtmist kõigekülgelt süveneda õppe- ja kasvatustöösse. Selle töö vili on see osavus, millega suurem osa ohvitseri ja sõdureid oma ülesandeid manöövritel lahendasid, ning see kohusetruudus, millega olid nemad oma asja juures.

Tehtud töö ning väsimatuse eest manöövritel avaldan oma tänu manöövri ja poolte juhatajatele ühes vahekohtunikkudega, ning kõi-

kidele väeosadele ja asutustele, kes manöövritest osa võtsid.

Kuid manöövrid näitasid ka, et täiuseni väljaõppe alal on veel tükk maad. Ka organisatsioonis ja varustuses on ilmsiks tulnud puudusi.

Asudes jälle tööle oma alalistes asupaikades, on kõikide kaitseväelaste kohus neid puudusi kõrvaldada — igal ühel oma töö piirides. Selleks soovin ka edaspidi sama kindlat tahtmist oma kodumaa hääks töötada, nagu seda on kaitsevägi üles näidanud seniajani.

Soots

Kindralstaabi kindral-major,
Sõjaminister.

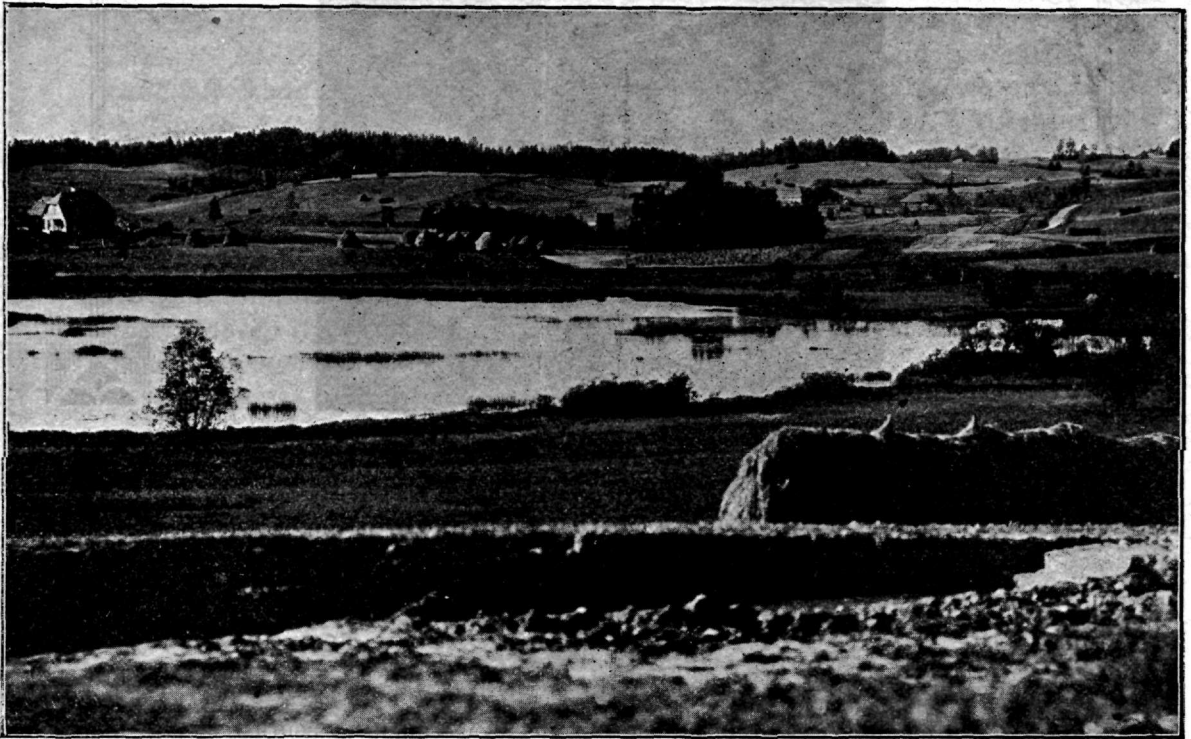
Otepää manöövrid.

17.—21. sept. 1925.

Tänavu septembris Tartu-Valga vahelisel maa-alal, Otepää piirkonnas ärapeetud kahepoolsed manöövrid olid esimesed, mis võimaldasid kontrolleerida suurte üksuste (diviiside) tegevust ning väljaõpet ja jälgida väeliikide koostööd mitmesugustel lahingfaasidel. Sarnaste suurte manöövrite organiseerimine nõudis kindralstaabilt suuri eeltöid, mis pidid eriti põhjalikud olema sellepärast, et manöövritelt selgitust taheti väga mitmesugustele küsimustele vägede väljaõppe ja organisatsiooni alal.

Manöövrite piirkonnaks valitud Tartu-Valga vaheline maa-ala. Eriti Otepää ümbrus on tüübiline murdmaastik, seega soodne tegeliku õpetlikkuse mõttes mitmesuguste väeliikide tegevuseks. Manöövrite tegevusriba piirideks olid i d ' a s t:

Karula jaam, Sangaste kirik, Sangaste-Nuustaku tee (kõik kaasaarvatud), Pühajärv (väljaarv.), Nuustaku-Pangodi tee, Unipiha (mõlemad kaasaarvatud) ja Uhti (väljaarv.); l ä ä n e s t: Valga, Uniküla, Puka m., S. Rõngu

Tüübilisemat Otepää maastikku.

Manöövrite eesmärgiks oli: — a) u u r i d a:

1) diviisi liikumist (rännakut), puhkust, kontakti loomist vastasega, pääletungi ja kaitset;

- 2) diviisi ratsaväe,
- 3) tankide ja
- 4) õhuluure tegevust;

b) kontrolleerida: osaliselt meie sõjaväe organisatsiooni, tehniliste uuenduste, varustuse ja varustamisviiside otstarbe- ja ajakohasust ja uute määrustikkude kõlbulikkust sõjapraktikas;

c) v ä r s k e n d a d a alalise kaadri juhtimise praktikat.

m., S. Kongota m., Keeri järv ja Kärevere (kõik punktid kaasaarvatud).

Nimetatud ribas tegutsesid pooltena kaks diviisi. Sinine pool: II diviis, kindral-majoor Pödderi juhatusel; punane pool: I diviis, kindral-majoor Heintze juhatusel. Manöövriteid juhatas kindralstaabi kindral-majoor Tõrvand, kelle staabi ülemaks oli kindralstaabi kolonel Jonson.

Poolte koosseisu kuulusid: Sinine pool — II diviis: — 2. 6. ja 7. jalgväe rügement (à 2 pataljoni), allohv. õpepataljon, 2. ratsa divisjon, diviisi kahurvägi (3 kerget, 2 rasket gruppi), 2. soomusrongide divisjon, 2. soomusautode salk, 2. tankide kompanii, 2. pioneer komp., 2. telef. telegrafi komp., lennueskadri

Suurte Otepää manöövrite iuhataja ja tema staabi ülem.

Kindralstaabi kindral-majoor
J. Tõrvand.

Kindralstaabi kolonel
G. Jonson.

N 2, 6 raadiojaama ja vastavad seljatagused asutused.

Punane pool. — I diviis: 1., 5. ja 10. jalgv. rügement (à 2 pataljoni), 1. ratsa divisjon, I diviisi kahurvägi (3 kerget, 1 raske grupp), 1. soomusrongide divisjon, 1. soomusautode salk, 1. tankide komp., 1. pioneer komp., 1. telef.-telegrafi komp., lennueskadrill N 1, raadiojaam ja vastavad seljatagused asutused.

Pooltele antud üldolukord manöövrite algul.
(V. skeem Nr. 1).

Sinine pool. Septembri kuu esimesel poolel valdasid sinised väed Võõbsu, Võru ja Valga, Ruhja raioonid. Punased väed taganesid Tartu ja Viljandi suunas. Sinised väed olid päälle lühikest tagaajamist sunnitud peatuma, et abivägede päralejõudmist oodata ja tarvilikke ümberpaigutusi läbiviia. Siniste eelväed peatusid joonel: Mehikoorma, Moisekatsi, Karuski, Kanepi, Urvaste, Igaste, Telliste, Hummuli, Koorküla, Holdre ja Kirbla. Kontakt punastega osaliselt katkenes. Päälle abivägede päralejõudmist korraldasid sinised omi jõude ja jätkasid päaletungi, ülesandega, — vallata Tartu ja Viljandi, et Emajõe, Tännasilma ja Raudna jõgede joont oma alla võtta. Selle ülesande teostamiseks jagunevad sinised jõud Võru ja Volmari väegruppideks.

Võru väegrupp tungib päälle ida pool Valka, V. Emajõe, Võrtsjärve joont, Võru-Tartu ja Valga-Tartu suunas, ülesandega — vallata Tartu ja ülekäigud Emajõel.

Volmari väegrupp tungib päälle lääne pool Valka, V. Emajõe, Võrtsjärve joont, ülesandega — vallata Viljandi linn ning Tännasilma ja Raudna jõgede ülekäigud.

15. septembri õhtul lõppes siniste jõudude koondamine ja ümbergruppimine. Et mõned väeosad suurte rännakute järele puhkust vajasisid, otsustas sinise rinde ülem päaletungi alata 17. septembril kell 11.

Punane pool. Septembri kuu esimesel poolel oli punastel jõududel ebaedu Ruhja, Valga, Võru ja Räpina raioonis. Siniste üleolevate jõudude alaliste löökide alt vabanemiseks taandusid punased väed kiirelt Viljandi ja Tartu suunas. Sinised väed, peatudes vägede korraldamiseks, kaotasid punastega kontakti. Punased peatusid Möisaküla, Karksi, Vooru, Rannu, Tõravere, Kambja ja Võnnu joonel. Siin kavatses punase rinde ülem siniseid vägesid kinnipidada kuni oma jõudude korraldamiseni ja abivägede kohalejõudmiseni, mis pidi lõppema 19. septembril lõunaks.

20. septembril kavatses punase rinde ülem päaletungi alata, et vallata Volmari, Valga teedesõlmed ja Haanja kõrgustiku, andes päälöögi Volmari ja Võru suunas. Selle ülesande täitmiseks jagunevad punased jõud Viljandi ja Tartu väegruppideks. Viljandi väegrupp tungib päälle lääne pool Võrtsjärve, Volmari suunas, ülesandega vallata Volmari linn. Tartu väegrupp ida pool Võrtsjärve, Valga ja Võru suunas, ülesandega vallata Valga teedesõlm ja Haanja kõrgustik.

16. septembril sai punase rinde ülem teada, et sinised omi jõude koondavad Kanepi, Põlva, Valga raiooni, et siit pääletungile üleminna. Oma üldplaani järjekindlaks läbiviimiseks käskis punase rinde ülem Tartu väegrupi ülemal 17. septembril Valga suunas osalist pääletungi alata, et siniste jõude oma kavatsitava päälöögi suunast ära tõmmata. Tartu väegrupi abivägedest lõpetab oma koondumise Nõo raionis 16. sept. lõunaks Narva rindelt ületoodud I diviis; mida ka Tartu väegrupi ülem otsustas antud ülesande teostamisel kasutada.

Sinine pool: Eriolukord ja ülesanded 17. septembriks. (v. skeem Nr. 2).

Punaste vägedega, kes Tartu suunas tagasi tõmbusid, puudub kontakt. Luureandmed näitavad, et punased Võnnu, Kambja, Tõravere joonel on peatunud, ning et nad Reola m., Tartu, Nõo raionis vägesid koondavad, et selle lõppedes vastupääletungile asuda.

Võru väegrupi II diviis, lõpetades koondamise Karula m., Karula jaama, Paju m. ja Valga raionis 15. sept. kell 20, 16. septembril asus puhkusel samas raionis, eelosadega V. Emajõe ülekäikudel, Igaste, Telliste ja Sooru asundustes. II diviisist paremal — Võru väegrupi V diviis, vasakul — Volmari väegrupi VII diviis. Väiksearvulise ratsaväe tõttu puudus diviisi rinde ees väegrupi ratsaluure. Raudtee sild V. Emajõel oli punaste poolt purustatud, silla parandus lõpeb 17. sept. kell 15.30. Edukalt möödunud lahingute tõttu on meeoleu väeosades ülev.

II sinisel diviisil on ülesandeks Võru väegrupi koosseisus 17. sept. kell 11 asuda pääletungile Igaste, Telliste joonel, üldiselt Valga-Tartu raudtee sihis, et oma alla võtta 17. sept. õhtuks Voki m., Pringi m., Kuigatsi m. joone (v. skeem Nr. 2) ja 18. sept. õhtuks — Päidla m., Räbi, Palupere m., Raigaste joone. (Pääletungi riba piirjooned v. skeem Nr. 2.) Diviisi ülem võis väeosi koondumis-raionis ümbergrupeerida enne manöövri algust ainult V. Emajõe vasakul kaldal, ning luure üksusi lõuna pool Igaste-Telliste joont.

Punane pool: Sinised väed surusid punaseid järjekindlalt üldiselt Viljandi, Tartu suunas. Pääle Ruhja, Valga, Kanepi, Põlva, Räpina joone vahdamist rauges siniste pääletung. Luureandmetel on sinised alganud vägede ümbergrupeerimist, koondades jõude Valga ning Kanepi, Põlva piirkondades, kust kavatsus pääletungi jätkata.

Punaste Tartu väegrupp, ülekaalus olevate jõududega pääletungivast vastasest lahtikiskudes ning kontakti sinistega kaotades, asuskaitseisukorda Rannu, Tõravere, Kambja, Võnnu joonel, et pääle vägede korraldamist ja koondamist, mis 19. sept. lõunaks lõpule jõuab, vastu

pääletungile üleminna. Tartu väegrupi I diviis, lõpetades koondumist 16. sept. lõunaks Meeri, Tõravere, Nõo, Unipiha m., Külitse raionis, kus asub puhkusele eelosadega Majala (Maidla) Luke küla ja Luke m. joonel.

I diviisist paremal — Tartu väegrupi üksik eskadron Rannu raionis, vasakul — II diviisi 7. rügement. Raudtee sild Tõravere juures rikutud; selle parandus lõpeb 17. sept. kell 15.30. Meeleolu I diviisi väeosades ülev, vaatamata 10% kaotuste pääle jalgväes eelmistes lahingutes.

Tartu väegrupi ülesande täitmise kergendamiseks algab I punane diviis pääletungi 17. sept. kell 10.30, üldiselt Tartu-Valga raudtee sihis, Majala (Maidla), Luke m. joonelt, ülesandega võtta oma alla: 17. sept. õhtuks — Rõngu, Palupere m., Kastolatsi joon ja 18. sept. õhtuks — Peru m. (karjamõisa), Vanamõisa, Voki joon. Pääletungi riba piirjooned v. skeem Nr. 2. Manöövri alguseni võis diviisi ülem väeosade ümbergrupeerimist toimetada koondamise raionis ainult põhja pool Tõravere, Unipiha joont; luureüksuste ümberpaigutamist aga põhja pool Majala (Maidla), Luke joont.

Poolte tegevus 17. septembril (v. skeem Nr. 2).

Sinine pool: II diviis algas saadud ülesande täitmiseks lignemise rännakut diviisi koondusraionist kell 11 kahes kolonnis. Diviisi liikumist kattis kõvendatud luursalk major *Bassen-Spilleri juhatusel* (luursalka koosseis: 2. ratsadiviisjon, 1 k. patar., 1 rühm soomusautosid, 1 rühm jalgväge autodel). Parempoolne kolonn, kol. Kruusi juhatusel, 7. jalgv. rüg., Allohv. Öpepataljon, 2 gruppi suurtükiväge ja 1 rühm pioneere, liikusid üle Laatre, Sangaste k. (kirik). Sangaste kolonn hargnes kolmeks: paremale poole Allohv. Öpepataljon — kolonel-ltn. Lõhmuse juhatusel üle Restu m., Voki m. — Pühajärve suunas; keskmine, 7. jalgv. rüg. ühes kahurväega, üle Keeni m. Pringi pääle.

Vasakpoolne kolonn, kol. Rosenbergi juhatusel (2. ja 6. jalgv. rüg., 3 gruppi kahurväge, 1 rühm pioneere, 1 rühm soomusautosid, 1 rühm ratsanikke) liikus üle Telliste m., Priipalu-Kuigatsi pääle. Soomusrongid liikusid Keeni jaama, luuret väljasaates Puka jaama.

17. septembri õhtuks jõudsid kolonnid pääjõududega Voki m., Pringi m., Kuikatsi m. ning eelosadega — Kitse, Arula m., Anna-Kuigatsi talu joonele, asudes nimetatud piirkondades puhkusele. Luureosad jõudsid kell 19. Pühajärve, Eidu m. (Eido) Puka joonele.

Punane pool. I punane diviis teostas lignemise rännakut kahes kolonnis, väljaastudes koondumisraionist kell 10.30. Diviisi liikumist kattis luursalk major Veissi juhatusel, mille koosseisus: 1 ratsadiviisjon, 1 k. patarei, 2 kompaniid jalgväge veoautodel ja 1. soomusautode salk.

Parempoolne kolonn, kol. Pavijani juhatusel, 5., 10. jalgv. rüg., 3 gruppi kahurväge, 1 rühm pioneere, „G“ k-do, liikus üle Tõravere, Kirepi-Rõngu pääle.

Vasakpoolne kolonn, kolonel Pulki juhatusel, 1. jalgv. rüg., 1 k. grupp kahurväge, 1 rühm pioneere, liikus üle Kodijärve m., Kiisa Otepää pääle.

Poolte ülesanded 18. septembriks.

Sinine pool: II diviisi ülesandeks oli jätkata pääletungi endises ribas üldiselt Valga-Tartu raudtee suunas ja 18. sept. õhtuks oma alla võtta Päidla m., Räbi, Palupera m., Raigaste joon.

Punane pool: I diviisi ülesandeks oli pääletungi arendada endises ribas üldiselt Tartu-

Otepää manöövrite juhid.

Manöövrite juhataja kindralstaabi kindral-major J. Tõrvand (keskel) ühes poolte juhatajatega. Kindral Tõrvandist paremal — sinise poole juhataja kindral Pödder, vasakul punase poole juhataja kindral Heintze.

17. septembi õhtuks jõudsid kolonnid pääjõududega Raigaste, Palupera m., Kastolatsi ja eelosadega Aakre m., Astuvere Eidu m., Otepää joonele, asudes nimetatud piirkondades puhkusele. Luureosad võtsid kell 19 oma alla Puka alevi, Arula m., Pühajärve joone.

17. sept. pääle kella 16 oli kokkupõrkeid poolte luureosade vahel; kell 16.20 Eidu m. piirkonnas Peku talu juures, kus punased taganesid; kell 18 Puka alevi juures; kell 18.45 Arula m. juures, kust sinised taganema sunniti.

Poolte õhuluure tegutses kogu päeva jooksul, andes teateid poolte juhatustele vägede liikumise ja koosseisu üle.

Valga raudtee suunas ning 18. sept. õhtuks vallata Peru m., Vanamõisa, Voki m. joone.

Poolte tegevus 18. septembril.

(V. skeem Nr. 2 ja 3).

Et poolte luureosad olid oma vahel kokku puutumises, siis võis 18. sept. jooksul ettenäha kohtamislahinguid, mis ka manöövrite üldsusteemi järele arenema pidid.

Sinine II diviis algas kell 11.30 pääletungi, moodustades kolm lahinggruppi: Parempoolne gr. — allohv. õpepataljon, edasitungides ribas, mille piirideks paremalt: Voki m., Pühajärve, Kiisa; vasakult: Arula,

*Päevahekohtunik Otepää manöövritel
Kindralstaabi kolonel
J. Rink.*

Eidu m., Maksina, Räbi, pidi oma alla võtma Pöidla, Räbi joone. Keskmise gr. — 7. jalgv. rüg., 2 gr. kahurväge, 1. r. pioneere, pidi väljajõudma Räbi, Palupera joonele. Pääletungi riba piirid: paremalt: Arula, Eidu m., Räbi; vasakult: Anna, Mitto, Palupera.

Vasakpoolne gr.: 6. jalgv. rüg., 3 gruppi kahurväge, 1 rühm soomusautosid, 2 r. pioneere, 1 r. ratsanikke, edasitungides ribas, mis piirdub paremalt: Anna, Mitto, Palupera; vasakult: Puka, Raigaste — pidi oma alla võtma Palupera, Raigaste joone. Diviisi reserv, 2. jalgv. rüg., liigub vasakpoolse kolonni taga. Luuresalk korraldas luuret vastase paremal tiival — Puka, Rõngu, Palupera raionis. Diviisi pääletungil oli päälöök suunitud vastase parema tiiva pihta.

Punane I diviis jatkas pääletungi valvekaitse joonelt kell 8 järgmiselt: Parempoolne lahinggrupp — soomusrongide divisjon, 5. jalgv. rüg., 2 r. pioneere, 1 gr. kahurväge, kol. Tallo juhatusel — Tartu-Valga raudtee suunas. Esimeseks valdamisobjektiks oli Puka jaam.

Vasakpoolne gr. — 1. jalgv. rüg., 1 gr. kahurväge, 1 r. pioneere — kol. Pulki juhatusel. Pääletungi üldsuun — Kastolatsi, Vanamõis. Esimeseks tegevusobjektiks oli Vanamõis ja kõrgustik (101,3).

Gruppide vahejoon — Palu, Vaila, Piingi.

Ratsa divisjon ühes 1 kerge patareiga, 1 rühma s.-autodega koondus diviisi vasakule tiivale, ülesandega pääletungida üldsuunas Pühajärv, Voki m. Vahejoon vasakpoolse grupi ja ratsa divisjoni vahel: Kastolatsi, Pauska, Aritse, kõrgustik 82,0, Lendre.

Diviisi varu, 10. jalgv. rüg., 2 gruppi kahurväge, 1 r. s.-autosid; kella 8 olla Palupera m. juures. Tankid kella 8 Pritsu jaamas.

Arendades pääletungi antud ülesannete piirides, kohtasid poolte pääjõud kella 14 paigu 1 klm. lõuna pool Puka m. ja umbes samal ajal ka Arula, Otepää joonel. Puka m. ja alevi pärast löödi ägedaid lahinguid, mis kestsid kella 16. Siniste surve all olid punased sunnitud oma paremat tiiba Aakre m., kõrgustik 63,1 joonele tagasi tõmbama. Pääletungi riba keskel pidasid punased oma käes Berghofi ja Arula. Arula m., Otepää vahel tungis allohv. õpepataljon kiiluna punaste 1. jalgv. rüg. ja 1. ratsa divisjoni vahele, sundides punaseid osi taganema. Seisukorra jalulesäädmiseks saadeti I diviisi reservist 1 raske grupp 1. rüg. ülema käsutusse ja 10. rügemendist: a) üks pataljon, ilma ühe kompaniita, mis Rebase-Berghofi suuna pidi sulguma, b) üks kompanii, mis üle Sepatare-Otepää teed mööda saadeti vastu õpepataljoni osadele

Kell 17.30 lõppes lennukitelt antud signaalide järele manöövri tegevus, algas 24 tunniline puhkus. Poolled tõmbusid 1 klm. lahingjoonest tagasi, moodustades oma vahel neutraalriba, mille taga väeosad puhkusele asusid, mis manöövrite üldteemis ettenähtud oli. (Poolte asetus 18. sept. kell 17.30 v. skeem Nr. 3).

Poolte ülesanded 20. septembriks.

Sinine pool: 19. septembri õhtul asusid sinise Võru väegrupi celosad üldjoonel Räsina, V. Piigaste, Neeruti m. Otepää, Pühajärve m., Vanamõisa, Puka.

II diviisist paremal asus — Võru väegrupi V div. ja, alates 20. sept. kella kuuest, IX diviisi osad, vasakul — üksik eskadron Võru väegrupist.

Luureandmetel jätkab vaenlane koondamist Võnnu, Kambja, Igavere raionis. II diviisi ülesandeks — kasutades saavutatud edu, jatkata pääletungi üldiselt Valga-Tartu raudtee suunas, endises ribas, ja 20. septembri õhtuks oma alla võtta Nauni, Hellenurme, Rõngu joon ning 21. sept. kella 10 — Etsaste-Uderna, Teedla joon.

Punane pool. Tartu väegrupi eelväed asusid 19. sept. õhtul üldjoonel: Võnnu, Kambja, Neeruti küla, Otepää, Arula, Aakre.

Luureandmetel on sinised Tamme, Neeruti Otepää asunduste raiooni koondanud IX diviisi osad, kellel ülesandeks — Laguja, Elva suunas ärälõigata II punane diviis.

II diviisi paremal tiival taganes üksik ratsaeskadron 19. sept. kella 12 Laperukma küla raiooni; vasakul taganesid 7. rügemendi osad samaks ajaks Kodijärve-Ranitsa joonele.

I diviis, välja jöudes Otepää, Arula, Aakre joonele, on suuremad siniste jõud punaste päälöögi suunast ära tõmmanud ja sellega oma esi-

algse ülesande täitnud. Et sinised väed, mis Kanepi, Otepää suunas tegutsevad, on suuremate jõududega vallanud Tamme, Otepää raiooni, ähvardades I diviisi seljatangust, käskis Tartu väegrupi ülem I diviisil taanduda 20. sept. kella 12 V. Rõngu, Pastaku, Laguja joonele, kus sini-seid kinnipidada kuni uue korralduseni.

Poolte tegevus 20. septembril.

Puhkus lõppes 19. septembril kell 17. 30. Sellest pääle arendasid pooled tegevust, sissevõttes seisukohad, millistel eelmisel päeval tegevus lõppes, kusjuures arvestati tegeliku olukorraga 18. sept. õhtul (väsimus, side jne.). Õhtul ja öösel 19./20. sept. olid tegevuses luuresad.

Punane pool. Punane I diviis määras taandumise manöövri läbiviimiseks järelväkke: I pataljoni 5. jalgv. rügemendist, I pat. 10. jalgv. rügemendist ja I eskardoni ratsa divisjonist, mis oma alla võttis järelväe positsioonid, mis skeemil Nr. 3 ja 4 näidatud, pääjõudude taandumist päävastupanu positsioonile — V. Rõngu, Pastaku, Päeva, Laguja, Makita joon, katma pidid.

Taandumis- ja kaitseribad näidatud skeemidel Nr. 3 ja 4.

Järelväe positsioonid tulid sissevõtta: esimene kell 5, ja oma käes hoida kuni kella 11; teine vahepäälne — kell 8, ja oma käes hoida kella 14 ja päävastupanu positsioon kella 12, kuhu väeosad jäävad kuni korralduseni.

Väeosad pidid päävastupanu positsioonile asuma järgmiselt: I. jalgv. rüg. — V. Rõngu, Pastaku (kuni raudteeni).

10. jalgv. rüg. — raudteest Päeva, Laguja; 1. ratsa divisjon — Laguja, Makista vahel; 5. jalgv. rüg. diviisi varus Kõu (Käo) karjamõisa Uderna raioonis.

Soomusrongide divisjon kuni kella 14 Pritsu jaamas, pääle selle Pritsu, Elva vahel. Soomusautode salk — 5. rüg. ülema käsutuses. Tankide kompanii — Elva jaamas rongil. Päävastupanu positsiooni sissevõtmisel algas diviis kindlustusning ettevalmistustöid vastulöögiks.

20. septembri päeva jooksul taandusid I diviisi osad täies korras siniste tugeva surve all, mis erilisel märgatav oli punaste paremal tiival. Kell 17 oli Pritsu jaama juures punase ja sinise soomusrongi vahel lahing, kus sinise vahekohtuniku otsusel rong purustati; punane rong sai kergeid vigastusi.

Sinine pool. Saadud ülesande täitmiseks teostas II sinine diviis 20. sept. päälõõk hüpätena, moodustades diviisi päälõõk ribas kolm lahingpiirkonda:

Parempoolne lahingpiirkond kol.-ltn. Lõhmuse juhatusel: allohv. õpepataljoni, teostades päälõõk 4 hüppega, pidi välja jõud-

*Operatiiv osakonna juhataja
Kindralstaabi major
J. Maide.*

ma kella 15 Nauni, Kassi joonele. Päälõõk algus kell 7.

Keskmine lahingpiirkond, kolonel Kruusi juhatusel: 7. jalgv. rüg., 2 gruppi kahurväge, 1 rühm tanke, 1 r. pioneere, pidi teostama päälõõk 4 hüppena, välja jõudes kella 15 Kassi, Hellenurme, Pritsu jaama joonele. Päälõõk algus kell 6.30.

Vasakpoolne lahingpiirkond, kolonel Rosenbergi juhatusel: 6. jalgv. rüg., 1 patarei kahurväge, 1 r. s.-autosid, 1 r. tanke, 2 r. pioneere, teostades päälõõk kahe hüppega, pidi kella 13 oma alla võtma Astuverre, Raigaste joone. Päälõõk algus kell 10.15.

Lahingpiirkondade piirid ja hüpped märgitud skeemil Nr. 3.

Kõvendatud II ratsa divisjon pidi korraldama luuret vastase tiival kell 7 ja toetama vasakpoolse lahingpiirkonna päälõõk, tegutsedes siniste parema tiiva pääle. Soomusrongide divisjonil oli ülesandeks toetada keskmist ja vasakpoolset lahingpiirkonda kahurtulega ja dessandiga. Diviisi kahurväge pidi samuti võimsa tulega keskmist ja vasakut lahingpiirkonda toetama.

Diviisi reservis 2. jalgv. rüg., mis asetus vasakpoolses lahingpiirkonnas Puka ümbruses. Diviisi lahingpiirkonnas oli päälõõk suunitud punaste paremale tiivale. Lüües lahinguid punaste järelvägedega tema vahepäälsetel positsioonidel ning vahetpidamata neid surudes, jõudis II sinine diviis 20. sept. õhtuks Nauni, Hellenurme, Rõngu lossi joonele.

Poolte ülesanded ja tegevus 21. septembril. (V. skeem Nr. 4)

Sinine pool. II sinise diviisi ülesandeks oli 21-seks septembriks rünnata punaseid Kääni, Pastaku, V. Rõngu joonel ning kella 10 vallutada Etsaste, Uderna, Teedla joon.

II diviisi ülem otsustab pääletungida, andes päälöögi Kivita, Pettu, V. Rõngu suunas. Pääletungiks jaotatakse diviisi ülem diviisi riba kolme lahingpiirkonda (lahingpiirkondade piirid ja jõud näidatud skeemil Nr. 4).

Parempoolsel piirkonnal pääletungi algus kell 8, keskmisel piirkonnal — kell 9, vasakpoolsel — rünnaku algus kell 9.05. Soomusrongide divisjoni ülesandeks on toetada vasakut lahingpiirkonda kahurtulega ja dessandiga;

diviisi kahurväel toetada keskmise ja vasaku lahingpiirkonna pääletungi. Diviisi varu, 6. jalgväe rügement, asus V. Rõngu piirkonnas.

Ratsa ja jalgväe luuretegevuse algus kell 7. Ratsadivisjon ühes 1 k. patr., 1 r. s.-autodega toetab vasakut lahingpiirkonda, tegutsedes punaste parema tiiva päale V. Rõngu, Teedla m. sihis. Ohuluurel oli kindlaks teha punaste eelja päävastupanu positsioonide ulatused, jõudude jaotus, ning vägede liikumine Uderna, Rõngu suunas.

Punane pool. I. punase diviisi ülesanne on V. Rõngu, Pastaku, Laguja positsioon, et soodsal momendil üleminna pääletungile. Selle ülesande otsustas diviisiülem täita kaitseesikorda asumisega, määrates esimesse eshelooni 2 rügementi ja teise — üks rügement. Diviisi päävastupanu positsioon, jõudude jaotus ja toetuspunktid näidatud skeemil Nr. 4.

Rügementide kaitsepiirkonnad on järgmiselt määratud: 1. j. rügemendile: paremalt — diviisi parempoolne piirjoon, vasakult — Tartu-Valga raudtee (väljaarvatud), 10. j. rüg. paremalt — raudtee; vasakult — Kääni, Räbi, Sepatare (kaasaarvatud); 5. j. rüg. jäetakse diviisi varru Kõu karjamõisa, Uderna raiooni. Rügementide ülesanne on kindlustada ja kaitsta an-

tud positsioone. Ratsa divisjon, asudes diviisi vasakul tiival, kaitseb ja valvab riba, mille paremaks piiriks on Kääni, Räbi-Sepatare, vasakuks diviisi vasak piirjoon. Diviisi kahurvägi valib positsioonid ja valmistab laskeandmed diviisi kahurväe ülema korraldusel, et saavutada võimsaid tule kontsentratsioone positsiooni ette, sisse- ning vastase võimalikkude koonduskohade ja liikumisteede pihta. Kindla side pidamiseks jalgväega peavad kahurväe grupid pataljoni juurde saatma side-ohvitseri. Tuleabi anda pataljoni ja ka kompaniide ülemate nõudmisel.

Soomusrongide divisjon manöövreerib Pritsu ja Elva jaamade vahel ja kaitseb raudtee liini.

Kindlustustööd algavad positsioonidel kohe; esimeses järjekorras kindlustada toetuspunkt 1, j. rüg. vasakul tiival, ümbritsedes teda traat tõketega ja tankide vastaste tõketega. Pioneer kompanii ehitab silla Elva jõel Etsaste kohal ning seab korda Etsaste, Kerdu tee.

21. septembril kell 9.05 algas siniste rünnak punaste parema tiiva pihta ja umbes samal ajal ka rinde teistel osadel. Vaatamata tugevajõulise kahurväe tule ettevalmistuse ning tankide toetuse päale, purunes siniste vägede jõupingutus nende vasakul tiival punaste kindlustatud päävastupanu positsiooni eelserval. Edu arendamiseks saatis punase I diviisi ülem oma varu rügemendi Uderna Rõngu tee suunas vastu-kallaletungile. Rinde teistel osadel Pastaku, Laguja raionis ei jõudnud siniste rünnak lõppfaasini, sest kell 10 anti juhatuse lennukitelt signaalid manöövrigegevuse lõpetamiseks. Samal põhjusel ei jõudnud areneda ka punaste vastukallaletung.

Lennukitelt antud signaalide järele lõppes lahingtegevus poolte vahel ning kõik manöövritest osa võtnud väed koondusid kella 16 Paluopera väljadele, kus Riigivanem ühes Sõjaministri ja manöövrite juhatajaga vaatas üle manöövreist osavõtnud vägesid.

N. rügemendi vanema vahekohtuniku märkusi „suurtelt Otepää manöövritelt“.

On lõpmata kahju, et manöövrite vaheaegasil ei püütud ära kasutada selleks, et selgitada alluvaile ettetulnud vigu ja puudusi. Võib olla tehti seda mujal, kuid sääl, kus viibisin ja liikusin isiklikult, ei sündinud küll midagi sellesarnast. Ometi tegevuse arutamine otsekohe pärast selle lõppu oli tingimata tarvilik. Elav sõnavahetus, terve asjalik enese kriitika toob värskest asjasse, teeb arusaadavaks ja selgeks tegevuse üldjooned ka noorematele juhtidele. Tehtud viga võib selgitada ainult näidetel, mis veel selgesti meeles kõigil, sellepärast läbirääkimiste edasilükkamine kaugema aja päale on ainult kahjulik, koguni lubamatu.

Kirjutatud sõna mõju laiades hulkades ei ole kaugeltki samaväärne elavale sõnale. Selles täielikult teadlik olles, katsun siiski veel värsketel muljetel teha vähemalt esialgseid järeldusi asja lõppenud manöövritest. „Suurtelt manöövritelt“ sündis palju üsna väikesi asju, sarnaseid, mis ei huvitagi kõrvalt vaatajaid, mis aga meile, sõjaasjanduse eriteadlastele, on siiski väga suure tähtsusega küsimused. Neile olgugi pühendatud alljärgnevad read. Piirdun sääljuures ainult nende tähelepanekutega, mis mul oli võimalik teha isiklikult, selles tegevuspiirkonnas, mis

mulle oli usaldatud. N. rügemendi vanema vahekohtunikuna.

Käskude ja ülesannete andmine.

Taktika esitab igale käsule, olgu ta suusõnaline või kirjalik, teatud algõuded. Ta peab nimelt sisaldama teatud andmed, milleta käsk muutub mõtetuks, arusaamatuks alluvaile. Need andmed on: 1) ülesanne — üldine ja vastavale alluvale üksusele, 2) informatsioon olukorrast — vaenlasest, naaberitest, sidekorraldustest, 3) andmed varustamise kohta, kuhu evakueerida need, kes enam ei kõlba lahingväljale. Need andmed peab andma iga juht alluvale, kui ta tema välja saadab teatud ülesande täitmisele, olgu see siis jao-, rühma-, kompanii-, pataljoni või rügemendi ülem. Üks teeb seda kirjalikult kaardil, teine suusõnaliselt maastikul, kuid tegema peavad seda kõik juhid, ükskõik missuguses olukorras ta ka ei vihib. Ja kõrgemad juhid peavad andma aega alluvaile juhtidele teha kõik need korraldused, sest igaüks, ka sõdur jaoülem ja lihtne reamees, peavad ja tahavad aru saada oma manöövrast, sellest tegevusest, milleks neid kohustatakse. Peab tunnista otsekohe ja avalikult: selle põhjõude vastu on palju patustatud mõeldud manöövritel. Meie manöövrite tempo oli liig kiire selleks, et alluvad juhid, alates kompanii ülematest, erijuhustel koguni pataljoni ülemad, oleks suutnud alati ise aru saada oma manöövrast, süveneda ülesandesse ja teha seda ka oma alluvate suhtes, informeerides neid olukorras niivõrra, kui see oli tarvilik ülesande edukaks teostamiseks. Rääkisid paljude kompanii ülematega. Ja sagedasti oli mulje sarnane, et kompaniid, muidugi siis ka rühmad ja jaod, olid muutunud surnud figuurideks määratunud malelual, figuurideks, kellele suudeti vaevalt öelda: „koguge sinna“, „minge sinna“, „liikuge selles suunas“ jne., jne. Muidugi oli ka erandeid. Nägin ise üht kompanii ülemat — õppekompanii N. diviisist, kus kapter jonnaka kangekaelsusega iga ülesande eel kutsus kokku oma alluvad juhid ja selgitas neile seda, mis tarvis oli teha. Nimetan seda „jonnakaks kangekaelsuseks“ sellepärast, et seda tehti vaatamata sellele, et vastav kõrgem juht teda närviliku valjusega püüdis kiirustada silmapilkele käsutäitmisele. Kuid sarnased juhid olid siiski erandid minu praktikas. Reeglina alistuti viibimata tehtud puudulikule korraldusele ja täideti ta mehaaniliselt.

Mis puutub kirjalikkudesse käskudesse, siis ilmusid need minu tegevuspiirkonnas veel rügemendite staapides (puutusin kokku kahe rügemendiga). Mõned neist ilmusid võrdlemisi õigel ajal, jättes siiski turd-poolteist aega käsu teostamiseks. Kuid oli väga palju juhtumisi, kus siingi tuli ajada läbi telefoni või muul teel tehtud eelkorraldustega, mis ka ei sisaldanud muud kui „koguge pataljoni sinna“, „sellel joonel pange välja puhkusvalve“ jne., ja kirjalik käsk ilmus alles hiljem — tegevuse ajal. Näüd mõni sõna neist kirjalikkudest käskudest. Nägin neid paljuid, mitmesuguses olukorras antud. Reeglina võib öelda:

Rügemendi käsukiri nii sisult kui oma redaktsiooni poolest oli ära kiri diviisi käsust, selles olevate andmete sõna-sõnaline kordamine. Nad sisaldasid palju seda, mis pole sugugi tarvis avaldada rügemendi ülemal oma alluvaile, teiselt poolt neis puudusid tihti andmed, mis pidid teadma pataljoni ülemad, mida aga loomulikult ei sisaldanud diviisi käsud. Näiteid:

1. Diviisi käsukiri annab esimeses punktis andmed vaenlase kohta, mis saadud õhuluurelt. Rügemendi ülem kopeerib need andmed oma käsukirjas, ei lisa aga sinna juure mitte seda, mis ta ise on saanud oma jalgväe luurelt terve öö jooksul. Käsukiri ilmub hommikul kell 11.45. Sääil seisab, et vaenlane on nähtud

A—B joonel — 4—5 kilome. põhja pool rügemendi eel-postide joont (rügemendist oli pandud välja puhkusvalve), kuid tegelikult juba kella 2-st hommikul rügemendi esiosad löid kibedaid lahinguid vaenlase pääletungivate salkade ja gruppidega. Seega rügemendi käsukirjas olevad andmed vaenlase kohta osutusid täielikult valedeks. Kui see veel ehk oli kuidagi viisi vabandatav diviisi käsukirjas, siis rügemendi käsus sarnane arusaamatus ei tohiks olla kuidagi viisi lubatav, oli ju rügement ise täielises kontaktis vaenlasega.

2. Nägin käsukirja, kus olid loeteldud kõikide naabrite ja muude osade ülesanded, kuid puudus soot — rügemendi enda ülesanne. Mis puutub üldise ülesannete andmisesse alluvaile üksustele, siis anti selal mehaaniliselt edasi seda, mis sisaldas diviisi käsukiri. Harilikult olid rügemendile juure antud mitmesugused teised väeliigid ja tehnilised üksused, millega koos tuli lahendada teatud üldine lahinguline ülesanne. Sarnases olukorras tekib paratamatu vajadus kuidagi viisi saavutada kõigi nende väelike koostöö. Näiteks, pääletung lahingus nad kõik pidid aitama kaasa selleks, et viia edasi meie jalgvägi, aidates temal võita maad ja hävitada vaenlase elavjõud. Kuidas väljendus see mitmesuguste väelike koostöö vastavates lahing käskudes? Näiteid:

1. Kolonni ülema käsukirjas seisab:

„... Asuda korterbivaki puhkusele, kaitstes end puhkusvalvega, mis välja tuleb panna A—B joonel. Puhkusel asuv suurtükivägi peab end ülesseadma nii, et igal momendil oleks võimalik täpselt tuld avada“.

2. Diviisi poolt pääletungiva rügemendi käsutus on antud: 1 kerge patareid, 1 rühm soomusautosid, 2 rühma pioneere, 1 tankide rühm. Huvitav, kuidas kasutab rügement selle meie oludes võrdlemisi imponeeriva abiväe (kahurväliselt siiski mitte). Vastuse annab rügemendi käsukiri, kus öeldakse: „I pataljonil tungida päale rügemendi parempoolsel ribal (riba näidatud)“.

„II pataljonil kapten X juhatusel ühes ühe patareiga, rühma soomusautodega, kahe rühma pioneeridega ja ühe rühma tankidega pääletungida vasakpoolses ribas“.

Väga lihtsalt: kõik juureantud osad on lihtsalt edasi antud — patuli käsutusse. Põhjus nähtavasti, et mitte ennast nendega tülitada — las' patul korraldab nagu soovib. Kuid küsime edasi: kas patul suudab seda veel teha? Käsk on saadetud laiali — kell 8. Pääletung peab algama kell 10.15 — kus algab liikumist jalgvägi. Mis suudavad teha sel ajal veel pioneerid? Ja teha käesoleval momendil oleks palju — ees on soine org 7—8 meetrilise jõega. Tuleks ehitada sillakesi, purdeid j. n. e. Ja koostöö kahurväega — mis suudetakse teha selgi alal 2.15 tunni jooksul? Ometi oleksid rügemendi ülema käes need abijõud olnud ette valmistatud palju paremini, ilmus ju rügement kohale eelmise päeva õhtul. Ja öö jooksul, näiteks, pioneerid oleksid suutnud teha väga palju. Sarnases olukorras aga, ühe pioneer ohvitseri tabava ütelse järgi „nende tegevus piirdus ilmutamisega ühe ülemuse käsutusest teise käsutusse“.

Esimeses näites ei ole taktikalise ülesannet antud ei jalgväele, ega kahurväele. Sest „välja panna puhkusvalve“ määratud joonel ei ole ülesanne, kui ei ole määratud joont, mis peab kindlustama ja kaitsma, ei ole tehtud korraldusi luureks j. n. e. Kahurvägi samase käsukirja järgi ei saa teha mitte midagi, sest — mille, või kelle pihta valmistada ette „täpne tuli“. Taktikaline ülemus peab siin tingimata kindlaks määrama vähemalt tähtsamad tulekõnused ja tuleτόkked vastavalt sellele ideele, mis ta kavatseb teostada oodatavas lahingus. Kahurväe juht ju seda

ideed ei tea ja sellepärast ta ei saa teha mingisuguseid ettevalmistusi, nagu see ka tegelikult sündis käesoleval juhusel. Pääle selle, ja see on samasuguse tähtsusega: ka jalgvägi — pataljonide ja kompaniide juhid, peavad teadma, missugused tuletettevalmistused on tehtud kahurväe poolt — ainult siis on neil võimalik seada kokku oma tulekava oodatavaks lahinguks. Samal juhtumisel oli puhkusvalvele juure antud 1 kerge patareid. Puhkusvalves asus 1 pataljon ja patüli poolt sellele patareile ei olnud muud öeldud, kui „asuda X talusse“. Siin tulevad meele tahtmatult pildid meie Vabadussõjast, kus valitses koguni teistsugune vaimline õhkkond jalgväe ja kahurväe vahel. Mäletan selgesti,

kõik väeliigid. Lühikeseajalised manöövrid igatahes neid harjumusi ei anna.

Siis lahenduvad kiiremini ja hõlpsamini ka ssideprobleemid. Kui möödunud manöövrid selle küsimuse tähtsuse on kriipsutanud alla eriti teravalt, siis mitte ainult ses mõttes, et kusagil jäi vedamata mõni kilomeeter traati — sidetehniliste abinõude või vastava personaali puuduse tõttu — vaid sside tuleb siin võtta selle sõna tões ulatuses. Side, kui koostöö mitmesuguste väeliikide, ülemate ja alluvate, naabrite, reservide ja esijärgus asuvate osade vahel ühise taktikalise ülesande lahendamisel. Nii viisi võetuna osutus sside tõesti puudulikuks. Kui ülemate käsud osutusid poolikutena, mitte

Otepää manöövrite juhataja kindral Tõrvand ühes staabiga.

1 rida: keskel kindral Tõrvand ja kolonel Jonson, paremal operatiiv osakonna juhataja major Maide, vasakul major Mollin.

2 rida, paremalt: Kapten Lango, major Raud, kapten Tomander, kapten Grabby, n.-ltn. Umberg.

3. rida, paremalt: Major Fiskar, major Ahman, kapten Putmaker, kapten Kasak.

kus patül., saanud mingi lahingulise ülesande, oma esimeseks nõuandjaks kutsus temale juureantud patareid ülema. Koos peeti nõu, koos arutati läbi ülesanne ja seati kokku kava oodatavaks tegevuseks. Ja harilikult see kava teostus takistamata, sest mõlemad juhid arvestasid õieti reaoluludega. Möödunud manöövritel sarnast koostööd ei juhtunud nägema ei rügemendi ega pataljoni staapides. Rahuage seis oludes mõlemad väeliigid on jäänud võõraks üksteisele, vaatamata sellele, et vastavil kursustel meie taktikalised juhid teoreetiliselt on kuulnud palju uudisajast nende koostöö võimalustest lahingväljal. Kuid tegelikult töö see kõik ununeb, kui see ei ole harjunud koostööks. Läänud manöövrid on teravalt alla kriipsutanud vajaduse omandada neid harjumusi ja siit tarviduse omada meie kaitsevääle sarnase õpövälja, kus igal aastal võiksid töötada koos

sisaldades kõiki andmeid, mis vaja teatud ülesande iseseisvaks lahendamiseks, siis oli teiselt poolt juhtumisi, kus alluvad ei püüdnudki juhti informeerida olukorraga, ei vaenlasest ega sellest, mis ta teeb või kus ta on.

Näiteid: pataljon saab käsu asuda puhkusvalvesse kell 18.30 ja kella 22—23 ajal see käsk on juba täidetud. Ometi veel kell 2 järgmisel päeval — 34 tunni pärast ei ole rügemendi staabis mingisuguseid teateid pataljonist. Pataljoni ja rügemendi staabi vahe — 3 versta. Põhus: patül. ei olnud saatnud välja ühtegi teadaannet olukorrast.

Rüg. ül. teeb korralduse telefoni sside tõmbamiseks kell 20.45 samade staapide vahel. See suudetakse teha vaid kell 2 järgmisel päeval. Põhjus: ssidepersonaal ei oska täita omi ülesandeid, neid pole praktiliselt õpetatud sside vedama ka õises olukorras. Viimaks seda on sunnitud tegema ssideüleml isiklikult, kui vahepeäl on välja saadetud vastava pataljoni ülesotsimi-

seks — ratsakomando ülem ratsanikkudega. Võrdluseks olgu öeldud, et meie suurtükiväe poligonil minimaal nõue päevase sideliini tõmbamisel on: 4 klm. tunnis ja see nõue täidetakse. Nägin muuseas ka meie kahurväe sidepersonaali tööd kõige raskemas olukorras — rännakul. Kahekümne viie kilomeetrilisel rännakul avangardi kahurväel tuli liikuda edasi hüpätena, olles ühe osaga valmis alaliselt toetama oma jalgväge. Selleks tuli jalgväega kaasas vedada kaabel sideliin. Mehed töötasid terve päeva ja ma ei näinud kordagi, et kahurvägi side puudusel oleks takistanud jalgväge edasilikumist. Sarnaseid ülesandeid võivad täita vaid hästi treeneeritud sidemehed. Kindel, on et ses suhtes kahurvägi on ees meie jalgväest.

ootama jääda kuni temale teatatakse, selleks rügulil puudub tihti aeg, vaid küsides siit ja säält peab ise jõudma selgusele sellekohta, mis sünnib rindel. Side-ohvitseri oma ülesannete täitmiseks tuleb vastavalt ette valmistada, muidu nad, nagu seda oli mul' juhused tähele panna, jäävad võraks tegevuse päälvaatajateks. Kuid side olgu saadetud mitte ainult rügementide staapide, vaid ka esieshelonis asuvate pataljoni juure — samasuguste ülesannetega. Kõik see puudus, nagu tähele võisin panna. Rügemendi käsikirjas oli lihtsalt öeldud: „side lüüa X rügemendiga“. Kes ja kuidas seda teostatakse, missuguste abinõudega — jäi käsuaudja saladuseks, mispärast tegelik side puudus suurelt jaolt. Võib olla, meie sideabinõud

Vahekohtunikke Otepää manöövritel.

17.—21. sept.

Keskel päevahekohtunik kolonel J. Rink, temast paremal sinise poole vanem vahekohtunik kindral Lebedev, temast vasakul punase poole vanem vahekohtunik kolonel Parv, kolonel-ltn. Kauler, major Normak.

2. rida (vasakult): Major Vanaveski, n.-ltn. Tõnurist, kapten Freiberg, kol.-ltn. Traksmann, major Plaks.

3. rida (vasakult): N.-ltn. Koern, n.-ltn. Arro.

Oli juhtumine, kus diviisi varus asuv üksus atkaeris kõrgustikku, kust vaenlane oli juba lahkunud ennemalt — näide sellest, et puudus side varude ja esijärgus olevate osade vahel, mis väljendus üldiselt selles, et oldi puudulikult informeeritud sellekohta, mis sündis esijoonel. Teated esijoonel kohta peab endale muretsema varus asuv üksus iseseisvalt, oma enda initsiatiivil, ta ei tohi jääda ootama ei diviisi staabi teadaandeid, ega teadaandeid võitlevavilt vägedelt. Esimesed jäävad normaalselt hiljaks ja on puudulikud, teistel ei ole aega tihti informeerida seljatagust olukorrast. Selle saavutamiseks esiesheloni ja varurügemendi staapide vahel olgu side — esimese juures viimase side-ohvitser vastavate sideabinõudega, kes iseseisvalt kogub andmeid olukorra kohta ja teatab nendest viibimata reservile. Ka tema ei või

ehk tulevad võtta revideerimisele. Oleme ehk liigi suuri lootusi pannud traatsidele, seda näitab muidugi üldkokkuvõtte manöövritest. Kuid ühtlasi peab alla kriipsutama: ükski sideabinõu ei suuda täita oma ülesannet oskusteta kätes, mispärast sidepersonaali väljaõppele ka jalgväes tuleb asuda täie tõsidusega. Muidugi oli juhtumisi, kus ka rügemendis oli korraldatud püsiv side alluvatega. Nii kuulsin oma naaberrügemendi vahekohtunikult, et neil pääletungi lahingus 20. sept. olevat olnud alaline traatside rügemendi ja pataljoni staapide vahel. Kahtlemata on see positiivne nähtus side alal seda väärt, et teda siinkohal alla kriipsutada.

Luure ja teated vaerlasest on tähtsaim alus otsuse tegemisel ükskõik missuguses olukorras. Luure vahenditena meie manöövritel kasutati lennukiväge, ratsaväge ja jalgväge luursalke. Tihti — diviisi

piirkonnas tegutsesid sega luursalgad, mis koosnesid ratsaväest ja jalgväest autodel juureantud soomusautodega, nagu see praegu kõikjal on tarvitusel lääne riikides. Siinkohal mõned märked luurest ainult noorema jalgväe juhi — rügemendi ülema seisukohalt. Sideks lennuväega rügemendi staabi juures oli igapäev välja pandud sideline — teadete mahaviske koha äratähtsustamiseks lennukilt. Tervel manöövril ajal mul ei olnud juhust tähele panna, et keegi luurelennukitest oleks kasutanud sarnast posti teadete edasiandmiseks jalgväele. Samuti ei olnud juhust märkida asjaolu, kus kõrgemast staabist oleks päeva jooksul tulnud mingisugunegi teadaanne rügemendi staabi luurelendude tagajärjedest. Lennukeid nägime küll oma peade kohal kord punaste, kord siniste omi, kuid nende töö tagajärjed ei

kokku karvupidi vaenlase suuremate jõududega, mis asuvad kindlustatud positsioonil. Hiljem selgub, et puhkusvalve jooneks oli määratud umbkaudu joon, kus asus vaenlase peavastupanu positsioon, kuna eelpostide positsioon sellest raioonist oli nihutatud veel edasi lõunapoole. Palju oleks nõudnud ohvreid sarnane arusaamatus sõjaolukorras, seda enam, et tegevus sündis ööpimeduses! Kõige selle põhjal peab jõudma otsusele, et veel vara on kõnelda tegelikust sidest ja koostööst meie jalgväe ja lennuväe vahel, niisugusest koostööst, kus üks väeliik aitab teist tegelikude lahingülesannete täitmisel. Manöövril üldkokkuvõtte selgitab muidugi muud küsimused, mis puutuh meie lennuväesse.

Sinise poole juhataja kindral Pödder esitab vägesid ülevaatusel Paluperas 21. sept.

jõudnud rügemendi staabini. Ainult järgmise päeva operatiivkäskudes diviisi staabist võis lugeda: „õhuluure andmetel vaenlane „ „ septembril asus üldjoonel A—B. Kuid kui siis rügemendi ülem kätte võttis kaardi, et seda joont üles leida, siis leidis oma imestuseks, et see joon asus kusagil põhja pool, tihti kuni 5—6 kilomeetrit koguni. Oli päevaselge, et need andmed olid koguni vananenud, mis pärast neile hiljem ei pööratud mingisugust tähelepanu. Oli juhus korduvalt konstateerida tõsiasi, et sarnased vananenud andmed vaenlasest on põhjuseks vaid rasketele arusaamatustele, mis sõjaolukorras jalgvägi peab maksma oma verega.

Näiteid: 20. septembril N. diviisi osad pärast raskeid lahinguid jõuavad puruväsinult R. aleviku piirkonda. Saabub käsk: asuda puhkusele selle aleviku raiooni, kusjuures N. rügemendile antakse käsk panna välja puhkusvalve A—B joonel, mis vaevalt on 4—5 kilomeetrit R. alevikust. On selge, kui on käsk asuda puhkusele pääletungivail osadel, kaitstes end vaid puhkusvalve osadega, mis ikkagi on ainult $\frac{1}{4}$ — $\frac{1}{6}$ üldjõududest, siis peab vaenlane olema kusagil kaugemal, mitte vähem igatahes kui poole päeva teekonna määratud joonest. Paha aimamata läheb sellepärast N. rügemendi osad — üks pataljoni — täitma oma ülesannet ja — vaevalt $\frac{1}{2}$ klm. edasi jõudnud, satub

Ainult kord oli juhtumine, kus rügemendi otsekohesesse käsutusse oli antud ratsarühm. Ta saadeti välja luureks 18. septembri hommikul, kuid ei suutnud täita oma ülesannet — osa temast läks üle keelatud riba ja interneeriti, teine osa sattus kuulipilduja tule alla ja tunnistati samuti interneerituks. Nägin jalatatud ratsaväe luuretegevust veel 20. sept. Aakre jõe orus, kus ta tegutses koos jalgväe rühma ja soomusautodega. Pean tunnistama, et taktikaliselt sarnased luurkäigud päise päeva ajal on mõtetud olukorras, nagu see oli kujunenud 20. septembril. Kujutage ette: vaenlane on end kindlustanud kõrgetel küngastel, mis järgutatud sügavusse. Tema jalge all kilomeetri laiune soine Aakre oja säng, langkallastega põhja ja lõunasse, mis on täiesti siledad. Teisel pool kaldal (lõunas) pääletungivad osad, kellele on tehtud ülesandeks vallutada põhjas asuvad kindlustatud kõrgustikud. Nad teavad, et kõrgustikkudel asub vaenlane, kuid palju on teda, kus on ta kuulipildujad, patareid, reservid — seda ei teata mitte. Kuid kas võib ükski luurgrupp tuua sarnased teated juhile käesolevas olukorras. Kahtlemata mitte. Ta võib oma pääle tõmmata vaid mõne kuulipilduja, võib olla kahuri tule, mis ta maa külge suruvad — see on kõik. Täpsemate teadete saamiseks peame läbi murdma vaenlase kindlustatud vöö — see on: algatama suurt lahingut mõjuva kahurtule toetusel. See kõik puudus ratsaväel, ehk olgu siis,

et oleks ette võetud õiseid retkeid täielikkumate andmete saamiseks. Kuid õiseks manöövriks on jalgväe osad palju nobedamad kui ratsavägi. Aakre pääletungil oleks võinud muidugi kasutada ka ratsaväge, kuid seda oleks pidanud tegema mitte enne jalgväe rünnakut, vaid pärast seda, punaste vastupanupositsiooni läbimurdes. Taganeva jalgväe pihta oleks väljapuhanud ratsavägi saavutanud tiivale ja seljataha surumisel koguni teistsuguse efekti, kui tegutsedes katkematu kuulipildujate tulevöö pihta, millest läbivalgumine koguni võimata antud maastikul. Muidugi, ka taganev jalgvägi võib valmistada üllatusi ratsaväele, eriti kui ta käsutuses on sarnased abiväed nagu soomusautod j. n. e. 20. septembril kella 14 paiku säälsamas Aakre raioonis olin järgmise juhtumise tahtmatuks tunnistajaks:

Punase poole juhataja kindral Heintze esitab vägesid ülevaatusel Paluperas 21. sept.

Põhja pool taganevad punaväe osad. Teel liiguvad soomusautod, kattes jalgväe koondumist kolonnidesse. Lõunast läheneb mingisugune suurem ratsagrupp, lähemal vaatlusel selgub, — ratsadivisjoni staap. Julgelt ja avalikult lähenetakse autodele. Küsimus — kelle autod need on, arvamine — omad, ees pidavat olema veel jalgväe osad. Ratsagrupp läheneb 100 meetri. Sääls korraga: trratataaa... kuulipildujast soomusmasinal. Tagajärjed on selged kõigile. Siingi selgub: luure ja teadete puudus vaenlasest, kelle kohta oldi arvamisel, et ta on lasknud jalga R. alevini.

Kuid ka jalgväes luure jättis soovida paremat. Nii N. rügemendis pataljon määratakse puhkusvalvesse (17. sept. õhtul), kuid 18. IX hommikul saavutades side nimetatud pataljoniga, selgub et luure toimetamiseks ees ei ole tehtud veel mingisuguseid korraldusi. Ometi rinde ees on rida tähtsaid esemeid, mille kohta peab jõudma selgusele, kas sääls on juba vaenlane või mitte. Tegelikult luure korraldatakse alles pärast kella kaht — rügemendi ülema käsul, kusjuures luureks saadetakse välja osad pataljonist, mis asub rügemendi reservis puhkusel. On rikutud algnõue, et luuret peab korraldama iga juht oma tegevuspiirkonnas ilma, et jääks ootama selleks mingisugust käsku kellegi poolt.

Teine juhtumine. N. rügemendi 5. komp. 3. rühm asub positsioonil raudtee ümbruskonnas. Lähenevad vaenlase dessant osad rongiga. Rühm peab nad oma-

deks ja toimib avalikult — tagajärg: vahekohtunik konstateerib 40% kaotusi ja interneerib rühma.

Või veel markantsem näide, millest kuulsin soomusrongi vahekohtunukilt. X. rügemendi osad tungivad päale P. alevile (18. sept.). Tegevus areneb pikaldalselt, mitme tunni jooksul. Ettevaatlikult lähene-takse, tehakse hüppeid ja järkjookse — korisevad kuulipildujad ja ragisevad püssid. Viimaks ometi — oldakse alevi esimestes majades. Rüsinal edasi... kuid mil-line imestus! Selgub, et ründajad on murdnud sisse lahtisest uksest — alevi pole olnudki vaenlast. Toodud näidetest jätkugu. Nematki võimaldavad teha teatud otsusi ja tähtsaim neist on: meie nooremad jalgväe juhid on kaotanud rahuaegsetel õppustel suure osa sellest initsiatiivist, mis neil oli meie Vabadussõja päivil, kus püüti iseseisvalt, käsku

ootamata selgitada olukorda, koguda teateid vaenlasest ja maastikust, selleks et nende põhjal teha otsuseid. Juhi käsku võeti kui üldraami, mille piirides tuleb tegutseda. Praegu näeme teistsugust pilti: ülemuse käsk võetakse mehaaniliselt sarnasena nagu ta anti, sääls antud olukorrast peetakse kinni kui mõrest pühadusest ja sellest välja minnes tehakse otsused tegevuseks, mis enam ligi lahedaltki ei vasta olukorrale. Missugustele tagajärgedele sarnased otsused viivad, seda illustreerivad toodud näited selgesti. Manöövritel kogutud täiendav materjal teistest raioonidest ehk aitab veelgi selgemalt kriipsutada alla ülestõstetud küsimust, mis tihedalt seotud meie „laia-de rinnetega“, nagu seda näüd manöövrite puhul nimetatud. Need laiad rinded meie olukorras pole aga kellegi uudis. Nad püsivad meil 1918—20 aastate praktikast, kus kümnete kilomeetrite päale laiail venitatult tegutses meie jalgvägi, kahurvägi juureantud soomusrongide, autode ja pioneeridega. Peeti sidet, tehti otsusi, löödi lahinguid! Arvan, et nende aastate verise praktika põhjalikum uurimine ja kogutud materjalide kriitiline ärakasutamine päästab meid nii mitmestki arusaamatusest ja mõnestki raskest eksitusest, millesse oleme kaldumas järgides liialdatud innuga Lääne Euroopa võorastele kogemustele.

Üksikuist tegevusviisidest manöövritel võisin panna tähele lähemalt: rännakut, puhkust ühes puhkusvalvega, tegevust varuga, pääletungi, viimasest

nimelt kallaletungi ja rünnaku edukasutamisanõvriga. Pean kohe tunnistama, et paljude küsimuste kohta siin ma pole jõudnud veel koguda täielikke materjale — jäägu nad meeleldi sellepärast nimetamata. Alljärgnevas esitan vaid rea isiklike tähelepanekuid, mis koha pääl fikseeritud paberile.

R ä n n a k. Rännak algas umbes 50 klm. vaenlastest. Organiseeritud üldiselt vastavalt olukorrale, väeosad välja venitatud kolonni määratud ajaks ilma suuremate ootamisteta. Vähemad konarlused jäägu nimetamata. Järgmisi nähtusi tuleb alla kriipsutada:

Divül käsukirjas on määratud üldine kolonni juht, kes annab oma käsukirja tervele kolonnile. Kuid sääl ta end nimetab mingil põhjusel „pääjõudude juhiks“, mis kordub samuti N. rügemendi käsukirjas, kes kuulub ka selle kolonni koosseisu. Selle arusaamatuse tagajärjel jäetakse määramata tõeline pääjõudude juht, sest igas kolonnis olgu kaks vanemat ülemust: kolonni juht, kellele allub ka avangard ja kes liigub selle juures ja pääjõudude juht, kellele allub ainult pääjõudude kolonni osa. Ülaltoodu tagajärjena sellepärast tõeline segadus käskude andmises. Teib küsimus: kellele allub käesoleval juhul avangard. Kolonni juht teda tegelikult ei käsuta, vaid kõik käsud avangardile annab selle rügemendi juhi kaudu, mille alalise koosseisu kuulub asuv avangardide pataljon. Ometi avangardi määramisega see pataljon taktikaliselt peaks olema astunud välja oma alalisest alluvusest rügemendile. Sarnane segadus kestab kogu rännaku ajal kuni puhkusele asumiseni.

Avangardile on juure antud üks kahurgrupp — kaks kerget patareid à 2 kahurit. Kohe liikumisalgul see grupp eshelineeritakse kaheks: üks patarei liigub, teine asub positsioonil, olles valmis iga silmapilk teotama edasilükkuvat jalgväge, — nagu öeldud oli tema ülesandeks: „maapäälse vaenlase vastu ja õhukaitseks“. Väga rõõmustav nähtus muidugi. Kuid mul isiklikult tekib kahtlus selles, kas on tarvilik üngimata juba 40—50 klm. kaugusel vaenlastest eshelineerida kahurväge, pannes ta liikuma hüpetena positsioonist positsioonile. Peab ikkagi meelestuma, et sarnane liikumisviis on äärmiselt väsitav meeskonnale, eriti sidemeskonnale, ja et siin ühe päevaga võime muuta lahingvõimetuks vastava üksuse. Sellepärast seda meetodi võib kasutada ikkagi vaid siis, kui on oodata kokkupuutumist vaenlase jalgväge osadega, see on viimase rännakpäeva teisel poolel, kui meie ratsaosad on saavutanud juba enam vähem tõsisema kontakti vaenlasega. Siin taheti avangardis eshelineeritud kahurväge kasutada ka kolonni õhukaitseks. Teiste mõjuvamate abinõude puudusel kolonnis võis see ju arvesse tulla, kuid sääljuures peab siiski olema täielikult teadlik selle kohta, kuivõrra puudulik on välikahuri mõju kiiresti õhus liukvate märkide vastu ja missuguste kõrgusteni ta üldse küünib laskma ilma sellekohase aluseta. Viimase valmistamine aga nõuab tundisid, järelikult osutub võimatuna rännaku olukorras.

Rännaku käsukirjas avangardile oli määratud teatud luurriba, tema ees tegutses ratsaluure ja veel kaugemal — õhuluure. Mul oli juba juhus märkida, et mõlemad luurosad ei andnud otsekohe kolonnile mingisuguseid teateid vaenlastest, põhjustel, mis vast selguvad hiljem manöövrite kokkuvõtteis. Avangard üldiselt liikus alguses 1—1½ klm. pääjõududest, mõlemate vahel sidegrupp ohvitseri juhatusel, kuhu kuulus 2 ratsaniku ja ühe jao võrra jalgväelasi. P. aleviku raioonis pääteedest eraldub suurem harutee ja läheb paralleelselt Valga—Tartu maanteele, mis oli kolonni pääliikumissuunaks. Teeharul otsustab avangardi ülem oma pataljoni viia peatusjoonele kõige lähemat teed mööda, mispärast ta kõik oma eel- ja külgsalgad viib üle kõrväl teeharule, mis otsem on, jättes täiesti vabaks

pääliikumissuuna — Valga—Tartu maantee. Kella 18—22, seega nelja tunni jooksul on vaenlasele võimalik takistamata üllatada neid osi, mis liikusid ja pärast poole asusid puhkusele selle tee raioonis. See oli suurim puudus rännakkaitse teostamisel 17. septembril.

Erilist tähelepanu väärrib õhukaitse rännakul, mis tuleb sooritada päeval. Käesoleval juhul N. rügemendis ei olnud sellel alal midagi tehtud. Isegi ühtegi kuulipildujat ei olnud seatud üles vankritel lennukite tulistamiseks. Viimased ilmusid tõesti kella 16 paiku lennates karistamatult 3 korda üle meie kolonni. Sarnased nähtused sunnivad tahtmatult küsima: kas on meil tulevikus üldse võimalik sooritada päevaseid rännakuid, või peame piirduma ainult ööga, kus loodus ise kaitseb meid vaenlase lennukite eest? Kuid õine rännak nõuab erilist treeningut, mille kohta mõeldud manöövrid ei andnud mingisuguseid näpunäiteid. Tõsiselt kahju, et ainustki tegevust manöövritel, ei liikumist ega lahingut ei võetud ette õises olukorras, mis oleks andnud mõnesuguseid materjale sarnase tegevuse uurimiseks tulevikus.

Puhkusel asusid väeosad suurelt jaolt elukorterites. Siin selgus meie külad taktikaline puudus öökorterites paigunemisel, nimelt et iga kompanii, pataljon, rügement oli äärmiselt laiali paisatud suurel maa-alal, mis raskendas juhtimist ja kogumist. Korterites paigutamiseks saadeti välja taretajad. Oli juhtumisi, kus need ei seisnud oma ülesandele kõrgusel, paigutades, näiteks kahte kompaniid kohale 2½ tundi. Kord tuli ette, et kord määratud raioon muudetakse ümber ja antakse teisele. Selle tagajärjel 17. septembril R. mõisa juures nägin järgmist pilti: teel jalgväge kolonnid, kes seisavad, kes istuvad tee kõrväl, oodates oma korda asuda puhkusele. Korraga õhtu videvikus ilmub patarei vastupidises suunas, mida põhja poolt paigutatakse ümber enam lõuna poole. Ta peab pääsma läbi pikast kolonnist. Kirumised, hõiked, segadus — peab hoiduma sarnasist liikumistest vastupidises suunas.

L a h i n g. Mul oli võimalik jälgida pääasjalikult pääletungi lahingut; sedagi juba tema lõpufaasides — kallaletungi ja rünnaku momentidel. Esimene kord see oli Puka mõisa raioonis 18. septembril, kus otsustati manöövrite esimese perioodi saatust. Kummagi pool siin tegutses üks pataljon, kusjuures mõlematele oli antud pääletungi ülesanded. Tegelikult see lahing kujunes mõlemile poolele osalt kaitse, osalt pääletungi lahinguks.

Esimene pilt.

Tihe metsade grupp keset lagedaid välja, asetatud kõrgeile küngetele, mis valitsevad lähema ümbruse üle. Metsa serval ahelikus siniste mitmesugused osad — jala ja jalastatud ratsavägi. Põhja serval künkäl asub raske kuulipilduja. Põhja poolt metsale on lähenenud punaste jalgväge osad. Üle lageda välja, kohati kaetud vaid öreda võsaga, nad on jõudnud juba 200 meetri läheduseni metsale. Kõige lähemal asub pataljoni ülem oma sidemeskonnaga 8—9 meest koos, kellest 2 seavad üle väli telefoni aparati. Otse nende pihta on käesoleval momendil sihitud raske kuulipilduja tuli, kuid — ei midagi, mehed on koos, kes püsti, kes põlvili, kinnitatakse, korraldatakse sidet — vabalt nagu sünniks see kusagil kaetud tagumisel mäenõlvakul. Tagant järgi veetakse rasket kuulipildujat — samuti vabalt, püsti ilma isearalise kiirustamiseta. Ikka lähemale ja lähemale jõuab ta vastaspoole hävitava tule all. Kuid veel ikkagi ei ole küllalt — patul tahab ta tingimata asetada otse oma enda kõrvale, sinnasamasse, kus asub ta telefoni aparati, et oleks võimalik korraga: kõneleda telefoniga ja juhtida kuulipilduja tuld. Küsimus: kas võib sarnase tegevuse juures tõsiselt olla juttu kohanisest, maskeerimisest, koostööst raskete ja ker-

gete jalgväe relvade vahel, arvestamisest vaenlase hävitava tule mõjuga lagedal maastikul! Muidugi mitte. Tagajärg: terve pääletungiv grupp on hävinud ühes lagedale roninud kompanii osadega — nad interneeritakse ja viiakse tagasi teatud jooneni, hoolimata kõigist protestidest ja vaelustest, sest lahingolukorras oleks nendega sündinud samuti veel varemalt. Imelik, kuidas kaob reaalsuse tunne rahuagsetel õppustel isegi lahingutes ja sõdades viibinud ohvitseril. Mis aitas teadmine, et raske kuulipilduja võib ju oma ülesande täita sama hästi 500—1000 meetri kauguselt, pruugib ta vaid kindlasti üles seada ja täpselt märki juhtida. Pääletungi hasardis unustatakse kõik need reaaltõsi-asjad ja kuulipilduja tassitakse otse vaenlase nina alla, päälegi sinnasamasse, kus asub juht isiklikult, et vaenlasele võimalik hävitada ühe ainsa valanguga juht ja kuulipilduja.

Lääne pool metsa areneb siniste pääletung. Neid toetavad 3 soomusautot suurel maanteel, kuna punaste poolt neid masinaid pole näha kuskil. Aetud on juba möödunud mõisa, võttes selle tule alla küljelt ja seljaga tagant. Pääletungi toetab 3 patareid. Jalgväest tegutses siin üks pataljon; kompaniid asuvad osalt esimese, osalt teise ešeloni. Mõisat kaitses tegelikult vaid kaks kerge kuulipilduja jagu, mis asetatud metsa ¾ kilom. lõuna pool mõisat. 1 kompanii asub varus metsa läheduses küüni taga, asetatud kolonnina ja ei võta veel osa lahingust. Sinised on oma jalgväe päämassi kuulipildujatega suuninud samuti lagedale maastikule, ainult üks maastiku volt ja kraav katavad nad osaliselt metsas olevate kuulipildujate eest, mis asuvad madalal. Lagedale ja kuulipildujale lähenenud poolrühma viin rivist välja ühes sääl asuva kompanii ülemaga. Kuid teised osad on suutnud läheneda mõisale 200—300 meetri kaugusele. Alles sel momendil ilmub küüni tagant reserv kompanii kolonn ja hakkab hargnema lahingkorda — ahelikku otse kolonnist. Vaenlase nina ees tekib korraga lalalvoolav tühe jalgväe mass, kellel puudub iga sugu tulekate oma manöövri kaitsmiseks. See on moment, kus otsustatakse Puka mõisa saatuse. Vahekohtunik loeb kompanii interneerituks ja mõisa võetuks siniste poolt. Selle otsusega ei olda rahul. On tõstetud koguni süüdistus väga kõrgelt ülemalt, et vahekohtu aparaat ei oleval talitanud käesolevat juhul mitte küllalt erapooletult. Isiklikult olen arvamisel, et teist otsust teha oli võimata. Kui sinised tegutsesid halvasti, ses mõttes, et ei kasutanud ära looduslike kateid — metsatukke lähenemiseks vaenlasele, siis punaste II pataljoni tegevus, nii pääletung — patüliga eesotsas, kui kaitsel — reservkompanii tegevuse piirides — oli alla iga sugu kriitika. On ju tõesti mõtetu hoida kolonnist terve kompanii mingisuguse küüni taga otse esijooe läheduses kõige viimase momendini, olles arvamisel, et siis veel on teda võimalik viia lahingusse lahingkorras asuvate osade vastu. Sarnane mõtetu reservi kasutamine otsustaski Puka mõisa saatuse. Ärgu süüdistagu siin sugugi vahekohtunikke erapooletuses, vaid veidi suurema enese kriitikaga isenda tegevust; oli siin ju tol momendil kohalik kõrgem ülemus rüüliga eesotsas.

Järgmine pääletung lahing arenes alates kallaletungi faasiga Aakre orus, mille kirjeldasin juba eespool. Suure Valga-Tartu maantee suunas siin olid saadetud tegevusse ka tankid, kes pidid murdma läbi vaenlase kindlustatud positsiooni. Pooldan arvamist, et see mitte polnud õnnelik mõte, siinkohal viia tegevusse tankid. Maastik selleks on liiga soine, kui et tankid siit oleksid läbi pääsnud lahingkorras, kuigi jõgi ise vast mõnes kohas vee sügavuse mõttes võimaldas otseläbiminekut ka tankile. Tegelikult tankid olidki sunnitud kallaletungi algama — teed mööda üle ainsa silla ja hargnema lahingkorda ainult jõe

põhjakkal. Kuid sarnane improviseeritud tegevus viis ei vasta sugugi taktikaliste nõuetele; sild oli mineeritud, päälegi vaenlase koondataud kahurtule all, mis pärast iga sugu liikumine selles raioonis oleks aegsasti seisma pandud suurte kaotustega vastaspoolle. Jalgväe kallaletungi kohta tahaksin siinkohal teha järgmisi märkusi.

Nagu seda võis oodata manöövrite olukorras, kallaletungija ei arvesta tõsiselt kindlustatud positsioonil asuva kaitse- ja hävitava tule mõjuga. Kõrvaltvaatajale avaneb järgmine pilt: jõe põhjakallaste kõrgetel küngetel, järgutatud osalt sügavusse, on sisse kaevunud punased. Siin ragisevad kuulipildujad ja püssid vahetpidamata, vähemalt nii näitab kuulipilduja tulelipp. Tugevasti maa sisse vajutatud seisavad nad, terve väli on neid täis. Siin sääl silmad ka kollast kahurväe tulelippu, mille kolmnurk näitab tule otse pääletungiva jalgväe pihta. Võidakse arvata, et kõike seda praginat, lippe ja kolmnurke arvestavad pisutki alt lagedalt orust pääletungivad tihedad jalgväe ahelikud. Võta näpust! Nad ei näi seada kõike täheleegi panevat. Julgelt ja iseteadvalt toimides, püstivad nad igaüks oma kuulipilduja nina alla samasugused lipud ja kolmnurgad. Orus tekib samuti punaste lippude katkematu rida — ja nende kõikvõimsa kätte all jalgväe ahelikud rühivad hoogsalt edasi. Ohvitserid püsti, siia sinna jookstes ja korraldades, sõdurid nagu moe pärast heidavad ka pikali; suurelt jaolt toimitakse aga põlvelt mõni pauk vaenlasele näkku ja kallaletung areneb alt ülesse endise hoo ja energiaga. Siin-sääl nagu julgustuseks kuuled komandosis: „poisid, selle mäe pihta“, „andke saatanatele, vaat! sääl — künka pääl!“, või „kurat võtku, mis te sääl vahite, kuulipildurid, marutuld vaenlase pihta!“ j. n. e., j. n. e. Nende hüüete hulgast koguni harva, nagu häbenedes oma tagasihoidlikkust, kuuled vahel komandot: „kaks sõrme paremale, sihik 3... kaks valangut, tuld!“ Kohtasi ohvitseri, nooremleitnant, rühma ütema, kes 150 meetrit vaenlase kuulipildujast, meestele hõikas: „poisid, rühkige edasi, jagudena!“ Minu küsimusele, miks ta ei katsu pisutki juhtida oma rühma, vastab nagu imetades: „Mina olen täiesti passiivne, siin kompanii ülem juhib seda tegevust!“ Ise püsti „rühib“ sõna tõsisel mõttes edasi, sundides sedasama tegema ka oma jagusid ja rühma. Kuid see on vaid näide üldisest kogupildist, mis kujutas endast laviini, edasitormavat jalgväe massi, kellele vaenlase tegevus, tuli ja kuulipildujad näisid olevat mängukannid küngetel, mis üles äetud vaid nende lõbustamiseks. Ei olud jõudu, mis oleks suutnud veidigi takistada selle laviini edasitungi. Tunni ja veerandi jooksul tuli minule vahekohtunikuna umbes kilomeetrilisel rindel interneerida 14 mitmesugust üksust — jagu, rühma, kuulipildujat. Tuli karjuda, teha märkusi ohvitseridele, noomida, manitseda j. n. e. Seda pidi tegema!

Muidu oleks kilomeetri laiune lage org, mida kaitsesid kindlustatud positsioonile asetatud rühmad ja kuulipildujad, olud võetud ½ tunni jooksul. Nüüd kulus selle päale ikkagi oma tund ja veerand! Kirjeldatud pilt sunnib tõsiselt säädma üles küsimuse: mis peab tehtama, et õpetada rahuaja olukorras tegutsevaid pooli võtma tõsiselt vastaspoolle tegevust, teda jälgima, tähelepanema, tema tuld mahasuruma ja alles siis edasi liikuma maa vallutamiseks. Mulle näib, et möödunud manöövrite ettevalmistamisel ei olud siiski mitte tehtud kõike, mis sel alal võimalik.

Pääsi, mis siingi segavalt mõjus, oli liig kiire tempo, millega asju aeti. Lipud ja märgid jõudsid kätte väeosadesse ainult otse enne väljaastumist. Selle tagajärjel manöövritel neid nähti esimest korda. Eriti kahurväe tulelipud olid täiesti võõrad üksustele. Tagajärg: neid ei mõisteta kasutada. Kuulipilduja tulelipp kord maasse surutud jääb sinna seisma kas

või mitmeks tunniks, vaatamata sellele, kas kuulipilduja tegelikult laseb või mitte. Kahurväe tulelõpult ei oska keegi õieti ära lugeda, kelle pihta ta tegelikult on suunitud. Lippude süsteem, niipalju kui suutsin tähele panna, osutus üldiselt täiesti otstarbekohasena! Meie tuleviku taktikalistel õppustel ja manöövritel võetagu nad kõik kaasa — siis üksused harjuvad nendega, õpivad neid käsutama ja, võib olla, ka paremini arvestama nende mõjuga. Eriti kahurväe tulelõpu argu puudugu tulevikus ühelgi taktikalisel õppusel. Kahur ise võib hädakorral puududa lahingväljal, tema äraolekut ei pane keegi tähele, kuid kahurväe tulelõpu peab paistma silma igale kallaletungijale ja kaitsjale, kes tegutses oma tema läheduses — siis vaid õpitakse tõeliselt arvestama selle tule mõjuga. Manöövritel seda igatahes ei olnud. Mul ei olnud juhusit kordagi kuulda, et pääletungivad jalgväe osad oleksid nõudnud kahurväe tule toetust selle või teise kuulipilduja maha surumiseks, või mõne muu tulepesa hävitamiseks. Ometi kõikide sõdade praktika ilma mingisuguse erandita on näidanud, et sõjalukorras kahurvägi otse üjutatakse üle saroaste nõudmistega. Terve süsteem kõige teravmõttelisemaid sideabinõusid on välja mõeldud selleks, et neid nõudmisi võimalikult kiiresti anda edasi vastavale kahurväe üksusele. Kuna rahuajast õppuste ja manöövrite ülesanne on imiteerida võimalikult lähialt tõsist sõjategevust, siis peame kahurväe ja jalgväe koostöös meiegi tulevikus jõudma rahuldavamate resultaateni, kõrvaldades need puudused, mis tulid ilmsiks sel ajal möödunud manöövritel.

Möödamines olgu mõne sõnaga puudutatud ka meie vahekohtu-aparaat manöövritel niivõrra kui seda suutsin jälgida oma tegevuspiirkonnas. Silmasin kompaniisid, eriti pääletungil, kus tegevus arenes umbes sarnaselt nagu eelpool kirjeldasin. Kusagil ahelikuga taga näed vahekohtunikku, käes pliats ja paber; kuni järgi ahelikule, kord jookstes, kord lamades ja teeb hoolega märkusi paberile. See on tõesti „erapooletu“ vahekohtunik, ta vaid kirjutab ja kirjutab, ei tee mingisuguseid otsusi; poole-kilomeetrilisel pääletungil lagedal väljal ta pole veel reast välja löönud ainustki kuulipildujat või meeskonda, ainult märkusi teeb ta, tasa ja targu oma ette, et keegi ei näeks. Sääliuures ta pole veel katusnudki ühendusse astuda vastaspoole vahekohtunikuga, et teada saada vaenlase asetuse ja kavatsused, ja selle põhjal tegutseda temale usaldatud tegevuspiirkonnas. Kõik see on inimlik, arvestame vaid sellega, et ta toimib vahekohtunikuna esimest korda, et „juhtnõõrid“ jõudsid temani alles väljasõitmise päeva hommikul ja et keegi pole temaga neid juhtnõõre koos teistega läbi arutanud. Mis lugeda suutis ja meele jäi — seda ta teeb, mis ununes — jääb tegemata. Ja meele jäävad harilikult: aruanded, ettekanded, kokkuvõtted, ühesõnaga kõik see, mis nõutakse must valge pääl; selleks ta teebki omi „märkuseid“, kõik muu — kes seda tagantjärele veel küsib või arutab. Arvan, tulevikus taktikalistel õppustel peab tööle panema ka meie vahekohtu-aparaadi — igakord kui olukord seda võimaldab. Enne suuremaid manöövriteid aga vahekohtunikude kaader tuleks mõnekski päevaks kas või kokku kutsuda Tallinnasse ja siin kohepoolsetel õppustel ükskõik missuguses väeosas proovida ja ühtlustada nende tööd ja tegevust, nende taktikalisi vaateid ja teadmisi. Liig kirju on kõik see materjal meil veel väeosades selleks, et suudaksime anda ühtlase, liidetud töö ilma eriliste ettevalmistusteta.

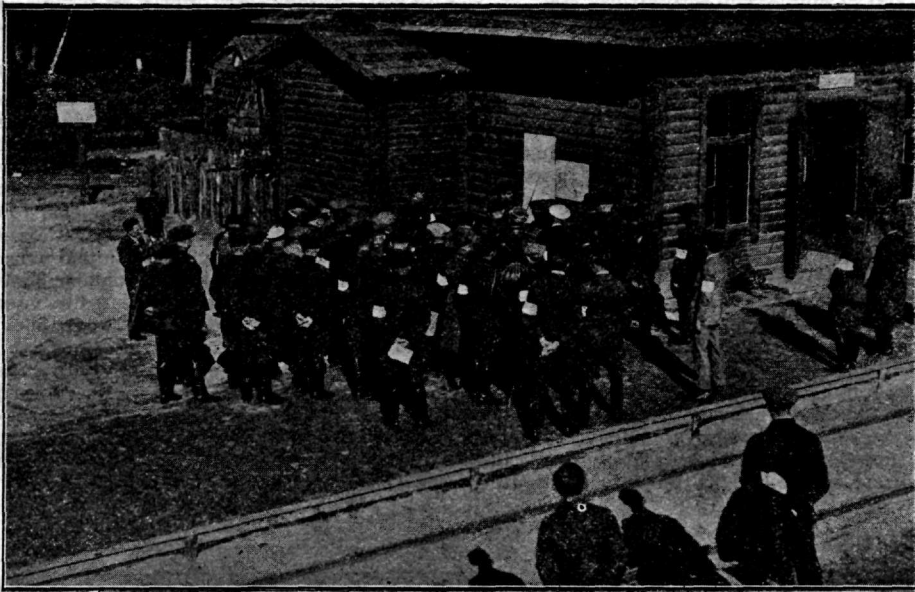
Järgnevat pääletungi 20. sept. jälgisin suure maantee ümbruses juba pärast kindlustatud positsiooni läbimurdmist. Muuseas oli juhus panna tähele reserve tegevusse saatmist. Kõrgustik 56,5 raionis

rauges esijärgus asuvate pääletungivate osade jõud. Mehed olid end tühjaks jooksnud ja jäid lihtsalt väsimusest vallatud lamama väljale. Tankid möödusid neist teed mööda järgides vaenlasele. Ainult kilomeetri võrra põhja pool oli selgesti näha kokkukogunevaid punaste osi, kes järkjärgult koondusid kolonnidesse. Koloni katteks lõunast teed mööda liikus soomusauto kord lähenedes tankide grupile, kord taganedes uuesti. Pääletungiv jalgvägi aga oli sõna tõsisel mõttes juba välja auranud. Nad ei suutnud enam järgida tankidele, neid toetada, sidet luua, vaadelda aidata. Tank üksinda ei suuda aga minna kuigi kaugele. Kriitiline moment! Magus suutäis — vaenlase koonduv kolonn, mis näha otse nina ees, kipub ära minema käest. Ja lähebki. Mõne aja pärast ta on juba kadunud silmapiirilt põhja poole. Siin oli moment, kus oleks pidanud saadetama tegevusse ratsavägi soomusautode ja tankidega. Resultaadid siin oleksid olnud sootu teistsugused kui Aakre oru lagedal väljadel — kindlustatud positsiooni vastu. Pääletungija väsib alati rutemini kui taanduja. Varem või hiljem jõuab kätte moment, kus esijärg ei suuda enam ni füüsiliselt minna edasi — seda momenti kasutabki vaenlane oma lahingkorra koondamiseks kolonnidesse, et siis nendega kaduda silmapiirilt, katkestades kontakti pääletungivate osadega. Sellel momendil peab tegevusse paiskama värske jõud — tarbekorral reservidest.

Sinistel oli varus terve rügement — siinsamas läheduses, kuid tema tegevusse saatmine jäi hiljaks, pealegi sündis olukorras, mis vaid väsitab inimesi, ei annud aga mingisuguseid reaalseid tagajärgi. Alguses ta sunniti tulise kiirusega L. külla pihta, mis umbes 4 klm. ta endisest asukohast. Kohe pandi liikuma üks pataljon — kolonnis suurt teed mööda, ilma et oleks teda küllaldaselt informeeritud olukorraga — kus meie esijoon, kus vaenlane j. n. e. Pataljon läks, jõudes suures kolonnis meie esijoon ahelikkudeni. Oli täiesti lage koht, kus pataljon samuti kolonnis seisma jäeti kuni olukorra selgitamiseni, olgugi, et 200 meetrit tagapool (lõuna pool) oli tihe metsatukk otse tee ääres. Vahekohtuniku nõudmisel tõmbus pataljon sinna tagasi, kust, pärast teadete saamist selle kohta, mis sünnib ümbruses, võis alata pääletung.

Oli juba jõutud hargneda lahingkorra, kui ilmus uus käsk — vallutada R. alev, mille täitmiseks tuli muuta suuna, teha ümbergrupeerimisi, anda uusi käsk ja korraldusi. Lõpuks algas pääletung uue käsu täitmiseks. Kuid ½ tunni pärast selgus, et R. alev oli juba võetud, vaenlane siit taganenud. Pataljoni liikumine pandi seisma ja lahingkorras ta jäi ootama uusi käsk. Sarnased mitmesugused üksteisele vastukäivad käsud ainult vintsutavad inimesi. Enne kui välja saata sarnane võrdlemisi suur üksus, nagu seda on pataljon meie oludes, peaks juht kindlasti enne selgusele jõudma selle kohta, missuguse punkti pihta teda õieti suunida. See võib ainult sarnane koht olla, kus vaenlane veel kindlasti püübib, mis peab selgitama eel tegetuse luure. Sagedad käskude muutused kisuivad alla vägede moraali, kõigutades usku juhi võimistesse.

Rünnak 21. septembril. Siingi päämiseks vaenlaseks oli meie manöövrite ülikiire tempo, millega tuli teostada noorematel juhtidel rünnakuks antud käsk. Jalgväe liikumisalgu oli määratud kell 8,30, kuid käsk rünnaku ettevalmistamise kohta saabus rügemendi staapi vaid 6,30. Kahe tunni jooksul oli tarvis see käsk teostada rügemendi staabist kuni rühma ja jao ülemateni, määrata ribad, ette võtta veel tarvilikud vähemad ümbergrupeerimised, läbi rääkida kahurväe ettevalmistamise kohta tankide ja soomusautode juhtidega, kes rünnakut pidid toetama. Pääle selle sama kahe tunni jooksul oli tarvilik veel meie eeljoon nihutada lähemale vaenlasele umbes

Kindral Tõrvand tutvustab külalisi manöövri algul üldolukorraga.
17. sept. Pritsu jaamas.

$\frac{1}{2}$ klm. võrra, asetada mehed rünnaku lähtebaasile, viimane organiseerida ja osalt kindlustada, luua siin side, korraldada ja asetada kohale tulirelvad, ühesõnaga täita kõik see, mis harilikult mõistetakse rünnaku lähtebaasi korraldamise all. On loomulik, et kahe tunni jooksul seda kõike ei suudetud teostada enam-vähem rahuldaval. Mingisugust organiseerimist lähtejoonel ei olnud, selle asemel sinna jõudsid ä h m i t ä i s, jooksust hingeldades grupid ja üksused, kellel tuli tulise rutuga tormata edasi — rünnakuks. Side, koostöö, ühtlus ja liituvus tegevuses kadus selle tagajärjel suurelt jaolt. Tankid möödusid meie jalgväe joonest, et murda teed vaenlase positsioonidesse. Jalgvägi ei osanud tihedalt järgneda temale, teda toetada, luua sidet, vaid jäi tükk maad maha, mis ei tohi kunagi sündida rünnaku momendil. Idapool punased olid asunud vastupäätungile, nende tankid kolisid läbi terve rügemendi seljataguse, ilma et keegi oleks pööranud neile vähematki tähelepanu. Pärast rünnaku tagasilöömist ei suudetud teostada osade järkjärgulist tagasitõmbamist — see küsimus jäi koguni läbi harutamata ja ette valmistamata aja puudusel.

Seljatagune ja juurevedu on võitlevate vägede koht, mille häast korrast on tihedalt edu rindel. Mul oli vaid väga piiratud raamides võimalik tähele panna selle tegevust. Järgmistele asjaoludele juhiüksustele tähelepanu. Mitmed üksused rügemendis said pärast manöövrite algust esimest kord süüa ainult 24 tunni möödudes. Normaalne oli sel päeval 17 tundi söömata-olekut. Põhjus väga lihtne. Rügemendis on 8 üksust, kuid kõigest 4 välikööki. Toitu keedab töö kompanii, seega köök ei ole mitte otsekohe riviülema käsutuses. Sarnases olukorras ei või olla juttu korralikust toitmisest. Köögid asuvad rügemendi staabi juures, ja millal nad säält suudavad toitu laiali vedada esijoonel asuvatele üksustele tundmata teid mööda, tihedalt ööpimeduses — seda kõike võib ette näha vaid suur jumal üksinda. Ülemus igatahes seda ette rehkendada kuidagi viisi ei suuda!

Varustamine laskemoonaga sündinud õigel ajal ja takistusteta. Manöövritel sellena olid ette nähtud paupadrunid. Loomulik on, et nad pidid jõudma

kohale vähemalt mõni tund enne tegevuse algust, et oleks olnud võimalik neid veel kord läbi sorteerida. Tegelikult N. rügemendis nad saabusid vaid ööl vastu 18. septembrit, mõnes üksuses koguni hommikul 18. septembril. Põhjus: arusaamatus vastuvõtmisega pargist.

Lõpuks olgu alla kriipsutatud see energia ja tahtmine, millega asuti töö juure manöövritel, ka kõige raskemas olukorras. Staabis töötati normaalselt 2–3-ni hommikul, et 5–6 ajal uuesti alata. Sõdurid sooritasid nagu mängides 25–30 klm. rännakud selleks, et kohale jõudes minna puhkusvalvesse ja järgmisel päeval alata väsitavat päätungilahingut mürdemaastikul, läbi soode ja rabade. Paljudel nägin õõrutud jalgu, kuid nad kõik läksid edasi omal jõul abi tarvitamata. Tõesti, sitkust ja visadust on palju sel 20 aastasel eesti poisil, oskagem vaid seda öieti kasutada, alal hoida ja kasvatada!

Sellela lõpetan omad „märkused“. Neis on esitatud rida defekte, vähemaid ja suuremaid arusaamatusi, mis oli juhuse tähele panna manöövritel — mitte selleks, et kedagi maha teha, vaid et nende varal selgitada põhjusi, millest nad tekkisid. Iga eksitus on inimlik, arksimatu on ainult see, kes midagi ei tee; ometi peame hooldama selle eest, et tehtud vead ei korduks ja sellepärast saagu nad läbi sõelutud ja kaalutud mitmest seisukohast. Olen veendunud, et tõe selgub vaid pärast tüsedaid arutusi ja kaalutlemisi, mis pärast lahingutele maastikul peavad järgnema sõnade ja kõnede lahingud, peavad voolama sel puhul tindi ja trükimusta ojad! Kõige halvem on: tehtud töö surnuks vaikida. On tundemärke, et oleme sammumas sinnapoole, sest ma ei näinud kusagil, et manöövrite vaheaegadel või otsekohe selle lõpul oleks võetud kriitilisele arutusele tehtud töö ja tegevus. Seda suurema innuga peab seda tehtama nüüd „Sõduri“ veergudel, sest siin avaldatud mõtted ja arvamusid valguvad kõige kiiremat ja otsemat teed meie kaitseväge laiasse hulkadesse. Mulle näib, et seda peab eestkätt tegema meie sajaviekiümne pealine vahekohtunikkude pere!

A. T.

Kindral Berkis manöövritest.

Manöövrite saavutused on hääd.

Läti kindral Berkis, Letgallia diviisitülem, kes Otepää manöövritel viibis, seletas muuseas:

Eesti sõjaväega tutvunesin lähemalt vabadussõja ajal 1919 a., mil peaaegu kogu Läti territoorium veel meie ühise vaenlase käes oli. Minule sai siis õnn osaks Eesti lahkust kasutada, sest minul tuli Eesti ülemjuhatusel Tartus Läti väeosasid luua ja pärast neid väeosi jällegi Eesti ülemjuhatusel all lahingusse viia.

Nägin siis oma silmaga, kuidas Eesti väed, puudulikult relvastatud, puudulikult rietatut, kuid vaimustatud isamaa armastusest edasi läksid, surid ja võitsid. Olen õnnelik nüüd nähes seda vaprat sõjaväge, kuid see vägi on nüüd juba hästi välja õpetatud, hästi distsiplineeritud, hästi relvastatud uemate tehnikavahenditega, ja see vägi oskab neid vahendeid tarvitada. Kõrvale jättes manöövrite peensused, ütlen ainult lühidalt, et niihästi siniste kui ka punaste lahingute-

gevus oli hästi läbi mõeldud ning kohanenud olukorrale ja maastiku tingimistele, mis aga peaaegu, lahingutegevus vastas täiesti ülesandele ning sellele eesmärgile, mida manöövreerivad väeosad tahtsid saavutada. Manöövrite ülemjuhataja oli kõik teinud, et manöövrid osavõtjatele vägedele õpetlikud oleks. Peab ütleva, et see eesmärk saavutati täiesti. Manöövreerivate väeosade sõdurid ja ohvitserid täitsid oma kohust väga tähelepanelikult. Ütlen veel rohkem, nad täitsid oma kohust ennastalgavalt, sest tean üht väeosa, kes manöövrite olukorras pidi jääma kogu päevaks söögita. Kuid sõdurid ainult naljatasid selle üle. Mõnda minnes olgu tähendatud, et suurem osa nii hästi Eesti kui ka Läti sõjaväe vanematest ohvitseridest on oma hariduse saanud samas sõjakoolis. Sellepärast on neid õpetatud ühteviisi mõtlema, ühteviisi tegutsema lahinguväljal. See asjaolu võib raskel silmapilgul rahvale suureks kasuks olla.†

Välisriikide sõjaväe esitajad Rakre kõrgustikul (56.) manöövri tegevust jälgimas.

Kol. Brede meie suurtükiväest.

Praegu on muidugi veel täiesti võimata detailset kokkuvõtet suurtükiväe tegevuse kohta mõõdalainud manöövritel teha. See on võimalik alles siis, kui see suur materjali hulk, mis minul juba olemas ja mida iga päev juure voolab, süstematiseeritud, hoolsalt läbi mõeldud ja läbi töötatud on. Aga siiski võib praegu juba nii mitmeid asju alla kriipsutada. Organisatsiooni alal: meie üldsuurtükiväe organisatsioon on õige ja küllalt painduv, et sarnastel rinnetel, kui meie omad seda on, edukalt töötada. Revideerimisele tuleb võtta ainult mõnes detailis sidekomandode organisatsioon gruppides ja patareides. Meie tehnilised koosseisud sidevarustuse alal on küllaldased. Oleks ainult tarvis gruppidele vähemalt üks mootorrattas juure anda. Materjalosa, mis meil olemas, võimaldab pea kõikide ülesannete täitmist, mis meie lahingkorras ette võiksid tulla. Tulede kontsentratsioonid on võimalikud võrdlemisi väga laial rindel.

Raskeks läheb hobustega veetavatel patareidel õhukaitset rännakutel korraldada. On tarvis asja teisi organiseerida.

Väga rõõmustavaks nähtuseks tuleb seda asjaolu tunnustada, et need mõõdukomandod, kus energiliselt töö kallale asuti, isegi nii kiirelt muutuvast olukorras, nagu see mõõdalainud manöövritel sündis, eduga töötasid. Muidugi on siin veel tarvis treenerimist, eriti maastikul, kus triangulatsioonvõrk mitte teada ei ole.

Koordinaatide süsteem suurtükiväes on koduseks saanud ka teistes väeliikides ja isegi mõnes staabis. Mõnikord aga püütakse teda ignoreerida, mida aga mitte olla ei tohiks. Seda tuleb seletada sellega, et sellel alal veel vähe praktikat olnud on. Võib loota, et tulevikus asi ladusalt läheb.

Koordinaatide võrgu kaartide päale kandmiseks ei või aga sarnast teed käia, nagu seda nüüd tehti. Vead

tulevad liiga suured isegi kuni 200 meetrini, mis kõik tema tähtsuse ümber viskab.

Oleks võinud raadiosidet laiemal ulatusel tarvitada, iseäranis meteoroloogiliste teadete edasiandmiseks.

Ka laskemoona kulu alal oleme rikkaliku materjali kogunud, millest väga kasulikke järeldusi tuleb teha.

Mis aga puutub meeskonna ja ohvitseride huvisse asja vastu, siis pean tõendama, et kõik ihu ja hingega asja juures olid ja püüdsid kõik teha, mis ainult suutsid ja oskasid.

Veel mõni aeg tõsist õppust ja veel üks manööver ja mina olen kindel, et meie suurtükivägi täielisele kõrgusele jõuab.

J. Brede,
Kolonel.

Üldmärkeid Otepää manöövritest.

17.—21. sept. 1925.

1.

„Otepää manöövrid“ jäävad suurteks esimesteks manöövriteks Eestis. Suuremaid manöövreid on kavatsatud pidada juba 1923 ja 1924 aastatel, kuid pääsjalikult ainelistel põhjustel jäid nad pidamata. Nüüd, kokkuvõtlikku pilku heites manöövrite ettevalmistuse,

juhtide õpetajad nimetasid teda mõnitades „mustlase sõjaks“. Kuid „veritas vincit“ — Lääne doktriinid ühes juba meil üldtunnustatud vabadussõja õpistega ja meie sõjaväejuhtide loovtööga on viinud sõjaväe nii kaugele, et meie juba teadlikult võime asuda oma riigi ja sõjaväe seisukohast oma sõja-

Kindral Tõrvand esitab Riigivanemale härra J. Jaaksonile ajakirjanduse esitajaid manöövritel.

käigu ja resulataatide pääle, kuivõrd see otsekoheste muljete järele võimalik (manöövrite dokumentaalsed kokkuvõtted võivad paremail juhustel alles kuu paari pärast ilmuda), võiks konstateerida, et see viivitus suurte manöövritega kuni tänaseni ei ole kahjulik olnud. Liig rutata ei ole milleski hää. Manööver peab midagi järel proovima, peab looma tildiselt olukorra, et sellest võiks ammutada ühti ehk teisi õpiseid sõjaväkke puutuvates küsimustes. Manöövritel peab olema kindel eesmärk.

Peab tunnistama, et pääsjalikult paari, kolme viimase aasta jooksul on meie sõjavägi hakanud omama püsivamat ilmet, kui väljaõppe nii ka organisatsiooni alal. Pääle Vabadussõda algas otsimine tulevikusõjaks kohase sõjaväe loomise alal. Vanast Vene doktriinist taheti loobuda. Teda püüdsid asendada kaks vaenulist doktriini: Prantsuse ja Saksa. Niikaua kui viimased võistlesid, püsis Vene. Vabadussõda ei tuntud. Üksikud venelastest sõjaväe

väe organisatsiooni, väljaõppe ja kasvatusel printsiipide lahendamisele ja kontroleerimisele.

Selles mõttes on Otepää manöövrid õigel ajal peetud, sest manöövritel tegutsevad juhid ja väed on õpetatud enam-vähem ühise doktriini põhjal tegutsema.

Liig nõudliku mõõdupuuga Otepää manöövrite mõttes, võib leida mõningaid puudusi. Kuid ka mõõdupuu tarvitamises tuleb pidada mõõtu: ei tohi unustada meie ainelist kitsikust; ei tohi unustada, et need olid meie esimesed manöövrid.

2.

Manöövrite ettevalmistus

algas juba mai lõpul s. a. Meil puudusid omad traditsioonid, puudusid eelmiste manöövrite õpised. Tuli asuda loovale tööle, baseerudes ainult teooria ütlustele. Oli tarvis selget arusaamist ülesandest ja väsimata tahet, et võrreldes väikese tööjõuga paari-

kolme kuu jooksul luua pooled ja nad tarvili- sel ajal ja ulatuses tegevusse panna ning varustada küllaldaselt juhtnõõridega ja kavadege.

Väga tähtis on valida õige manöövri raioon. Meil tuli siin nelja liiki päätingimusi silmas pidada: poliitilisi, taktikalisi, majanduslisi ja moraalseid.

Poliitiliselt on meie manöövri raioon otsekohekses tõenduseks, et meie oleme äärmiselt rahuarmastajad: meie ei viinud maooõvreid raioonidesse, kus võiks tulevikus tegevust oodata (ja mis iseenesest arusaadav oleks olnud). Meie vaid kaitseme kodu ja selleks valime maastiku, mis kõige karakterlikum meie kodu- maal. Niisugusena osutus Otepää maastik. Meie vajame rohkem võitmatuid ja iseseisvaid võitlus- grupe kui Prantsusmaa (võitlusgruppide autor), sest meie rinded on laiad võrreldes sõjaväe arvuga. Otepää maastiku künkad, orud ja metsatukad pakuvad lõp- mata palju loomulikke pesasid ja kindlustusi, milliseid peavad õppima kaitsema meie võitlusgrupid. Raudtee läbibst manöövri raiooni pikuti. Samuti ka Tartu- Valga suur maantee. Arvesse võttes meie maanteede tildist puudulikkku korrashoidu, tuleb neid kahte teed lugeda aluseks kokkuhoidmise mõttes liikumise alal.

Moraalne element sõjas, eriti rüüdisaja sõjas, on esimesejärgu tähtsusega tegur. Valides Otepää raiooni ja nimetades manöövreid Otepää manöövriteks, on märgitud, et Eesti sõjavägi jätkab kodu kaitset sama visalt, kui Otepää muistsed ugaunlased: ei ole häbi murduda määratu ülekaalu all, häbi on loobuda kaitse tahtest.

Paljudel läks korda esimest kord viibida oma esisade ajalooliselt kõige rohkem tõestatud kindluse varemetel, imetleda esisade strateegilisi ja taktikalisi osavusi. Otepää meeste vaim elab veel edasi. Nad haarasid ka 19 aastasaja teise poole algu- sel sõjariistad kätte, et kaitseada õigust. Rahvas, kes vabatahtlikult sõjariistub ja võitlusse astub õiguse eest, ei ole millalgi ori olnud ja ei saa orjastuda. Need ja paljud teised ülendavad tunded valdasid manööv- rist osavõtjaid. Manöövri nimetuse autor on väga tabavalt loonud esimestele suurtele manöövritele aja- loolise tagaseina, milline ülitähtis sõjaväe moraalseks ettevalmistamiseks.

Ettevalmistusse kuuluvad instruksioonid, korral- dused j. n. e. olid hästi ja üksikasjaliselt välja töötatud. Nad kutsusid esile külaliste tähelepanu. Üks suur- riigi sõjaväe esitaja küsis sõbralikult, kust allikast on kõik see materjal (leppemärgid, juhtnõõrid j. n. e.) võetud. Vastati, et oma töö, manöövri ettevalmis- tajate töö. Oli tõsist rõõmu küsija näos, sest tema kodumaa on teoga näidanud, et Eesti edu neile kallid. Märgiti taskuraamatuisse üht kui teist, mis võõrastele uus ja huvitav oli.

3.

Manöövri esimene päev, 17. sept.

Sinine ja punane diviis algasid tegevust kella 11—12 vahel. Esimene päev oli liikumine vaenlasele vastu. Liikumiseks moodustati kolonnid. Kolonnide suurus oli tingitud tegevuse ideest ja teede hädusest. Nii siis liikusid mõlemal pool alguses suuremad jõud Tartu-Valga maantee raioonis. Et punaste tegevuse idee ei ühtinud alguses valitud liikumise suunaga, näeme kohe teisel päeval, kui punaste kahe kolonni asemel on juba tegutsemas kolm. Punased vist ei tahtnud I diviisi suuremate jõududega liig eralduda omist pääjõududest (fiktiiv), mis pidid algama tege- vust Võru suunas. Sinistel jõudude ümbergrupe- rimisi ei olnud. Mõlemad pooled saatsid ette Aakre suunas ratsaluure salgad. Siniste luursalgal puudus kindel ülesanne.

Manöövri juhataja kindral Tõrvand asus seisukohale — anda pooltele suur tegevuse vabadus, et võimaldada sellega mõlemate poolte tegevuse vaba arengu. Nii siis ka tuli, et pooled, täidetud „võidu“

ihast, juba 17. sept. õhtul oma ratsaluursalga (ratsa-, jalg- ja tenilised väed) osadega Puka juures kokku pörkasid.

Esimesel päeval võis tähele panna meie sõjaväe rännakut, selle korraldamist ja teostamist. Väeosad esinesid siin detailides mitmeti. Maastiku iseäraldus, kus teed sageli mägede ja soode tõttu terava nurga all kilomeetrite kaupa lähestikku asuvad, võis emalt vaateleja, kui ei olnud küllalt soodne vaatluspunkt, eksiteele viia ühe või teise rännakkolonni liikumise suhtes. Näiteks sinise kolonni liikumine 17. IX. umbes kella 17.30 ümber Sangaste mõisa teelt Keeni-Pringi teele, jättis korralduse ja distsiplini mõttes palju vähem hää mulje vaadeldes seda Jaanimäelt (kõrg. 51.0), kui vaadeldes sama kolonni liikumist Pundra talu (Kurevere küla) juurest. Nii sinised kui punased kriipsutasid alla maskeerimise idee: voorid liikusid kui lepapõõsad; liiguti varjus. Tapaloomi karjatav sõdur paljadedest jalgadest kuni tobeduseni naiivi näoga oli „jumala armust“ maskeerunud küla- karjaseks, eht „Sangaste Jussiks“. Mitte ainult õhu-, vaid ka maapäälne vaateleja oleks ta karjaseks pida- nud seni kui... karjane vaikinud oleks. Kuid kui karjane küsis vastutulevalt sõjaväelast: „kas omma ja kus omma neo seisukoha võetu“?, siis oli kohe klaar, et tegemist on sõjamehega, kes huvitatud tege- vuse käigust. Üks armas poiss oli see sõdur-karjane: tema pärast ei viibinud värskle liha supikatlasse panek.

Jalanõud. Nende üle kaevati. Oli kaunike % õõrdunud jalgu. Võit on jalgades, arvas Napoleon. Ei tohi seda tõe unustada.

4.

Manöövri teine päev, 18. sept.

Kohtamislahingute päev. Raske oli saavutada tõelist kohtamislahingut, kus vastased üksteist otsi- des ootamatult ja orienteerumatult kokku pörkaksid. Nüüdisaja igasugused luure- ja sidevõimalused väldi- vad üldise kohtamislahingu endises mõttes. Manööv- rit tuli niisuguseid õpetuse mõttes instseneerida. Üks sarnane kohtamislahingu episood kujunes välja Arula asunduse ja Lennardi mäe (kõrg. 101.7) raioonis 1. ja 7. jalgväe rügemendi osade vahel. Üldise tähel- panu võitis see, millise tõsiduse ja innuga andusid pooled tegevusele. Mädapõhjaga mägedevahelistest soodest tormati võõdeni vees läbi ja viidi kaasa raske kuulipilduja: ei olnud ümberkaudu teede otsimist. Lennardi mäel oli äge heitlus. Vastased haarasid kümneid kordi üksteist: olid sinised oma haaramise lõpetanud, kui punaste reservosa siniseid omakorra haaras. Sinised taandusid, kuid kasutades mäe ehi- tust ja üldse reljeef-soodustusi, haarasid punased uuesti. Otepää maastik lubab tüsedal kitsajal lõpmata palju kombinatsioone. Tarvis on meeolelu ja oskust. 18. IX. õhtuks olid sinised omil tiibadel küllustunud punaste rindesse. Eriti julgesti oli seda teinud õpe- pataljon, tiivaga Pühajärve läänekaldale toetudes. Otepää oli jäänud punaste ratsaväe kätte. Punased, surudes tarviliste reservidega Arulast Voki suunas, oleks sidunud siniste poolt enestele niimoodi valmis- tatud kotisuu (19. IX. õhtul oli ka punaste poolt sarnast tegevust märgata). Kell 17.30 anti lennukeilt roheliste rakkettidega signaalid tegevuse lõpetamiseks. Vastu õhtutaevast ei olnud neid signaale näha, mis- pärast ka pauke Pühajärve mõisa ümbrusest kuul- dus kuni kella 18.00-ni. Nii lõppes teine päev.

5.

Manöövrite kolmas päev, 19. sept.

Puhkepäev oli hädasti tarvilik, sest paljud väe- osad olid üle saja klm. jala rännanud. Oli tarvis korraldada toidustamist, mis kiirete rännakute tõttu kippus raskusi tekitama. Vaadati ümbrust. Iga Otepää mees usub, et tema mäelt on näha „poolilma“.

vähemalt Riia linn. Seda seletati Tsooru mäel, seda räägiti Lennardi mäel, seda kuulus Aakre kõrgustikul (56.1).

Ilusaid pilte pakub Otepää maastik.

Mõistsin ärkamisaja laulikute paatost: „Mingem üles mägedele“, või jälle „Kui siit pilve piirilt alla vaatan“...

6.

Manöövrite neljas päev, 20. sept.

Arjergardlahingud. Huvitavam episood sündis Aakre orus 56.1 kõrg. ümbruses. Siin võis jälgida kõikide meie väeliikide tegevust. Kui suurtükivägi ka tulevases sõjas nii hästi tegutseb kui Aakre kõrgustikul signaal-lippudega, siis on palju tabamisi soomusrongidesse. Vähemalt päeval oleks nende tegevus ilma suitsu või udu loorita Aakre kõrgustikkude piirkonnas neile hädasohtlik. Tankidel oli raske üle Aakre oja tulla — nad valisid tee silla kaudu. Üldse ei ole Aakre maastik kohane tankide tegevuseks: liikumine saab aeglastatud ja sellega rohkem tule all hoitud. Vastasel on suured võimalused varjatult neile kõiksuguseid tulelõkse valmistada. Lennukid tegutsesid siin raionis väga hästi sidevahenditena. Oleks soovitatav, et teadete jaoks lennukitelt oleks shabloonid ja plankid paksemast paberist, kui harilikud blokilehed. See kergendaks vaatlejale tuule käes ettekanne ja krokiide kokkuseadmist ja hää ettekanne hõlbustaks saajal lugemist.

Aakre manööver-lahing 20. IX. andis aimuse lahingust meie oludes. Meie jalgvägi kasutas õieti maastiku omadusi ja tegutses sama tõsiduse ja innuga kui eelmistel päevadelgi.

7.

Manöövrite viies ja viimne päev, 21. sept.

Punased asusid kaitsel V.-Rõngu, Pastaku, Laguja joonel. Kell 9.00 algas siniste kahurväe ettevalmistus. Sinised pidid kella 10.00 vallutama positsioonid. Tegevus kontsentreerus Tõnise talu lähedal oleva surmuaija piirkonda. Erilise tähelepanu osaliseks sai siin tankide vastu võitlemiseks määratud ja hästi maskeeritud suurtükk ja raske kuulipilduja. Nende vaikiv varitsemine kuni tankid veel ei olud jõudnud lähedamaa

tulepiirkonda (500—600 mtr.) ja hoogne kallaletung tulega siis, kui märgid (tankid) olid jõudnud oodetavale kaugusele, pani päältvaatajaid uskuma, et sarnaselt tegutsevad tuleriistad or tankidele hädasohtlikud.

Kell 11.15 lõppesid esimesed suured manöövrid.

Kell 16.00 algas Palupera mõisa väljadel vägede ülevaatus Riigivanema poolt. Manöövri raskusi nagu ei oleks olnudki, otsustades meeste väljanägemise ja kerge sammu järele. Et meil puuduvad vaatusteks ja tseremoniideks ametlikud juhtnöörid (Vene oma on meie uute rivistustega eo ipso maksvuse kaotanud), siis puudus ühtlus üksuste paraadil esinemisel. Niikaua kui meil vaatusi ja paraade korraldatakse, tuleks nende täitmise kord kõige üksikasjalisemalt reglamenteerida. Kindel kord ja selle täpne täitmine on paraadiilu üks alustest.

8.

Poolte juhtide ettekanded Elvas.

Kella 20.30 ümber kindralid Pödder ja Heintze selgitasid Elvas Tuletõrjajate saalis tervet seina katvatel skeemidel poolte tegevust manöövritel. Erilist tähelepanu äratasid kaks väikest märkust: kindral Pödder'i märkus, et siniste „kövendaja“ ei ole nii hästi andmete saamiseks vastase üle töötanud, kui punaste omad, ja kindral Heintze märkus, et vahekohtunik Puka kokkupõrkel ei ole vist õieti talitanud, andes „võidu“ sinistele. Neid märkusi on seni võib olla iga kuulaja omamoodi mõistnud.

9.

Vahekord seltskonnaga manöövritel.

Suurem osa manöövrpäivist olid selged ja soojad. Talurahvas kasutas neid väheseid ilusaid päivi põllutöödeks ja sellepärast ei saanud erilist tähelepanu sõjaväele pühendada. Kuid sõbralikkus valitses igal pool, ilus eesti sõbralikkus: tagasihoidlik, truu ja teenevalmis. Elva daamid otsustasid teenida perenaistena omi sõjamehi manöövri lõpueinel ja tegid seda. See nende sõbralik žest oma sõjaväe vastu jääb meele kauaks.

Külalisi manöövrite käiku jälgimas.

Vasakult paremale: Läti kindralstaabi ülem kolonel Aire, Soome sõjaväe esitaja kolonel Helsingius, Inglise sv. esitaja major Lloyd, Läti diviisi ülem kindral Berkis, Ameerika sv. esitaja kapt. Swett, Läti sv. esit. kapt. Töpfers, Läti kolonel Frickaus.

10.

Ajakirjanduse esitajad manöövritel.

Isevalitsejad eraldasid sõjaväe rahvast. Rahva-riikides on tendents sõjaväe rahvale lähedale tulla. Eesti esimestel suurtel manöövritel ei tohtinud sellepärast puududa rahva avalik hääl ja silm — ajakirjandus.

Otepää manöövritel olid ajakirjanduse esitajatena härrad:

Lintrop	—	ETA juhataja.
Hindrey	—	„Postimees“.
Mänd	—	„
Grünthal	—	„Päevaleht“.
Jürisson	—	„
Laaman	—	„Vaba Maa“.
Vellner	—	„
Dr. Ströhm	—	„Revaler Bote“.
Pilski	—	„Poslednija Izvestija“.

Viis päeva II sinise diviisi staabiga Otepää manöövritel.

16. IX. Punased taganesid kiirelt ja osavalt Tartu suunas. Siniste eelosad ei jõudnud järele ja kaotasid kokkupuutumise. Ainult õhuluure ja sala-agentuur jälgis punaste tegevust. 16. IX. tegi sinine lennuvägi kindlaks, et punased peatuvad Võnnu, Kambla, Tõravere joonel, suuremad jõud — Tartu, Reola, Nõo raioonis. Agendid teatasid samal päeval, et punased kavatsesid asuda vastukallaletungile.

II sinine diviis, peale edukaid lahinguid, korraldab end Võru-Valga joonel. 15. IX sai diviis täiendust ja omaks moodsa lahingdiviisi ilme: 3 jalgväe rügementi, 1 üksik pataljon, 5 gruppi kahurväge (nendest 2 rasket), 1 ratsa divisjon, 1 soomusrongide divisjon, 1 soomusautode salk, tankide kompani, lennumasinad, raadio jaamad, helgitehjad, konepüüdjad jne. ja vastav seljatagune teenistus.

Diviisi osad asuvad: 1. Valga, Paju, Telliste raioonis — 6. ja 2. jalgväe rügemendid, II, IV ja V kahurväe grupid, soomus ja tehnilised väed

2. Karula mõisa ja jaama raioonis — 7. jalgväe rügement, üksik allohvitseride pataljon, I ja III kahurväe grupid.

3. Ratsa divisjon — Igaste mõisas

4. Lennu eskadrill — Laatre mõisas

5. Diviisi staap — Valgas.

Eelväed joonel: Igaste m., Telliste. Naabriteks on paremal V sinine diviis, vasakul — VII sin. diviis.

16. IX hommikul oli sinine diviis võitlusvalmis ning ootas käsku pealetungiks kõrgemalt. Kell 18.15 jõudis oodatud käsk Võru väegrupi staabist. II sin. diviis pidi algama tegevust 17. IX kell 11 tungides peale Valk-Tartu raudtee suunas ja valdama sama päeva õhtuks Voki m., Pringi m., Kuigatsi m. (Levengof) joone ning 18. IX õhtuks Päidla m., Räbi, Paluperu m., Raigaste joone.

Sinise diviisi ülem kindral Pödder ja staabi ülem kol.-1. Oinas asusid kohe olukorra hindamiseks ja otsuse tegemisele. Kindral Pödder'i otsus oli: „Punased taganesid, tähendab nad on moraalselt vapustatud. Nüüd ei tohi anda neile aega mõtlemiseks ja korraldamiseks. Kõige kiiremas korras tuleb neid taga ajada, Tartu vallata, punased üle Emajõe visata või ajada Emajõe ja Peipsi järve vahele soppi. Selleks peavad siniste peajõud parimaid liikumisteid kasutama, mis Tartu poole viivad ja need on Valk-Tartu raudtee ja maantee. Maastik idapool Valk-Tartu raudteed on mägine, raske kiireks liikumiseks ja tugeva löögi andmiseks — see jääb passiivseks. Valk-Tartu raudteest läänepool on soodne liikuda ja lööki anda. Sellepärast tuleb diviisi vasakust tiivast moodustada rusikas, koondades

Ajakirjandusel oli võimalus lähemalt ja sügavamalt vaadata sõjaväe ellu. Ajakirjanikud tegid seda neile omase vilumuse ja innuga. Nende muljed, tähelepanekud ja otsused on lehtede kaudu rahvale edasi antud. Tuleb konstateerida ajakirjanduse erapooletut faktide ja tegevuse valgustamist Otepää manöövritel ja üldist sümpaatiat sõjaväe vastu.

11.

Õnnetu juhtumine soomusrongidega tumestab manöövrite üldkordaminekut. Kuid kus liikumas massid, sääl on ikka kokkupõrkeid, sääl pudenevad raasukesed — see on raudne seadus. Manöövrid töid esile üksikuid puudusi. Et neid puudusi avalikuks teha ja nende põhjusi tundma õppida, see oli manöövrite pääsiht. Tulevases väljaõppes ja sõjaväe organiseerimises ei peaks leitud puudused korduma.

E. A.

sinna 70% jõude, ülejäänud 30% idapoolse raudteed. Punaseid tuleb suruda peatamatult vasaku tiivaga, sidudes neid keskkohaga ja parema tiivaga. Inimeste jõudude hoidmiseks tuleb loobuda suurtest ümbergrupeerimistest.“ Staabiülem asus otsuse elluviimisele. Sinise diviisi vasak tiib muutus haamriks, sinna määrati enamus jalg-, kahur- ja ratsaväest ja kõik soomusväed. Keskele ja paremale tiivale jäi nii palju, et vaenlast alati passiivselt kinni pidada. Diviisi paremalt tiivalt, ku maastik täis orgusid ja mägesid, võeti ära isegi suurtükid, sest arvati, et lameda kahurtulega ei ole siin suurt ära teha.

Kell 20.30 oli eelkäsk rännakliikumiseks valmis ja operatiiv-adjutant kapten Ellram algas selle edasimist telefoni teel ja teiste side abinõudega.

Kell 23.30 saadeti laiali täielik käsk rännakliikumiseks Voki m., Pringi m., Kuigatsi m. jonele. Käsu toimetamine väeosadele oli esimene katse diviisi sideülemale leitn. Jakobson'ile. Kohe selgus mootorrataste puudus. Oli kõigest 3 mootorratast ja nendega oli vaja saata käsk 12 üksusele keskuhatusele ja vahekohtunikkudele. Ratsa käskjalgade abil lahendati küsimus.

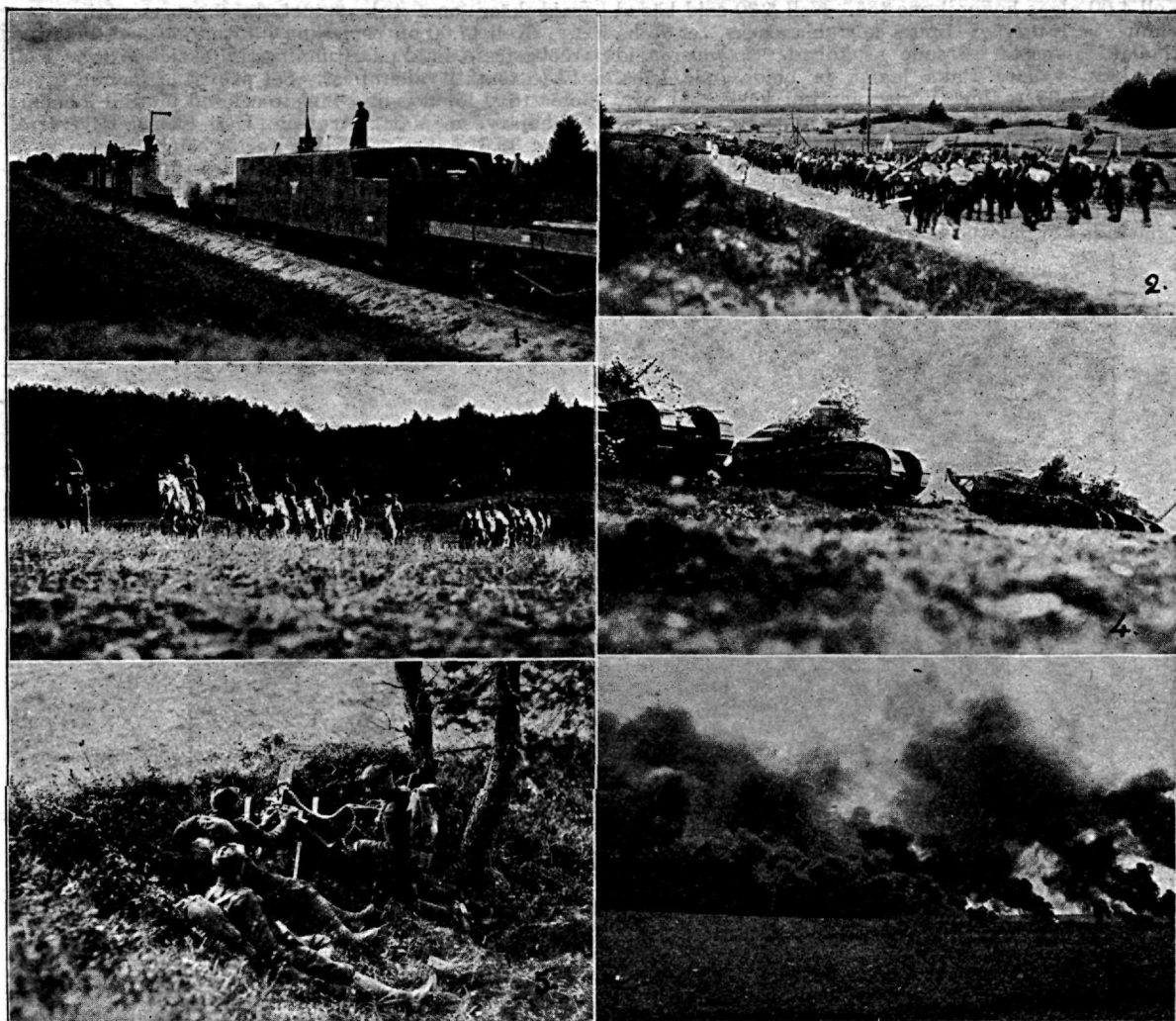
Peale käsu laialisaatmist asus staabiülem õhuluure, ratsaluure, sidevärgu, õhukaitse, laskemoona ja seljataguste teenistuste korraldamisele. Töö kestis staabis hommikuni.

17. IX kell 11 algas rännakut Karula jaama juurest parempoolne rännakolonni kolonel Kruus'i juhatusel. Kolonni koosseis: 7. rüg., üksik pataljon, I ja III kahurv. gr. ja 1 rühm pioneere. Kell 13 — Telliste kõrtsi juurest vasakpoolne kolonn (6. ja 2. rügement, II, IV ja V kahurv. grupid, rühm soomusautosid, rühm ratsaväge ja pioneer kompani) kolonel Rosenbergi juhatusel. Diviisi eel liikus kattena kõvendatud ratsa divisjon major Bassen-Spilleri juhatusel (ratsa divisjon, patareid, rühm soomusautosid, rühm jalgväge veoautodel. Parempoolne kolonn liikus üle Igaste, Laatre, Sangaste, Keeni — Pringi. Üksik pataljon eraldus Sangastes ja läks üle Restu m. — Voki m. Vasakpoolne kolonn — üle Öru m., Priipalu — Kuigatsi m. Ratsa divisjoni süda liikus üle Laatre, Sangaste, Keeni, Pringi — Mägiste k. m. (Hedvigshof). Soomusrongid liikusid raudteel sidudes mõlemad kolonni.

Kell 14 asus diviisi ülem oma operatiiv osaga Valgas autosse ja sõitis Telliste kõrtsi, diviisi teadete kogumise punkti. Saadud ettekannetest selgus, et diviisi osad liiguvad takistamatult käsus ettenähtud korras. Punastega kokkupuutumist kusaigil ei olnud.

Otepää maanöövrid.

17.—21. sept. 1925.

1. Soomusrong tegevuses. 2. Rännakul. 5. j. rügemendi osad Hakre oja raionis. 3. Positsioonile sõit. 4. Tankid tegevusse astumas. 5. Raske kuulipilduja positsioonil. 6. Suitsukate 20. IX. Hakre piirkonnas.

Lennuvägi teatas, et punaste ratsasalgad liiguvad Nuustakusse ja Elva. Nõo jaamas seisid 2 punaste soomusrongi. Tõravere juurest liikus lõunapoole punaste kahurväe grupp. Sel õhtul ei võinud olla punastega tõsiseid kokkupõrkeid. Diviisi ülem otsustas diviisi ööseks puhkusele asetada korter-bivuaki korras, asetades ette puhkusvalve.

Kell 16.30 sõitis kindral Pödder vasakpoolse kolonni juure, mis korras ja lõbusalt sammus. Kolonni ülem sai puhkusele asumise käsu, korterite raioonid ja puhkusvalve joone. Kell 17.30 oli diviisi ülem parempoolse kolonni juures ja andis omad käsud puhkusele asumiseks. Ratsa divisjonile ja üksikule pataljonile viis käsud ohvitser mootorrattal.

Kell 18. jõudis diviisi staap Keeni m. ja sidus end kiires korras väeosadega, mis puhkusele asusid. Oli raske luua kindlat telefoni võrku osadega, mis tegutsesid 16 klm. rindel. Mõned väeosad tulid ise diviisile

abiks. Suure vaevaga loodi side keskkohaga ja vasaku tiivaga. Parema tiiva jaoks jäid ainult mootorrattad.

Õhtul kohtas meie ratsavägi punaste ratsa luursalku joonel: Pühajärve m., Eidu m., Puka m. Lennuvägi teatas, et punaste jalgvägi asus Elva alevisse ja ratsavägi Rõngu alevisse. Kell 19. olid diviisi osadel puhkusraioonid ja valvejooned käes. Diviisi ülem staabi ülemaga olid isiklikult väeosad üle vaadanud, toetades neid moraalselt eelseisvateks lahinguteks. Diviisi staap asus luureandmete, olukorra, laskemoona, koosseisude jne. selgitamisele.

Diviisi oli oma esimese päeva ülesande täitnud.

Kell 20.00 tuli teade, et soomusrongid on Puka jaama eel punaste soomusrongidega võitlusse astunud. Lahing kestis vahelduva õnnega hommikuni. Kell 22. asusid diviisi osad: üksik pataljon Voki m. raionis, puhkusvalve Pühajärve, Kesti, Vanamõisa joonel; 7. rüg. — Pringi m. raionis, puhkusvalve Vanamõisa, Anna joonel; vasakpoolne kolonn (2. ja 6. rüg.) Priipalu,

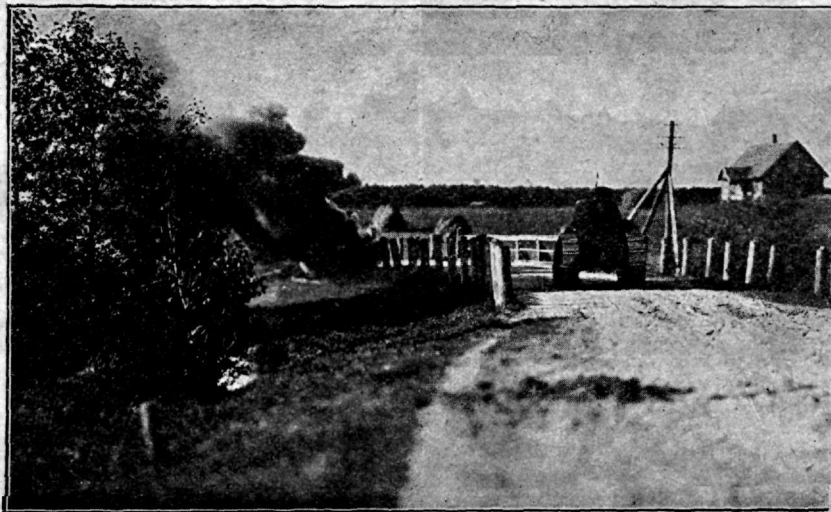
Kuigatsi mõisa raioonis, puhkusvalve Anna, Kuigatsi joonel. Ratsa divisjon — Mägiste k. m., divisjoni eelosad Pühajärve m., Eidu m., Puka m. joonel.

18. IX. Kella 2.00—4.00 Pukas diviisi staap. Kell 4.00 algas hommikune töö. Kell 5.30 said käsud lennu- ja ratsavägi luure korraldamiseks, et teha kindlaks punaste eelosade asukohad. Soomusrongid said käsu vallata Puka jaama ja hoida oma käes.

Kell 7.00 saabus Võru väegrupi käsk. II div. pidi jõudma õhtuks jooneni: Päidla m., Räbi, Palupera, Raigaste. 15 minuti pärast oli staabi ülemal eelkäsk valmis, mille kindral heaks kiitis. Kell 9.15 järgnes täielik käsk pealetungiks. Ratsa divisjon (+ patarei, rühm soomusautosid, rühm jalgv. autodel) sai käsu toimetada kõvendatud luuret punaste paremal tiival ja

Maastik oli raske ratsaväele tegutsemiseks. 6. rüg. sai käsu pealetungi kiirema tempoga läbi viia. Ratsa divisjon pidi aitama vasakult tiivalt, diviisi varus Valk-Tartu raudtee suunas, paremalt tiivalt. Soomusrongid said käsu oma tulega toetada 6. rügementi.

Kell 17.00 oli pealetung juhitud käsus ettenähtud rööbastesse, kuid paaritunnilise hiljaksjäämisega. Kell 17.45 teatati vaherahust. Sel päeval ei saanud diviis oma tööd lõpule viia. Siniste eelosad jõudsid jooneni: Pühajärve m., Matta, Arula m., Ütti, Koms, Kivivarre, kõrg. 38,6, Aakre m. Kiires korras sõitsid väeosadesse kaks ohvitseri mootorratastel, viies sinna div. ülema suusõnalise käsu lahingtegevuse lõpetamiseks ja puhkusele asumiseks. Puhkusraioonid olid div. staabi ülema poolt kaardil märgitud. Kell 20.00 oli diviisi

Moment manöövreist — tank „põleva“ Rakre oja sillal.

seljataga Puka, Rõngu suunas. Üksik õpepatallon, 7. rügement (+ I ja III kahr. gr., rühm pioneere) ja 6. rügement (+ II, IV ja V kahr. gr., rühm soomusautosid, rühm ratsaväge ja pioneer komp.) pidid peale tungima esimeses järgus. Soomusrongid olid löögiosana raudteel, 2. rüg. ja tankide komp.-diviisi varus, vasaku tiiva taga. Pealetungi algus kell 11.30. Idee jäi endiseks — parema tiivaga ja keskkohaga siduda, vasaku tiivaga purustada. Peale käsu andmist korraldas diviisi ülem toilitustamise ja laskemoonaga varustamise küsimusi, staabi ülem — luure ja side küsimusi.

Kell 11.00 sõitis diviisi juhatus vasaku tiiva juure Priipalusse. Kohapeal selgus, et käsk oli hilja kätte toimetatud ja pealetung võis algada 1½ tunnilise hiljaksjäämisega. Põhjuseks jälle — kiirelt liikuvate sideabinõude puudus. Diviisi ülem sõitis 2. ja 6. rüg. staapi, et pealetungi kiirustada. Kell 12.00 algasid tervel rindel üksikud kohtamislahingud. Kolonel-leitn. Lõhmus tungis peale üksiku pataljoniga paremal tiival, kolonel Kruus 7. rüg. keskkohal, mõlemate pealetungi ribad tegid kokku ¼ diviisi pealetungi rindest. Vasakul tiival tungis peale 6. rüg. kolonel Rosenberg'i juhatusel ja 6. rüg. taga liikus div. varuna 2. rügement, kolonel Bauman'i juhatusel. Parem tiib ja keskkohat tegutsesid suure püsivusega ja energiaga; juhid näitasid suurt algatusvõimet. Vasakul tiival oli vähem hoogu. Äärmisel vasakul tiival näitas ratsa divisjon suurt hoogu ja püsivust, kuid sattus punaste jalgväe peale ja ei saanud edasi.

enamvähem rahu majas. Üksikud väeosad asusid veel puhkusraioonidesse; diviisi staap töötas. Keskjuhatus ja vahekohtunikud nõudsid aruandeid, ettekandeid ja skeeme. Töö kestis hommikuni, mõni mees ei saanudki silma kinni.

19. IX. Kell 15.45 teatas keskjuhatus, et sõjategevus algab kell 17.30. Sellest informeeriti väeosi. Div. ülem käskis pealetungi käsu saamiseni väeosadel jääda puhkusele, saates välja luure ja puhkuskaitse. Staabis korraldati luuret, sidet ja seljataguseid teenistusi. Staabi ülem töötas uue pealetungi käsu kallal. Öösel tabati punaste käskjalg, kes meie rindest läbi tuli I pun. div. ülema kindral Heintze käsuga. Selle ja luure andmete põhjal oli punaste vägede arv ja paigutus selge.

20. IX. Kell 4.00 sai valmis pealetungi käsk. Sisu jäi endiseks: üksik patallon pidi algama tegevust kell 7.00, kella 10-eks jõudma jooneni — Kastalatsi, Sepatare, kella 12-eks — Päidla, Räbi, kella 15-eks Neuni, Kassi.

7. rüg. (+ I ja III kahr. gr., rühm pioneere, rühm tanke) pidi algama pealetungi kell 6.30 ja jõudma kella 8-aks joonele — Arula m., Pastaku, kella 10-eks — kõrg. 68,4 ja 63,7, kella 12-eks — kõrg. 45,7, Palupera, kella 15-eks — Kassi, Hellenurme.

6. rüg. (+ II, IV ja V kahr. gr., rühm soomusaut., rühm ratsav., pioneeride komp., rühm tanke) pidi algama pealetungi kell 10.15, oma alla võtma kella 11-s kõrg. 63,7 ja 56,1, kella 13-eks Astuverre, Raigaste.

Ratsa divisjon sai endise ülesande — tungida Rõngu suunas punaste seljataha. Soomusrongid sidusid 6. ja 7. rügementi ja toetasid neid tulega. 2. rügement jäi diviisi varusse Puka metsa.

Õhu ja maaluure andmed näitasid, et punased loobuvad sinise diviisi keskkoha ja parema tiiva läbimurdest, pildudes sealt omi vägesid selle vasaku tiiva vastu. Eriti suur liikumine oli Pritsu jaama Rõngu alevi, Aakre m. raioonis. Sinna tuli punane varurügement.

Kell 10.00 oli div. ülem oma abilistega vasaku tiiva juures, k-do punktis, mis metsaga kaetud kõrgustikul, põhjapool Rebase kõrtsi. Sealt võis oma silmaga vasaku tiiva tegevust näha ja juhtida. Küll käisid vahekohtunikud uurimas, kas sinine diviis oma ase-

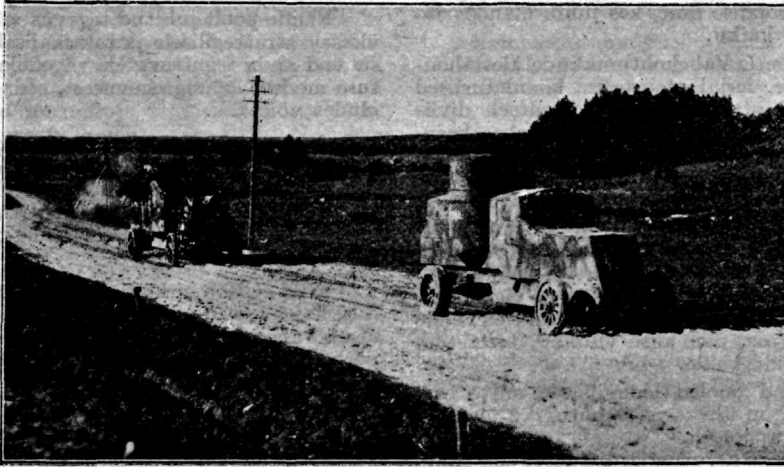
võeti varusse ja selle asemele asetati 2. rügement (+ II, IV ja V kahr. gr., soomusaut. rühm, pioneer kompanii, tankide kompanii).

Üksik õpepataljon pidi valdama kella 10-eks joone Neuni, Kääni, Etsaste, tegevuse algus kell 8.00; 7. rügement — kõrg. 34,3, Uderna, tegevuse algus kell 9.00; 2. rügement — Uderna, Teedla — tegevuse algus kell 9.05.

Diviisi varu (6. rüg.) — põhjapool Rõngu alevikku. Ratsa divisjon pidi tegutsema Teedla suunas.

Kell 4.30 tuli käsk Võru väegrupi staabist, mis ainult antud käsku kordas.

Kell 9.00 oli diviisi ülem oma saatkonnaga Juka talu juures (põhjapool Rõngu alevikku) k-do punktis.

Soomusautod teel „lahingusse“.

täitjadega liiga julge ei ole. Oli ta ju 1½ klm. vaenlasest. Taheti juba tunnistada surnuks. Viimaks jäeti ellu... Sinised vaatlejad tegid kindlaks punaste diviisi ülema k-do punkti läänepool kõrg. 56,1. Sinna avati äge kahurtuli.

Kell 11.00 selgus, et punased on kõrgustikul 48,4 ja 56,1 (idapool Aakre m.) tugevasti kindlustanud ja ei lahku sealt. Algas käskude jagamine. Suurtükiväe ülem sai käsu koondada kõrgustikkudele 3 kahr. grupi tuled (nendest 2 rasket). Soomusrongid said sama käsu. Varu rügemendi (2. rüg.) 1 pataljon saadeti kõrgustikke haarama. Ratsa divisjon sai käsu Rõngu suunas edasi tungida. Algas 20. IX. lahingu otsustav moment.

Kell 11.30 olid punased naelutatud ägeda kahurtulega maa külge kõrg. 56,1 raioonis. Sinine 6. rüg. ja 2-se rüg. 1 pataljon haarasid kõrgustikke. Ratsa divisjon tungis Aakre mõisa. Kell 12.00 selgus, et punased ei suuda vasaku tiiva raskusele vastu panna ja taganevad. Kohe võeti punaste seljatagune, Rõngu alevi ja Pritsu jaama raioon, kaugelaskjate kahurite tule alla. Kell 15.00 taganesid punased täies hoos. Kell 16.30 oli sinine diviis oma ülesande täitnud. Kuid luure andmetel selgus, et põhjapool Rõngu alevikku ja Pritsu jaama joont on punaste teine tugevasti kindlustatud kaitseriba. Diviisi ülem otsustas seda järgmisel hommikul rünnata. Väeosad asusid puhkusele, div. staap — järgmise päeva pealetungi ettevalmistusele.

21. IX. Kell 1.00 oli kindlustud riba ründamise käsk valmis. Idee ja täitjad jäid endiseks. 6. rügement

Kell 9.30 purunes osati vaenlase rinne ja sinised osad valgusid punaste kindlustud ribasse. Diviisi ülem suunis oma varu (6. rüg.) 2. rügemendi poolt tehtud avausse. Sinine varu rügement ei suutnud oma mõju veel avaldada, kui manöövri lõpust teatati.

Kell 10.00 lõpetas sinine diviis oma lahingutegevuse.

Vie tegevuspäeva jooksul näitasid kõik diviisi osad suurt lahingväärtust. Diviisi lai rinne ja suur sügavus (ligi 250 ruutkilomeetert) ei lubanud kiirelt käske ja ettekandeid edasi anda. Diviisi staabis oli vähe mootorrattaid ja autosid. Seda nõrka külge parandas paljude juhtide suur algatusvõime, tahtejõud ja diviisi ülema ideede õige arusaamine. Mõni juht tabas diviisi ülema tahet juba elumiste käskude põhjal. Lahingutegevus näitas, et laial rindel peavad üksuste ülemad kõrgema juhatuse ideesid põhjalikult omama ja käsu mittesaamise korral, selles suunas tegutsema. Selleks on vaja suurt algatusvõimet, energiat ja vastutuse julgust. Suurimaks sooviks peab ikkagi jääma kindel sidevõrk üksuste, juhtide ja div. staabi vahel. Enamus väeosadest otsis ise kiiret ühendust diviisi staabiga, peale igasuguseid ümberpaigutusi ja liikumisi. Mõned lugesid seda auasjaks, nagu ratsa divisjon, kes alati ise püüdis diviisi staabiga telefoni ühenduses olla. Oli väeosad, kes kangekaelselt ootasid, kuni div. staap oma juhend nendeni vedas. Diviisi staap töötas ennastsalgavalt. 5 päeva jooksul ei maganud keegi üle 2—3 tunni öö-päeva kohta. Modern diviisi valitsemine ja juhtimine nõuab rohkem tööjõudu, kui seda manöövritel oli.

Vahekohtunikkude tegevusest Otepää manöövritel.

Erilised olud manöövritel ei luba tegelikult tulistamist lahing-laskemoonaga ja ei anna see tõttu ka pilti tulistamise tagajärgedest. Kuid manöövritel peavad maksma pandama tingimised, mis võimalikult peensusteni samased sõjalukorrale. Selle saavutamiseks tuleb ellu kutsuda eriline instituut — vahekohtunikkude instituut.

Vahekohtunikkude tegevuse manöövritel määravad kindlaks „Juhtnõõrid vahekohtunikkudele manöövritel“. Neist selgub vahekohtunikkude laiaulatusline tööpõld manöövrite ajal: nende ülesandeks on tule mõju tegelik arvestamine, otsustamine poolte kokkupuutumise korral lõpuresultata üle; juhtide ja staapide tegevuse kontrollimine jne. jne. Ühe sõnaga, vahekohtuniku instituut on see tegur, mis peab andma manöövrile sõjalise ilme, kes juhib manöövrite kestvusel manöövri käiku.

Kuid veel rohkem! Vahekohtunikkude ülestahenduste, märkuste jne. najal otsustakse laiaulatuslised küsimused: kuivõrd otstarbekohaselt tegutseb diviis lahing-olukordades, kuivõrd hästi mõistetakse kasutada diviisi ratsaväge, tanke ja luure-lennukeid, kuivõrd otstarbekohane on meie sõjaväe organisatsioon, kuivõrd kõlblikud meie määrustikud jne.

Sarnaste, sõjaväe elus nii tähtsate küsimuste lahendamise kohustab kõike vahekohtunikke anduma oma tööle täielise innuga, uurima nähtusi põhjalikult, objektiivselt, et anda omis kokkuvõtteis õiget pilti puudutavate küsimuste kohta. On loomulik, et nende küsimuste otsustamine pannakse vilunud, teenistuse kogemunud ohvitseride päale.

Kuna tegutsevad pooled loomulikult mitte erapooletult ei otsusta, on üheks vahekohtuniku ülemaks kohuseks — olla erapooletu.

Otepää manöövrite harutusel tuli kuuldavale hääli, mis süüdistasid vahekohtunikke mitteerapooletuses. Ei tahaks uskuda, et siin tegemist vahekohtuniku teadliku mitteerapooletusega. Nii palju kui teada, otsustasid kõik vahekohtunikud oma parema äranägemise järgi. Kuid on ju üldse teada, et igal sõjalisel küsimusel on mitu lahendust. Ja kas ei või siin tegemist olla nende küsimuste variantidega? Siiski tuli ette, et üldiselt manöövri hoogu kisti kaasa ka vahekohtuniku. Oli paar korda juhus kuulda, kus kompanii vahekohtunik ette kandis, kuidas „tema oma kuulpildujatega vaenlast tulistanud oli“ või kuidas divisjoni vahekohtunik pead murdis, kuidas „oma“ divisjoniga täbarast seisukorrast pääseda.

Need on inimlikud nähtused ja niivõrd kui neid hukka võib mõista vahekohtuniku seisukohast, niivõrd ilusa pildi annavad nad sellest, millise elava huviga võtsid osa meil ohvitserid manöövri käigust.

Nüüdiseagne sv. organisatsioon, kus antud igale kui väiksemale üksusele tema tegevuses suur vabadus, nõuab selle iseseisva tegevuse üksikasjalist kontrollimist ja sellepärast peab vastama väeosade organisatsioonile ka vahekohtunikkude instituudi organisatsioon.

Vahekohtunikkude arv Otepää manöövritel ulatas 150 päale.

Olgugi, et igal üksusel, kuni komp. kaasaarvatud, oli oma vahekohtunik, tuleb seda arvu väikeseks pidada. Ja seda iseäranis nende nõuete juures, mis esitatakse vahekohtunikkudele „Juhtnõõrides“, kus ühelt poolt nõutakse väeosas sõjalise olukorra maksmapanemist, teisest küljest vahekohtuniku järele aruannete andmisega koormatakse. See küsimus vajab lahendust tulevatele manöövritel.

Vahekohtunikkude omavahelise läbikäimise hõlbustamiseks oli manöövri raioonis ehitatud umbes 300 km. pikkure eraldi vahekohtunikkude sidevõrk. See sidevõrk oli täitsa eraldatud opereerivate vägede omadest ja pidi võimaldama vahekohtunikkudele igasuguste salajaste teadaannete edasisaatmist, ilma et väeosad neid päält oleks kuulnud.

Kahjuks ei saanud aga sellest erapooletusest opereerivad väed öieti aru ja kasutasid vahekohtuniku sidevõrgust „kövendaja“ abil saadud teateid, kui „vaenlaselt“ saaduid. Üldiselt aga näib, et vahekohtuniku Otepää manöövritel on suutnud luua olukorra, mis — niipalju kui see manöövri oludes üldse võimalik — õige lähedare sõjalukorrale.

Nende poolt juhitud tegevus viidi täitsa vastavalt üldisele strateegilisele ja taktikalisele olukorrale. Nad suutsid anda tegutsevatele vägedele täielise ettekuju tuse modern lahingtegevusest, sedavõrd, kui see meie oludes võimalik.

See töö nõudis vahekohtunikkudelt päeva jooksul suurt jõupingutust ja eenergiat: meie oludes üksuste laiad lahingribad sundisid vahekohtunikkeliikuma pikal rindel alalõpmata ühest punktist teise, et olla tähtsatel momentidel neil kohtel, kus lahing-tegevus omas põnevama käigu.

Kuid sellega ei lõppenud veel vahekohtuniku töö. Siis, kui väeosad asunud öökorterisse, juba puhkavad, algab vahekohtuniku teine tööjärg: vaja teha kokkuvõtteid väeosade päevase tegevuse kohta, ära märkida puudused, mis tulid ilmsiks väeosade päevases tegevuses jne.

Niisugune kokkuvõtete tegemine algab kompaniide vahekohtunikkude juures ja lõpeb peavahekohtuniku päevase kokkuvõttega, kus antakse manöövri juhatusele üldine kriitiline ülevaade päevase tegevuse kohta nii strateegilisest kui taktikalise küljest. Ei saa siir juures puudutamata jätta peavahekohtuniku ja juhatuse staabi organisatsiooni küsimust. Selle organisatsiooni juures tulid ilmsiks kõik pahed, mis tekitab töö mittekoordineerimise tagajärjel: tehtipalju kahekordset, ilmaasjata tööd, käskude edasiandmine venis tihtipäele pikale, tihtipäele anti kahekordsed käsud jne. Kuna suurem töö manöövrite kestvusel just vahekohtunikkude pääl lasus — olid nende staabid äärmiselt väikesed; juhatuse staap selle vastu töötas samas koosseisus, milles ta töötas enne manöövri algust, s. o. siis, kui tema pääl lasus suurim töö manöövrite organiseerimise alal. (Kas ei liialda siin antav vahekohtuniku seisukohalt? Toimetus).

Ka see küsimus vahekohtu alal vajab revideerimist tulevastele manöövritel.

Üldiselt näib vahekohtunikkude instituut Otepää manöövritel rahuldavaid tagajärgi omas töös üles näitanud olevat.

Seda väljendab ka peavahekohtuniku kindralst. kolonel Rink, kes intervjuus ajakirjanikkudele vahekohtunikkude tegevust järgmiselt iseloomustas: „Mis puutub vahekohtunikkude instituudi tegevusse tema teravikis Otepää manöövritel, siis võib temaga üldse rahul olla. Tulid siin ja sää, ühel ja teisel alal, puudused ette, mida tuleb seletada vilumatusega selle töö alal. Suurem osa vahekohtunikkudest olid töös sellel alal esimest korda — mitte aga tahtmise puudusega töötada, — neil tuli tööd teha mitte ainult päeval, vaid veel rohkem öösel“.

H. Fr.—

N. pataljon Otepää manöövritel rännakul.

(Vahekohtuniku märkeid).

Rännakuga algas pataljoni manöövritegevus. Enne üldise rännaku algust pidi pataljon ära käima kuni koonduspunkti ligemalt 10 klm. Pataljon kuulus sinise grupi vasakpoolsesse kolonni. Kuni koonduspunkti jõudmiseni oli ühendus rügemendiga juhuslik — telefoni teel. Olgugi et pataljon asus diviisi staabi naabruses, oli seisukord täiesti tume. Teadmatus kutsus esile närvilikkuse. Pataljon oli juba 16. sept kell 17 väljaastumiseks valmis. Kuid pataljoni ülem oli ärkvel kogu öö, seega juba kolmas uneta öö. Keskööil saabus telefoni teel eelkask rännakuks, mis kompaniidesse edasi anti kell 4.20. Sõdurid äratati kell 6.30. Kolonni liikumissuunaks oli määratud — Laatre, Sangaste m., Keeni, Pringi, missugune suun oli määratud aga sootu keskmisele kolonnile, nagu hiljem selgus. Pataljon pidi kell 13.15 olema Telliste mõisa juures. Algas liikumine koonduspunkti, kuna käsus oli — asuda rännakule, millele vastavalt pataljoni ülem ka korralduse tegi. Olukorra tõttu jäi toitlusküsimus korraldamata. Pataljoni ülem lootis seda teha Tellistes, milleks ka aeg arvestatud. Kell 12.45 Telliste silla juure jõudes leiti rügement ootamatult säält eest. Selgus, et koonduspunkt oli vahepeäl ümber muudetud. Siin sai pataljon operatiivkäsu rännakuks — kell 13.10. Selle järele liikusime suun — Oru, Priipalu, Kuigatsi. Väljaastumine kell 13. Pataljon arjergardis. Suur puhkus kuni kella 17 Ruusa talu juures. Pataljoni ega ka kompaniide ülematel polnud aega süvenemiseks kätusse. Korraldused liikumisel ja suusõnalised. Toiduained pandi kateldesse. Liikumine algas kell 13.

Jõu kokkuhoidmise mõttes võiks alla kriipsutada: liiguti mõlemil teeääril jalgteil kolonnis ühekaupa, esimene väike puhkus poole tunni järele; puhkuste ajal sõdurid seljale kotte pääl, et ka öö lihaksed puhkaksid; samm kogu aeg ühesugune, mille järeldukel eelsõitva suurükiväe vaheldur allüür mõjutuks jäi; miinusena oleks, et ratsanikud väikeste peatuste ajal hobuste selga jäid.

Õhujõudude tegevus polnud kuigi intensiivne, kuid rännak-liikumise takistamiseks küllaldane. Üldiselt oli raske eraldada oma lennukit vaenlase omast. Päälegi ei olnud alguses õhuvaatlus küllalt tarbekohaselt organiseeritud. Lennuki ilmudes oli alati pikk arupidamine, kas ta on oma või vaenlase. Enne otsusele jõudmist oli aga lennuk alati juba kolonni märganud. Varjumise abinõuna oli pataljoni ülem ette näinud ühes reas teeverudel liikumise korra, kus kolonnil hõlbus end kraavi peita. Kraavid aga

kohati vesised. Mets ja teised varjed kaugel. Õigeaegne peatumine ja varjumine oleks juba selle lennukite töö juures liikumist väga tuntavalt takistanud Voorisid ja suurükiväge aga täiesti võimata maskeerida. Lennukite eraldamiseks kaugemalt peaksid olema eri vaatlejad optiliste riistadega, parem, alalised õhuvaatluspostid sõjaväe liikumise suurematel teedel telefoni ja mehaaniliste sideabinõudega. Teedel liikumine päeval varjatult võimatu; tuleb liikuda kas öösel või teedeta maastikul. Õhukaitseks pataljoni oli määratud üks rühm raskeid kuulipildujaid ja päale selle igas rühmas üks kergekuulipilduja. Kerget kuulipildujaist laskmine kaugusele, millel lendavad aeroplanaid, mõtetu. Rsk. kuulipildujad tegutsesid kiirelt.

Suureks puhkuseks peatus kolonn kell 16.30 Ruusa talu juures, seega 6 klm. enne öökorteritesse asumispaika. See korraldus ebaõnnelik. Puhkuse kestvus oli nähtud ette pool tundi. Pataljoni ülem kavatses toitu jagada, kuid selle keelas rügemendi ülem. Kell 17 läksid taretajad.

Kolonn peatus poole tunni asemel 1 t. 50 m.; põhjus ja peatuse kestvus olid pataljoni ülemale teadmata, mille järeldukel aeg söömiseks kasutamata jäi. Ei olnud see ka puhkus, sest kompaniid seisid liikumisvalmitena. Pataljon kolonni sabas oli ¼ klm. eelseisvast osast maha jäänud, seepärast puudus side ja teated selle üle, mis põhjusel ja kui kaua kolonn peatub. Pikem distants pataljoni ja eelosa vahel takistas kogu tee ühendust kolonni pääosaga. Nii teateid vaenlase lennukite üle ei saanud pataljon kolonnilt ega saanud neid ka ise edasi anda. Oleks hädatarvilik olnud ühendus kolonni juhatajaga. (Muuseas olgu tähendatud, et kolonni juhataja oli operatiivkäsu määramata jäänud, sellest vast ka puudulikult korraldused.) Pärast selgus, et kolonni peas oodeti, kuna taretajad jõuaksid eeli ära minna.

Priipallu jõudes suundus rügement vale teele. Eelmine pataljon suurükiväe eel oli juba kaugelt ära läinud, kuna käesoleva pataljoni juhusliselt möödsõitev ohvitser õigele teele juhatas. Pataljoni ülem polnud aega läbi rääkida taretajatega ja neile koonduspunkti määrata — neid instrueeris lõplikult rügemendi ülem.

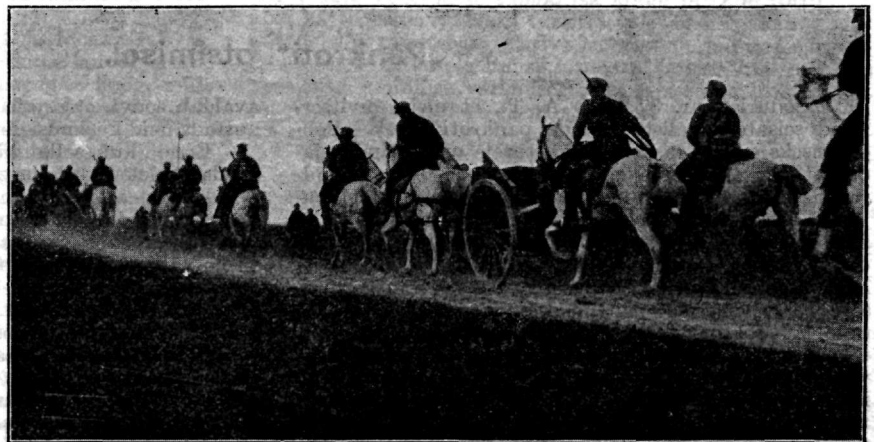
Lõunasöök jagati kohale jõudes kell 20 välja, kuna õhtusöök ära pidi jääma.

Pataljonis rännaku ajal liikumine ja piilurite teenistus väga korralik. Kolonni väljavenimist, maha jääjaid ja haigeid ei olnud.

Päevane teekond 33 klm.

Vhk.

Kuulipildujate eskadron
rännakul.

Kindral J. Tõrvand viis aastat Eesti kindralstaabi ülemaks

(1. oktoobrist 1920 kuni 1. oktoobrini 1925).

Kindral J. Tõrvand on viis aastat vahetpidamata juhtinud Eesti kindralstaabi tööd. Sel riigikaitse mõttes esimese järgu tähtsusega kohal tuli temal kokkupõrgata mitmesuguste raskustega. Kuid tänu raugemata tahtejõule, kogemustele teenistuse alal ja otsekohele sõjamehe isikule, on tema neist alati üle saanud ja tähelepanuväärseid tagajärgi saavutanud Eesti sõjaväe ümberkorraldamise alal.

Tema teeneid on äramärkinud ka üldaja-

kirjandus, toonitades, et äsja lõppenud Otepää manöövrid on näidanud, et sõjaväe väljaõpe ja organiseerimine on kindral Tõrvandi juhatusel vilja kandnud, et viie aasta jooksul on tehtud hiigla töö.

Kindralstaabis teenivad ohvitserid ja sõjaväe ametnikud korraldasid 1. oktoobri õhtul Ohvitseride Keskkoogu Kasiinos väikese omavahelise koosviibimise, kus lugupeetud jubilarile annetati aadress.

Kujur Amandus Adamson

sai oma 70 aasta sünnipäeval seltskonna poolt vääriliselt südamliku austuse osaliseks. Eesti Kunstnikkude Liit korraldas sel puhul Tallinnas „Estonia“ kontsertsaalis 24. septembril mälestusaktuse, mis möödus kõigil osavõtjail hellena ja ülevana. Jubilaari nooremate kolleegade ja suure hulga kunstipubliku hulgas oli tähele panna pea kõiki meie tähtsamaid riigimehi ja avaliku elu tegelasi. Teiste hulgas astusid kõnetooli auväärt kujurile isiklikult tervitusi ütleva ja ta suuri teeneid meie kultuuri loos mainima Riigivanem ja haridus- ning kaitseminister.

Meie kaitsevägi, kui elav osa meie rahvast, tunneb kaasa kõigile oma rahva rõõmudele ja muredele, elab kaasa rahva pidulikud suurpäevadki. Aga sellel pidupäeval, mis 24. sept. „Estonia“ kontsertsaalis aset leidis, ei olnud põhjusetu, vaid kõige loomulikum, et meie kaitseväge kõrgeim esitaja isiklikult hallpea kujuri mälestusaktusel tervitusi ütles.

Põhjus, mis teeb kujur Adamson'i juubeli kaitsevägele eriliseks pidupäevaks, peitub jubi-

laari suurtes teenetes vabadussõja ohvrite-kangelaste mälestuse jäädvustamisel. Kohe, kui vabadussõja raugedes ja elu rahunedes linnad, kihelkonnad j. n. e. üles võtsid oma kodanikkude hulgast varisenute mälestuse põlistamise mõtte, oli hallpea kunstnik, keda need read meele tahavad tuletada, esimene ulatama oma avitavat kätt. Nõnda on kerkinud nägusad mälestussambad vabadussõjas langenuile Pärnus, Rakveres, Kolga-Jaanis ja Narva-Jõesuus, kerkimas Tartus, Viljandis ja Valgas, mis valminud hallpea kujuri veel nooruslikult külalasest energiast.

Et seda jatkuks veel paljuiks aastaks!

*

Ajakiri „Sõdur“ läkitas omaltpoolt jubilaarile järgmise telegrammi:

„Palju õnne Teile, meie esimene suurim kunstnik ja vaimusõjamees, 70 a. hällipäevaks! Loodame, et Teie veel kaua ja senise noorusliku armastusega võiksite jätkata Eesti vabadusvõitluse kivvi ja metalli jäädvustamise kogu rahva igavest tänu väärivat tööd.

Ajakiri „Sõdur“.

„Pankroti“ otsimisel.

„Sõduris“ nr. 37 leiab A. T., et meie ohvitserkond seisab vaimliste huvide pankroti lähel. Põhjenduseks sellele raskele stüdistusele on toodud asjaolu, et Kõrgemal Sõjakoolil (endise nimetusega „Kindralstaabi kursused“) puuduvad õpilased: ei leidu soovijaid sisseastumise eksamitele. Sellest kriisist ülesaamiseks olla kavatsus Kõrgemasse Sõjakooli sunduslikult komandeerida (A. T. sõrendus) neid, keda selleks loeb kohaseks vastav ülemus. Katsete asemele, kus olla mööduandev inimese isiklik tahe ja tublidus vaba võistluse alusel, olla astunud ülemuse sund (A. T. sõrendus). Nii on kokkuvõetult A. T. kirjutuse sisu, kui kõrvale jätta isalikud noomitused ohvitserkonnale. (Teie, leitnandid, kaptenid, majorid — kus olite siis... j. n. e.). Lõpuks

avaldab soovi, et asjale lähemalseisjad katsuksid valgustada neid küsimusi detailsemalt „Sõduri“ veergudel.

Enne kui selle küsimuse juurde detailsemalt asuda, tuleks küsimus öieti suunida.

Kõigepealt peab tähendama, et Kõrgemasse Sõjakooli ei komandeerita kedagi sunduslikult ja sinna astuda soovijate edasiõppimise püüd ei ole vähemaltki tekkinud ülemuse sunnil. Komandeeritakse ainult neid, kes seda ise soovivad. See on ainult vabatahtlikult Kõrgemasse Sõjakooli astuda tahtjate vastuvõtmine osaliselt kergendatud tingimistel (et täisõigusliseks saada, tulevad eksamid tagantjärele ikkagi ära teha). Ainus pahe võib siin olla isikliku proteksiooni kurjasti tarvitamine. Kuid väitele, nagu peaks ohvitseri edasiõppimisele sundima,

ongi rajatud meie ohvitserkonra vaimliste huvide „pankroti“ oletus. Nagu näha, on see lihtsalt vale andmetele rajatud ja langeb sellepärast ära.

Peame otsima küsimuse lahendust mujalt, sest tõsiasi jääb tõsiasi: Kõrgemas Sõjakooli sisseastumise eksamitele soovijaid ja läbitõlgijaid oli nii vähe, et satuti alternatiivi ette: sulguda Kõrgem Sõjakool või veel õpilasi vastu võtta muudetud tingimustel. Valiti viimane, kui ainus võimalik ja õige lahendus.

Miks eksamitest kõrvale hoiti, selle põhjuseks on äratundmine, et eksamid sellel kujul, nagu neid praegu toimetatakse, nõuavad lõpmata palju ebaproduktiivset energia kulu. Ja nähtavasti ei ole Kõrgemal Sõjakoolil seda külgetõmbejõudu, et ta üles kaaluks selle energia kaotuse.

Siit edasi minnes, mis Teie arvate, A. T., kui meie üles seame küsimuse, kas mitte Kõrgema Sõjakooli õpetöö korraldus võtta hindamisele ja revideerimisele? Sest vaadake, kõrvalseisjatele paistab nii: kõigi tuupimiste peale esiteks alalisväärtisõhteride kursustel, siis kolmekordsetel eksamitel (alalisväärtisõhteride lõpetamisel ja paralleelselt kahekordsetel Kõrgemas Sõjakooli sisseastumise eksamid) ja kõige lõpuks kolm aastat Kõrgemas Sõjakoolis võib alles pääseda

prantsuse Kõrgema Sõjakooli õpilaseks, nagu seda näitavad viimased komandeerimised. Kas mitte ainetel lõpmata kuhjamise asemel Kõrgemas Sõjakoolis, mis suguse pahe all kannatavad kõik meie koolid, välja arvatud Tartu ülikool, panna rohkem rõhku ette kantavate ainetel põhjalikuma kindlaksmääramise, läbitõötamise ja kokkuvõtlikkuse peale ettekandjate poolt? A. T. tsiteerib ise: „Keegi veel pole suutnud prantsuseid, kes on Eesti kindralstaabi ohvitser, mis on tema ülesanded, tegevusala“. Kui seda veel pole suudetud, kuidas siis korraldada ja juhtida nende ettevalmistamist? See on mahaehitamine katusest alates, kuna vundament pärast kuidagi kunstlikult alla topitakse. Loomulik, et sarnast ehitust kokkulangemine ähvardab ja elanikud sinna asuda ei taha.

Kas ei oleks soovivat, et asjale lähemalseisjad katsumaks lahendada kõigepäält neid küsimusi, sest vastasel korral kordame meil üldiseks saanud eksimust, mille A. T. toonud ka ohvitserkonna hindamise, ja mis mujal väljendub, näiteks, selles, kui kirjanikud, kunstnikud ja teatrid hurjutavad publikumi väheses osavõtmise pärast, kuna aga viga neis enestes ja nad liig vähe väärtuslikku pakkuda suudavad?

A. K.

Muljed Ülem-Elsassist.

Kiri „Sõduri“ Prantsusmaa alaliselt kaastööliselt.

Colmar, 6. sept.

Colmar, kus praegu stage'i teenin, on väike linn umbes 50 t. elanikuga, keset ilusat Reini jõe orgu. Ühelt poolt piiravad teda Vogeeside sakilised harjad, ült Reini paistavad Schvarzvaldi mäed ja kaugel lõunast selge ilmaga Alpidel linnised tipud *Torvo Elsass* on väga viljarikas, tiheda elanikude arvuga. Elatakse küladena suurtes ühe- ja kahekordsetes kivimajades.

Tiheda elanikkude arvuga võrreldes on põllumaad vähe, sellepärast tulevad põllud selgesti Vene hingemaa siulused meelde; ainult selle vahega, et siin iga maalapp lõpmata hoolega haritud on. Kasvatatakse peaaesjalikult viinamarju ja puuvilja. Terve Elsass näeb nagu üks suur viljapuu aed välja. — Mägedes on rikkad raua ja kivisõe lademed. Väikesest Colmari vaksalist näen igapäev rongi järele läbi voorivat küll rauda ja kivisütt. Siin alles mõistan, millise rikka maalal kaotas Prantsusmaa 1870 a. sõjas.

Elanikud on siin elasslased — germaani ja romaani tõu segu, selle huvitava proportsiooniga, et tõeliselt nad enam prantslased on, kuna keel germaanlastelt päritud on. See elsassi dialekt on aga saksa kirja keelest niisama kaugel, kui meie setu murrak Tallinna omast.

Elsasslased on kaine, iseteadja ja töökas rahvas, kes igatpidi prantsuse kultuuri on omandanud. Pääle 1871 a. sõja algas siin suur saksastamise hoog, mille tõttu tuhanded prantsuse meelsed perekonnad maalt lahkuma pidid — peaaesjalikult Marokosse.

Elsassi talupoeg elab jõukalt. Viinamarjad ja puuvili eksporteeritakse Pariisi ja väljamaale, küll tervelt, küll viinana. Paljudel talupoegil on oma sõiduautod. Pühapäevadel, siis laaditakse terve perekond autosse ja sõit läheb Vogeesidesse. Vogeesi mäed, need on tõesti vaatamise vääriksed. Ligi paari tuhande meetri kõrgused mäeharjad on sakilised, tiheda metsaga kaetud. Mägede jalal on üks küla teise kõrval viinapuu aedadesse uppunud. Mägedelt paistab looklev Rein ja peaaegu terve Elsass.

Siin mägedesse on ka inimsoo ajalugu omad jäljed jätud. Ei ole kuskil nii palju ajaloolisi varemeid näinud, kui siin. Siin on veel varu Rooma varemeid

kindlusi „Caesari tornid“ nagu neid kutsutakse. Need on jäänused veel sellest ajast, kui Gallia võitja Caesar nad Vogeeside harjale ehitas kordooniks idast päle tungiva germaani barbaaride vastu. Vanade varemete jalul, kus omal ajal vask kiivris rooma tunnimees käis — säääl talitab nüüd turjakas elasslane ja kasvatab omale humalaid ja viinamarju. „Sic transit gloria mundi“.

Ja siis varem edes. Neid on siin igast aastast ajast, kõiksugu luuleliste nimetustega, nagu „Kolm viljapääd“, „Kolm paharetti“ j. n. e. Nüüd on nende läheduses ikka oma kabel ja paar kohvimaja. Sinna mäetippu võib sõita kas autoga ehk elektri trammiga. Siira-viira viib sind elektri tramm kuristikku serva mööda kuni harjale, ja siit paistab Sulle viljapuu aedadesse uppuv Elsass. Mägedest nirisevad künned väikesed veejoad, tekitades sadandeid koski. Pilt on võratu! Kohvikust võid saada paarikümne Em'ga eest oma 1/2 toopi veini ehk kruus õlut. Vett siin peaaegu ei jooda. Kuid vaatamata sellepääle ei ole ma ühtegi joobnud inimest siin näinud.

Elsassis käivad ringi paljud turistid: esiteks muudugi inglased, rootslased ja ameeriklased — ühesõnaga, kõik need kelle rahakursid kõrge ja selle tõttu kõik kätte saavad. Need turistid tulevad karjakaupa autodel ehk raudteega. Terved võrastemajad on neid täis ja selle tõttu elu linnas lõpmata kallis. Inglased oma pika kondilise välimusega, isemeelsed ja uhked, räägivad valju häälega ja näivad terve ilma pääle pahased olevat.

Nüüd vast paar sõna prantsuse sõjaväest. Rügement, kus praegu stage'i teenin, on 152. jalgv. rüg. See on üks neist paljudest prantsuse rügementidest, kes ilmasõjas omale suremata loorberid omandas. 1916 a. rasketes lahingutes tennis rügement omale au-leegioni lipu ja selle tõttu kannab iga 152. rüg. sõdur ja ohvitser punaseid akselbante. 1917 a. ja 1918 a. suurtes lahingutes oli 152. rüg. vahvus eriti silmapaistev mille eest talle „punase kuradi“ nimetus anti ja selle tõttu kannab iga mees punast kuradi kujutust oma mundril. Mis esimesel silmapilgul prantsuse sõjaväes silma paistab, see on tema juhtiv koosseis. Pataljoni ülemad on oma 50—55 a. vanad, hallid majorid,

kuid ikka veel energia rikkad, erksad ja elurõõmsad. Kompanii ülemad on vaevalt alla 35—40 a. Nooremaid ohvitseri on kahte liiki: need on sõjakoolist tulnud noored leitnandid ja siis veel allohvitseridest ülenatud ohvitserid.

Viimased näivad väga lahing kogenud olevat. Allohvitseri on õige mitmet liiki ja neile on teatavate nõudmiste täitmisel ajajooksul tee ohvitseriks saamiseks lahti. Prantsuse sõjaväes maksab veel Napoleoni aegne põhimõte: „halb on see sõdur, kes marshaliks ei taha saada“. Rügemendi ohvitserkond näib väga kokkuliidetud ja kasvatatud olevat. Vahekord nooremate ja vanemate ohvitseride vahel on väga vaba. Igaüks räägib julgelt ja iseteadvalt oma arvamist,

poole on ainult kehalise kasvatuse harjutused, teoreetilised õppused j. n. e. Prantsuse sõdur on elurõõmus, erk ja igal pool vaba. Öhtul võid näha neid paremas restoraanis veini ehk õlle klaas ees. Joobnud olek on prantsuse sõjaväes tundmatu. Distipliin on sõjaväes väga vali. Tervitus on sunduslik. Sõdurid tervitavad mitte ainult ohvitseri, vaid ka allohvitseri. Selles ei tundu midagi päale sunnitud, vaid seda tehakse vabalt, sõbraliku naeratusega.

Ohvitseride eneseharimiseks on rügemendis suur raamatukogu. Sõduritel on mitmed lugemislauad, kööksugu mängud ja meelelahutused.

Võoraste vastu on prantslased alati kõige viisakamad. Sulle näidatakse kõik ja seletatakse kõik. Vaa-

5. jalgväe rügemendi sõjaväelasi ülisõbraliku pererahva keskel Otepää manöövreil.

käigu ka see arvamine kas ülemuse omale risti vastu. Siin ei tunta vene „вытяжка“. Mõtte vabadus on üllatavalt suur. Distipliini vastast ei nähta selles midagi. Siin ei tunta meie „kuulan“, „saan aru“, „kuis käsite“, „lubage sisseastuda“ j. n. e. See meile venest külgepoinkinud sõnakõlksude hulk on siin võõras.

Rügemendi õppused on peaaesjalikult kahesugused: s. o. taktikalised õppused ja laskeharjutused. Meie rivi õppusi siin ei tunta.

Taktikalised harjutused algavad hommiku vara, isegi vahel öösel kell 3 ja lõpevad alati kella 10. Öhtu

tamata sellepääle, et prantsuse sõjavägi ilmasõja võitjana lõpetas ei tunta siin uhkust ega upsakust. Kaine iseteadvus ja see on kõik.

Kujutagem silmapilguks ette, et Saksamaa oleks ilmasõja võitnud. Preisi leitnant oleks siis vaevalt lihtsurelikuga rääkinud.

Lõpetan. Kell jõuab poole ööle ja homme hommiku vara on laskeharjutused 6—7 klm. linnast eemal.

A. Jaakson.

Tankid ja soomusautod.

Tähelepanekuid väljamaa õpereisilt.

Viimasel ajal on välismaal tihti ajakirjanduses tankide ja soomusautode kohta sõna võetud, kus neid kui uuemaaja sõjariistu käsitatakse. Kõne alla võetakse mitte ainult nende tarvitamise viisid tulevikusõjas, vaid katsutakse ka nende tehnilist arenemise võimalust ette aimata. Sagedasti unustatakse reaalsed võimalused ja mõtted mölguvad unistuste riigis. Suurriikides pole sarnased unistused kahjulikud, sest alalised praktilised katsed moodustavad kindla piiri reaalse tanki ja soomusauto arenemise ning unistuste vahel. Meil, kus puudub võimalus laialisteks katseteks ja sellepärast sunnitud oleme suuremalt osalt leppima sellega, mis kõne all olevad

alal pakuvad suurriigid, on raske piiri pidada reaalsete võimaluste ja unistuste vahel, mille tõttu eksiarvamistele võime sattuda. Seda silmaspidades, tuleb kõiki teateid tankide ja soomusautode kohta äärmiselt kainele hinnata ja kasutada ainult neid andmeid, mis tööle vastavad.

Paar kuud tagasi oli minul võimalus enam-vähem põhjalikult tutvuneda tankide ja soomusautode asjandusega meile sõbralikkudes suurriikides, kus täiesti heatahtlikult vastu tuldi, kõik näidati ja seletati, mis soovisin. Arvatavasti pakuvad kogutud andmed huvi ka meie sõjaväelastele, sellepärast toon nad

siin sarnases ulatuses, kui võrd seda lubab usaldatud saladuse hoidmise printsiip.

Mõistagi, on teated tankide ja soomusautode kohta huvitavad sealt, kus nende kallal rohkem tööd tehakse, kus nende arenemise punkt kõige kõrgemal seisab. Sarnasteks riikideks võib lugeda Prantsus- ja Inglismaad. Paremaks asja selgitamiseks toon andmed eraldi.

A. PRANTSUSMAA.

I. Tankid.

Tankvägede südameks Prantsusmaal on Tsentraal Tankide Kool, kus haridust saavad niihästi ohvitserid, kui ka allohvitserid. Kool koosneb mitmesugustest kursustest, nimelt:

„Toalett ja ümberriietus“ pääle pikka rännakut (5. jalgväe rügement).

a) Kursused allohvitseride ettevalmistamiseks. Prantsuse sõjavägi kannatab üldse praegusel ajal allohvitseride puuduse all, mis juhtidele suurt muret sünnitab. Puuduse kõrvaldamiseks on järgmine abinõu tarvitusele võetud. Sõjaväe teenistusse võetakse allohvitseride lapsed (võivad ka eraisikute lapsed olla) ja kasvatatakse neid riigi kuni 18 eluaastani, kus juures neile vastav haridus antakse. Selle eest peavad nad sunduslikult sõjaväes 5 aastat teenima. Kes sunduslikult teenida ei soovi, peab riigile kõik kasvatusel kulud tagasi maksma. Astudes sunduslikku sõjaväe teenistusse, võivad nad vääliigi oma soovi järele valida. Enne väeosadesse saatmist lõpetavad nooredmehed vastavad kursused. Need, kes soovi avaldavad tankvägedes teenida, määratakse Tankide Tsentraal Kooli, kus nad aasta jooksul nõutava kursuse teatud programmi järele läbi võtavad. Peale kursuste lõpetamist saadetakse nad tankväeosadesse, kus kõrgendused kiiremalt saavad, kui harilikud sõdurid.

b) Kursused reserv-ohvitseride ettevalmistamiseks. Kursused jagunevad kahte liiki: 1) kursused kõrgema tehnilise haridusega meestele. Nooredmehed, kes omavad kõrgema tehnilise hariduse ja soovivad saada tankvägede reserv-ohvitserideks, astuvad Tsentraal Tankide Kooli, kus nad teoreetilise ja praktilise kursuse tankide alal vastava programmi järele kuue kuu jooksul lõpetavad. Peale selle määratakse nad tankvägedesse veel kuueks kuuks, kus nad end praktiliselt täiendavad. On see aeg möödunud ja omatud vastab attestatsioon, ühendatakse nad reserv-leitnantideks ning vabastatakse teenistusest. Kordamise õppustele ilmuvad nad üldistel alustel.

2) Kursused reserv-ohvitseridele, kellel puudub kõrgem tehniline haridus. Reserv-ohvitserid, allohvitserid ja eraisikud, kellel puudub kõrgem tehniline haridus, kuid soovivad omada tankvägede reserv-ohvitseri kutse, peavad astuma 6 kuuks tankväeosadesse teenima, milleks vastava eksami sooritavad. Möödub 6 kuud, saadetakse nad Tsentraal Tankide Kooli, kus 6-e kuulise kursuse teatud programmi järele lõpetavad. Peale selle ühendatakse nad tankvägede reserv-leitnantideks ja saadetakse uuesti tankväeosadesse 6 kuuks teenima, mille möödumisel reservi lastakse. Kordamise õppustele ilmuvad nad üldistel alustel.

c) Aplikatsioon kursused. Kursused jagunevad kahte ossa. 1) Ohvitseridele. Noored

ohvitserid, kes St. Cyr'i sõjakooli lõpetanud ja soovi avaldanud tankvägedes teenida, määratakse Tsentraal Tankide Kooli, kus aasta jooksul vastava kursuse lõpetavad. Peale selle viiakse üle tankväeosadesse. 2) Allohvitseridele. Allohvitser, kes nende jaoks funktsioneeriva sõjakooli lõpetanud ja ohvitserideks ühendatud, võib üleviia tankväeosadesse, kuid selleks peavad nad aasta jooksul Tsentraal Tankide Kooli vastava kursuse lõpetama. Õppus sünnib erilise programmi järele.

Mõlema liigi kursandid peavad koolis tankide asjanduse teoreetiliselt läbi võtma, mis praktiliste töödega selgitatakse ja kinnitatakse.

d) Kursused leitnantidele, keda kapteniteks ühendatakse. Leitnandid, kes aja kapteniks üendamiseks väljateininud, saadetakse Tsentraal Tankide Kooli, kus vastava kursuse lõpetavad, siis saadetakse väeosadesse tagasi ja pannakse kapteniks üendamiseks ette. Kursuste kestvus umbes 4 kuud. Neid, kes kursusi pole lõpetanud, kapteniteks ei ühendata. Kapteni aukraadis teenib ohvitser 10–12 aastat, siis võib teda majoriks ühendata, kuid enne peab ta jällegi 4 kuulised kursused lõpetama.

e) Tehnilised kursused ohvitseridele. Tehniliste jõudude ettevalmistamiseks funktsioneerivad kooli juures puht tehnilised kursused tankvägede ohvitseride jaoks. Kursustele määratakse need ohvitserid, kes riviis teenida ei soovi, ehk selleks kõlbmata on. Peale kursuste lõpetamist, mis 6 kuud kestavad, lähevad kursandid igati oma väeosas, kus neid tööstus-tsentrumite juhatajateks määrata.

takse, nagu rügemendi, pataljoni ja kompanii tööko-
dade ülemateks, liikuvate baaside ülemateks j. n. e.

f) Tehnilised kursused allohvitseridele. Kursustele määratakse allohvitserid, kes selleks soovi avaldavad ehk riviteenistuseks kõlbatuaks tunnistatud. Kursused lõpetamisega, mis 6 kuud kestavad, saadetakse kursandid oma väeosadesse tagasi, kus neid tegelikudeks töödejuhatajateks määratakse.

g) Ajutised ohvitseride kursused. Alates Ilmasõja lõpust, suurendavad prantslased järjekindlalt omi tankvägesid. Kuni seni ajani on tankvägesid 12 rügemendi võrra suurendatud. Loomulikult tekkis siin ohvitseride-spetsialistide järele suur vajadus, mida alalised koolid ei suutnud rahuldada. Sellepärast on avatud Tsentraal Tankide Kooli juures ajutised kursused juhtivate jõudude ettevalmistamiseks. Iga 6 kuu tagant lastakse teatud arv ohvitseri välja ja nende asemele võetakse uued. Kursused jäävad tegutsema nii kauaks, kuni juhtide puudus kõrvaldatud. Kursused jagunevad kahte ossa: nooremate ja eraldi vanemate ohvitseride ettevalmistamiseks.

Päale ülalkirjeldatud kursuste korraldatakse kooli juures veel nõnda nimetatud informatsiooni loengud vanematele kolonellidele, keda kindraliteks kavatsetakse ülendada, ja ka kindralitele. Loengute kestvus ripub ära uudistest tankide asjanduse alal. Peale loengute lõppu peab iga kuulaja nõutava ülesande kirjalikult lahendama ja siis läheb oma väeosas tagasi.

Tsentraal Tankide Kool on rikkalikult varustatud tarviliste õpeabinõudega, mis võimaldab kursantidel omal erialal põhjalikud teadmised omada. Tehnilistes õpeklassides on läbilõiked igasugustest mootoritest, tankide osadest j. n. e. Loengute selgitamiseks kasutatakse veel laialiselt kino filme ja udupilti.

Kooli juure on asutatud mitmesugused õpetöökojad, kus õpilased praktiliselt nõutavaid töid tankide ja autode remondi alal toimivad. Koolil on ka oma laager, kus kogu aasta jooksul igasugused harjutused, praktilised tööd ja katsed läbi tehakse.

Laskeasjandus seisab koolis kõrgel astmel. Õpilasi treeneritakse enne tiiris, kus kõik harjutused läbi võetakse vähendatud laengutega. Peale selle viiakse nad poligoonile ja seal korraldatakse juba harjutused täielikkude laengutega nõutavatelt distantsidelt.

Koolis valitseb kindel ja karm sisemine kord. Nooredmehed, keda allohvitserideks ette valmistatakse, on teistest eraldatud. Nad saavad ka toitu eraldi. Kasarmutes elamine on neile sunduslik. Kõik allohvitserid on reameestest eraldatud. Neil on oma köök, söögisaal, lugemisetoa, pesemise ruumid j. n. e. Poismeestel on kasarmutes elamine sunduslik, kuna naisemehed erakorterites elada võivad. Kursandid-ohvitserid elavad kõik erakorterites.

Nagu lühikesest Tsentraal Tankide Kooli ülevaatest näha, vaatavad prantslased tankistide ettevalmistuse päale väga tõsiselt. Koolis kestab vahetpidamata intensiivne töö, mis võimaldab tankide rügemente tublisti väljaõpetatud meestega komplekteerida.

Prantsuse tankvägede organisatsiooni põhimõttes ega materjaal osas suuremaid muudatusi pole tehtud, ega lähemas tulevikus teha ei kavatseta. Lahingu üksuseks on rühm. Rühmad moodustavad kompanii, kompaniid — pataljoni j. n. e. Varustuses on samasugune „Renault“ tank nagu meilgi. Materjaal osa iga üksuses on määrustikkudes ettenähtud, millest piinlikult kinni peetakse.

II. Soomusautod.

a) Tarvitamise põhimõtted. Prantslased kavatsuvad soomusautosid tarvitada tulevikus peajärgi ratsaväe toetuseks. Soomusautode toetus tõstab ratsaväe võimet niivõrd, et ta iseseisvalt väga mitmesugused võib täita, mida võimata

oleks ilma selle abita teha. Soomusautode toetus teeb ratsaväe püsivaks, suurendab ta löögi mõju ja kindlustab märksa ettevõtte kordaminekut.

b) Organisaatsioon. Soomusautode lahingu üksuseks on rühm, mis koosneb kolmest lahingumasinast. Taktikaliseks üksuseks on eskadron, mis koosneb 4-st lahingurühmast, side autodest, transportabinõudest, liikuvatest remonttöökodadest j. n. e. Kolm soomusautode eskadroni moodustavad ühe grupi, mille ülemaks kolonel-leitnant. Iga ratsa diviisi käsutada on üks niisugune grupp. Grupi ülem, kes diviisi ülemale operatiivselt allub, on viimase juures nii sõja, kui ka rahuajal ligemaks nõuandjaks omal erialal.

Rahuajal on iga ratsa rügemendi juure administratiivselt üks soomusautode eskadron komandeeritud. Sarnase juurekomandeerimise põhimõtteks on: 1) kuld kokkuhoidmine, 2) võimaldada ratsaväel soomusautode eskadroniga koos elada, üksteist tundma õppida, tutvuneda üksteise omadustega ja õppida koostöötama.

c) Materjaal osa. Lahingumasinatega on soomusega kaetud veoautod „White“, side- ja transpordi masinateks — mitmesugused prantsuse tüübid.

Lahingumasinad on relvastatud „Hotchkiss'i“ süsteemiliste kuulipildujatega ja poolautomaatsete 37 mm kahuritega. Üldse materjaal osa ja meeskond on sõjaaegses koosseisus, mis võimaldab eskadronil mobilisatsiooni puhul mõne tunni jooksul välja astuda.

d) Eskadroni komplekteerimine. Juhtiva elemendiga komplekteeritakse eskadron peajärgi ratsaväelastega, kes selleks vastavad kursused peavad lõpetama. Olgugi, et ohvitserid erikursused on lõpetanud ja soomusautode eskadronis teenivad, loetakse nad ratsaväelasteks ja saavad kõrgendused ratsaväelastega üldistel astel.

Sõduritega komplekteerimine sünnib harilikus korras. Noored sõdurid võetakse eskadroni, kus neid omal erialal väljaõpetatakse.

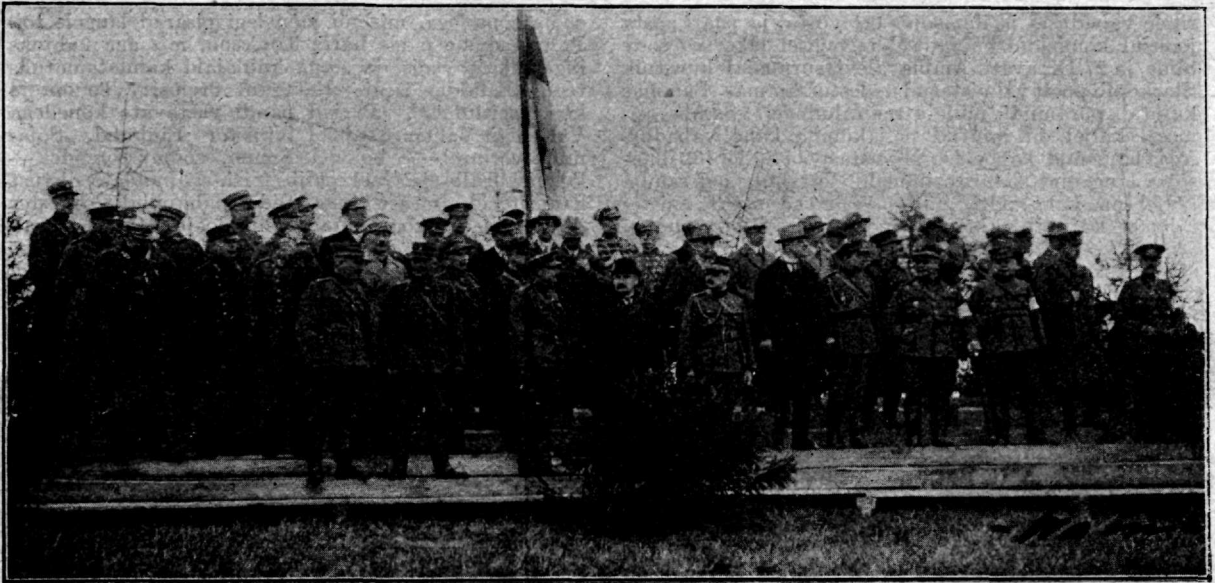
B. INGLISMAA.

I. Tankid.

a) Kool. Tankistide ja soomusautomobilistide ettevalmistamiseks funktsioneerib Kuninglik Tankide Korpuse Kool, mis vastab umbes Tsentraal Tankide Koolile Prantsusmaal, mõnesuguste muudatuste ja täiendustega. Kool jaguneb kahte ossa: 1) Tankide juhtimise ja käsitamise kool, mis koosneb mitmesugustest klassidest ja asutustest, nagu mootori- ja side klassid, õpe- ja remont töökojad, tagavara õpepatljoni j. n. e. Kool on väga rikkalikult varustatud kõiksugu õpeabinõudega ja oma töö intensiivsuse, sisseseade, õpeabinõude ning soliidsuse poolest on Prantsuse omast ette jõudnud. 2) Laskeasjanduse kool. Olgugi et kool moodustab Kuningliku Tankide Korpuse Kooli osa, tegutseb ta iseseisvalt. Koolis võtavad õpilased ainult laskeasjanduse ja tankide faktilise käsitamise läbi. Teatud huvi pakub nende laskeasjanduse õpetamise meetod. Tema põhimõtted oleks järgmised: a) Kuulipildujast ja suurtükist tule juhtimine vertikaal suunas, b) horisontaal suunas ja c) diagonaali mööda. Need harjutused võetakse läbi alguses paigalseisvast tankist paigalseisvate märkide pihta, siis liikuvast tankist liikuvate tankide pihta.

Enne nende harjutuste läbivõtmisele asumist maastikul antakse õpilastele laske tiiris soliidne ettevalmistus. Selleks treeneritakse neid väga mitmesuguste harjutuste ja abinõude abil, kuni soovitatavate tagajärgedeni, milliste kättesaamisega maastiku le üle minnakse.

Mõlemad koolid asuvad võrdlemisi üksteise ligiduses ja kujutavad enestest suurt laagrit, ainult selle vahega, et telkide asemel on raud barakid ja alleede asemel asfalt teed. Inglise arvamise järele peab

Riigivanem härra J. Jaakson ühes saatjatega Palupera väljadel vägesid ülevaatamas 21. sept. 1925.

sõdur rahuajal olema asetatud olukorda, mis sarnaneks sõjaaegsele. Osaliselt on nad seda ka juba ellu viinud. Laagrit ümbritseb laialdane vaba maaala, mis võimaldab toimetada õppusi takistamata igasuguses olukorras.

b) **Organisatsioon.** Kõrgemaks tankvägede üksuseks on Kuninglik Tankide ja Soomusautode Korpus. Kõrgemaks majanduslikeks üksuseks — tankide pataljon, mis koosneb 4 kompaniist, iga kompanii koosneb 4 rühmast ja iga rühm 4 tankist, kokku 64 lahingutanki. Peale lahingutankide on veel side ja kompanii ülemate tankid. Kogu tankide arv pataljonis on 73. Pataljon on nõutava transpordi osaga, liikuvate töökodadega ja teiste tarviliste abinõudega varustatud. Pataljonide arv on õige soliidne, mis lahinguväljal jalgväele võimsat toetust pakub.

Praegusel ajal varustatakse pataljonid uute tankidega. Uue tanki kiirus on 15 miili tunnis. Jõuallikana bensiiini mootor 80 HP. Teised omadused on umbes samasugused nagu Prantsuse tankil „Renault“. Tank on relvastatud ühe „Vickers'i“ 37 mm suurtükiga, kahe „Vickers'i“ ja kahe „Hotchkiss'i“ kuulipildujaga (viimased lennukite vastu võitlemiseks).

II. Soomusautod.

Tankide korpusele alluvad ka soomusautode kompaniid. Viimaste arv on ka õige soliidne. Kompanii koosneb 4 rühmast, rühm — 4 soomusautost. Iga kompanii on varustatud transpordi, liikuvate töökodadega ja teiste nõutavate abinõudega. Lahingumasinad on varustatud „Vickers'i“ kuulipildujatega ja suurtükkidega. Lahingumasinate tüüpideks on

„Rols-Rois“ Inglismaal ja Egiptuses, „Rols-Rois“ ja „Crosley“ — Indias ning „Perlees“ — territoriaal kompaniides.

Kui tankide nii ka soomusautode kompaniide ülemateks on majorid, rühma ülemateks — kaptenid ja tankide ning soomusautode ülemateks — leitnandid ehk noorem-leitnandid. Inglise arvamise järele ei suuda ohvitser kuni kapteni aukraadini veel nii suurt vilumust teenistuse ajal omada, et temale rühma juhtimise võiks usaldada. Ainult kapteniks ülendamisega loevad nad ohvitseri küllalt vilunuks rühma juhtimiseks.

Lühidalt, sarnases seisukorras on soomusautode ja tankide asjandus nendes kahes suurriigis. Kui nüüd pilgu heidame Poola, Rumeenia, Jugo-Slaavia, Tšehhoslovaakia ja teiste riikide päale, siis näeme, et ka sääl tehakse nende sõjariistade kallal palju tööd ja katsutakse ajaga sammu pidada, varustades oma sõjaväge nõutavas proportsioonis tankide ja soomusautodega. Keegi ei oota ujivate ning lendavate tankide ilmumist (mis vaevalt üldse ilmuvad), vaid võetakse seda, mis aeg pakub ja mis aeg nõuab. Isegi Venemaa on sel alal edusamme teinud. Kui nüüd pilgu enese ümber viskame, siis peame kahjuks tunnistama, et oleme isegi omast suurest naabrist maha jäänud. Mahajäämise põhjusi otsides, leiame neid palju, kuid üks nendest on liiga pealiskaudne tankide ja soomusautode võime hindamine. Mõistagi, on moodsas sõjaväes igal ajakohasel võitlusabinõul suur tähtsus, kuid mõned nendest omavad sarnase tähtsuse, et ilma nende abinõudeta ei saa sõjaväge moodsaks lugeda. Kas siis tõesti ootame, millal aksioomi verega veel selgitatakse?

Ambla kihelkonna langenud sõdurite mälestussamba avamine Amblas, 27. sept. s. a.

Ambla kihelkond oli esimene, kes oma langenuid peale vabadussõja mälestama hakkas ja enamlaste poolt Rakveres tapetud Ambla koguduse kõrstrile

kui agara seltskonna tegelasele Konrad Preisberg'ile ausamba püstitas. 1923 aastal kavatses sellekohane komisjon mälestussamba püstitamist langenud sõdu-

ritele vabaduse- ja ilmasõjas ettevõtte, ja paari aasta jooksul komisjoni energilisel tegevusel läks see soov täide, ja 27.IX. avati Ambla alevi surnuaial kunstnik Starkopf'i poolt valmistatud mälestussammas. Sammas kujutab püramiidi, mille otsas rahuingel. Samba esimesel küljel on raiutud neljakümne kahe vabadussõjas langenud kangelase ja vastaspool küljel 132 ilma sõjas langenud sõdurite nimed. Vasakul pool samba küljel on kaks pilti, millest esimene noort naisterahvast kujutab, kes oma meest sõjaväljale saadab, viimast kord kätt surudes. Teine pilt kujutab langenud sõdurit, kelle keha juures isa ja ema nukralt palves seisavad. Vastasküljel on allegooriline kujutades ohvri-meelsust ja võitlust. Sammas on valmistatud meie kodumaa Saaremaa kivist, ligemale 3 silda kõrge. Sammas on üks ilusamatest ja härra Siseministri ütluse järgi mitte ainult ilus, vaid ka oma välimuse poolest rõõmus, kuna harilikult sambad raske mulje jätaavad. Avamise pidustusele olid ilmunud Siseminister Einbund, härra Jaan Tõnisson, Sõjaministeeriumi esitaja kolonel Simon, soomusrongide rügemendi ülem kolonel Tallo ja veel palju teisi seltside esitajaid. Jumalateenistust pidasid praost Peermann (külalisena) ja kohalik õpetaja härra Villberg. Ausamba avas katte alt Vabariigi Valitsuse nimel minister Einbund väga

sooja sõnadega, mis nii mõnelegi pisarad laugele tõi. Pidustuskõne pidas härra Tõnisson, mis aga kahjuks liiga pikale venis, ja seega kuulajaid kannatamatuks tegi. Kuuludus isegi seljatagant ütelsi: „To om jo kõik tseitungis“. Pärjad pandi vastavate kõnedega Vabariigi Valitsuse nimel minister Einbund, Sõjaministeeriumi — kolonel Simon, soomusrongide — kolonel Tallo ja veel palju teisi. Jumalateenistust kaunistasid Imastu invaliidide puhkpillide orkester ja Ambla segakoor härra Schmade juhatusel. Peab tõeale au andma, et Ambla segakoor üks parematest on, mis väljaspool Tallinnat olen kuulnud, ja isegi võistelda võib pealinnalaulukoorigega.

Lõunasöögist härra õpetaja Villberg'i juures olid osavõtma palutud peale külaliste väljaspool Amblat veel palju kohalisi seltskonna tegelasi. Öhtul oli seltsimajas tee, mille sissetulek ausamba kulude katmiseks läks. Tähelepanemiseväärne on ja eeskujuks teistele kohase piimaühisuse annetus — iga toobi piima pealt 50 penni ausamba kulude katmiseks ühe kuu jooksul, mis keskmiselt peale 150 tuhande välja toeb, ja seega kõik kulud kaetud saavad.

Olgu Ambla mälestussammas auks langenuile, kalliks kihelkonnale, flustuseks isamaale ja julgustuseks tulevasele põlvele neid vägitöödele juhtides!

A. S.

Sügisese üleriiklised sõjaväe ratsavõistlused 1925 a.

Määrused.

I.

Sõjaministri loaga korraldatakse ratsavõistlused Tallinna hipodroomil oktoobrikuu päeval 1925 a.

II.

Võistluste korraldajaks on ratsaväe inspektor.

III.

Võistlustest palutakse osa võtta kõiki tegevas teenistuses olevaid ohvitseri ja kõiki väeosi, kus teenistus hobuse seljas ette nähtud.

IV.

Võistluste korraldaja muretseb väljaspoolt pealinnal sõitnutele võistlustest osavõtjatele korteri ja hobuste talliruumid.

V.

Võistlused peetakse ära ühe päeva jooksul.

VI.

Võistluste platsil viibib alaliselt sanitaar- ja veterinaärarst, kus ka haavatutele kiire abiandmispunkt.

VII.

Vahekohtunikkudega sõnavahetusse astumine, nende korralduste mittetäitmine ja nende otsuste vastu protesteerimine on kõvasti keelatud.

VIII.

Kõigi arusaamatuste puhul, mis võistluste ajal tekivad, tuleb koha pääl ratsaväe inspektori poole pöörata.

IX.

Võistluste ajal on lubatud platsil viibida ainult numbrist osavõtjatel võistlejatel.

X.

Võistlustest osavõtta soovivad on kohustatud sellest teatama mitte hiljem kui 15. okt. 1925 a. ratsaväe inspektorile.

XI.

Võistluste täpipeal algus ja võistluste päive järjekord avaldatakse mitte hiljem kui 14. okt.

XII.

Igas võistluses annetakse kolmele esimesele võitjale auhinnad.

XIII.

Edurikka esinemise eest ratsaspordi alal (numbrid, mängud ja grupilised etteasted) väljaastetes, mis kavas ette nähtud ei ole, võivad annetatud saada kingitused ja kiituskirjad: üksiku esinemise eest — täitjale; grupiliste etteastete eest — tähendatud grupi (vahetuse) väljaõpetajale.

XIV.

Võistluste korraldajatel jääb õigus tarbekorral teatavaid muudatusi võistluste kavas ette võtta, kuid sarnasel määral, mis ei muudaks väljakuulutatud võistluste põhimõtteid.

XV.

Iga väeosa, missugusel vähemalt kolm võistlejat, võib saata vahekohtunikkude komisjoni ühe hääleõigusliku esitaja.

XVI.

Vahekohtunikkude komisjoni moodustab ratsaväe inspektor.

Concours Hippique.

Üldised määrused.

Võistlused peetakse ohvitseridele ja sõduritele. Vorm: harilik teenistuse vorm ilma sõjariisteta. Võistleja kaal 74 klg. Saduldus vaba valiku järele.

Hirdamine.

1. Takistuse puutumine:

esimeste jallega annab	.. 2 punkti
tagumiste „ „	.. 1 „
hobuse kukkumine „ „	.. 5 „
ratsaniku „ „	.. langeb võistlejast välja

2. Tõrkumine, peatamine ja möödasõit annab:

1-ne kord	.. 1 punkti
2-ne „	.. 1 „
3-as „	.. langeb võistlejast välja

Otepää manöövrite lõpp. Ülevaatus Palupera väljadel.

Vägede ülessead vaatuseks 21. sept. 1925.

Võitjaks loetakse võistleja, kellel vähem punkte suurema kiiruse juures. Kui võistleja ei saavuta võistluses ettenähtud kiirust, kukub ta võistlusest välja.

Takistused:

Takistuste kaugus üksteisest mitte vähem kui 50 meetrit. Takistused on kinnised ja poolkinnised, kõrgus maksimum 1,25 sm., laius maksimum 250 sm.

Concours nr. 1 (ohvitseridele).

Takistusi 8; distants — 880 m.; kiirus — 2 min. Takistused: Herdel, lati aed pöösastikuga, puuvirn, värav, kivisein, roigasaed kraaviga, küla aed 3 latiga, kraav.—

Concours nr. 2 (sõduritele).

Takistusi 7; kaugus — 880 m.; kiirus — 2 min. Takistused needsamad, mis nr. 1 — väljaarvatud küla-aed 3 latiga.

Herdell võidusõit.

Võistlevad ohvitserid; herdelle — 6; distants — 1600 m. Kaal — 70 kg.

Takistuste kõrgus: raam — 0,50, herdell — 1 m.; laius — 2,50 m.

Välja lastakse kõik osavõtjad korraga. Võitjaks loetakse võistleja, kes esimesena kohale jõuab.

Dshigiteerimine.

Võistlevad sõdurid. Rivi saduldus, ilma rakmeteta. Võistleja vormiks — rivi vorm ilma sõjariisteta. Dshigiteerimine sünnib otse suunas umbes 300 meetrilisel maa-alal hipodroomi ratsaringil. Alüür mitte vähem välgalopist. Enne tegelikku võistluse algust sõidavad võistlejad, esitades sellega ennast publikumile, paremalt ühena vabadel kaugustel püsti seistes sadulas ülevisatud jalgraudel läbi.

Tegevus.

a) Üksikult sõites hüpped sadulast maha ja selga, nii vasakule kui ka paremale hobust, hüpped üle hobuse vasakult paremale ja paremalt vasakule (hüpped pääsukesena). Tähendatud hüpete järjekord on võistlejale vaba.

b) Mahapandud hariliku suurusega taskurättide korjamine. Rätikud on asetatud vasakule ja paremale sõiduteest. Rätikute kaugus üksteisest on 10 sammu. Korjamise külg on võistlejal vaba valiku järele.

Dshigiteerimist hinnatakse järgmiselt:

a) hüpe vasakule maha ja sadulasse annab	4 punkti
hüpe paremale maha ja sadulasse annab	6 „
hüpe üle hobuse annab	10 „
b) iga korjatud rätik annab	6 „

Lendpost.

Võistlevad sõdurite grupid. Iga eskadror, patarei ja komando võib ühe grupi välja panna.

Grupi koosseis: kolm ratsameest. Vorm: harilik teenistuse riide vorm, sõjariisteks — mõök ja püss 80 padruniga. Saduldus: täieline rännak-saduldus. Võistlejate kaal vaba. Distants 3 × 2 klm.

Tegevus:

Võistlus sünnib Tallinna Hipodroomil (ratsaringil), ringi pikkus 1100 mtr. Igal osavõtjal tuleb läbi sõita 2 ringi, nendest: esimene pool ringi, 600 mtr., traavi, teine pool, 500 mtr., sammu ja kolmas ring, 1100 mtr., galoppi. Läbisõites kaks ringi tähendatud allüüriaga, annab ratsanik paketi oma grupi järgmisele võistlejale edasi, sõidab järgmine võistleja samasuguste allüüride korra järele välja.

Võidab grupp, kelle viimane võistleja paketi esimesena kohale toob.

Hindamine:

1. Mitteõige saduldamine annab	10 punkti
2. Hobuse kukkumine	8 „
3. Ratsaniku kukkumine	14 „
4. Üleminek sammu päält traavi pääle ehk traavist galopi pääle:	
1-ne kord	1 „
2-ne „	2 „
3-as „	4 „
4-as „	8 „
5-es „	16 „
- jne.

Võitjaks loetakse grupp, kellel vähem punkte suurema kiiruse juures.

Üksikvõistlus piigiga torkamises.

Võistlejad sõdurid. Rännak-rakmed ja saduldus. Kiiruse alammäär väljalopp.

Tegevus:

a) Pea (külj) kaitse, b) torge paremale, märk 180 sm. kõrgusel puust pukil lahtine puust või plekist diskus, läbimõõt 30 sm., c) torge vasakule, märk seesama; märkide b ja c kaugus 20 mtr., d) ümberviskega torge paremale alla, märk: lamav riidest täistopitud kaju, pikkus — 170 sm., laius — 42,5 sm. Märkide c ja d kaugus üksteisest 40 mtr., e) passiivne torge ette rõngasse, mille läbimõõt 15 sm. ja mis vabalt 180 sm. pikkusel tulbal ripub. Tabamisel satub rõngas piigi otsa. Märkide d ja e kaugus üksteisest 40 mtr., f) peakaitse hoides püki jalusest.

Hindamine:

Märk, diskus, on jagatud 2-te ringi — tsentr must 10 sm. läbimõõtes ja ääred 10 sm. laiuselt valged.

Torge tsentri hinnatakse 0-ga, äärtesse — 5 ja mööda 10.

Märk, maaslamav kaju, on pikuti 3 ossa jagatud, tsentr 20 sm. laiuselt must ja ääred 11 sm. laiuselt valged.

Torge keskele hinnatakse 0-ga, äärtesse — 5 ja mööda 10 p.

Piigi otsa võetud rõngast hinnatakse 0-ga, maha löödud — 5 ja möödatorge — 10.

Kukkumine sadulast ja kukkumine hobusega kõrvaldab võistleja võistlustest.

Võitjaks loetakse võistleja, kellel vähem punkte.

Võistlejatest, kellel ühesugune arv punkte, loetakse võitjaks see, kellel kiirem allüür. Osavõtjate arv mitte rohkem kui 5 igast eskadronist, patareist ja komandost.

Kui võistleja piigi kaotamisel suudab mõõka tupest välja tõmmata ja kõiki ülejäänud märke tabada, hinnatakse neid torkeid nagu piigigagi.

Mõõgaga raiumine.

Võistlejad sõdurid, rakmed ja saduldus — rännak korras. Mõök — üksustes tarvitusel olev tüüp. Kiiruse alammäär väljalopp.

a) Tagant ette ülesse (albania löök) — harilik vits, a ja b vahe — 20 m., b) raiumine: poolpööre paremale alla, märk — harilik vits, c) raiumine: poolpööre vasakule alla, märk seesama; a ja b kaugus üksteisest 25 mtr., d) raiumine paremale alla, e) torkamine vasakule, märk — 180 sm. kõrgusel puust puki pääl olev diskus; märkide b ja c kaugus üksteisest 20 mtr., f) raiumine paremale, märk — 190 sm. kõrgusel puust pukil olev savi püramiid. Märkide c ja d kaugus üksteisest 25 mtr., g) torge maha, märk — täistopitud kaju, pikkus 170 sm., laius 42,5 sm. Märkide d ja e kaugus üksteisest 20 mtr.

Hindamine:

Märk — harilik vits, mis on jaotatud 3-e 8 sm. vööks, üks must ja kaks valget. Raiumine musta vöösse — 5, väljaspoole vööd — 10 ja vitsa puutumine — 10.

Osav ja õige savi raiumine (puhtalt ja horisontaalselt) hinnatakse 0-ga, ebaõige raiumine — 5 ja möödaraiumine — 10.

Ratsaniku kukkumine, samuti ka mõõga kaotamine kõrvaldab võistleja võistlustest. Osavõtjaid mitte rohkem kui 5 igast eskadronist, patareist ja komandost.

Märkus: Härradel ohvitseridel, kellel isiklikud hobused, on soovitatav galopivõistlustest osa võtta, mis toime pannakse, kui vähemalt kolm ohvitseri sellest osa võtta soovivad. Dist. 1600 m.

Väljamaa sõjaajakirjandus.

Prantsusmaa.

Revue Militaire Française, 1. septembril 1925 a. — 1. Prantsuse juhtimine ida Traakias, commandant Armingeat. 2. Setsessioonsõja teine õpetund, kolonel-leitnant Daille. 3. Suurte üksuste side-teenistuse 1924 a. manöövritel, kolonel J. Langlois. 4. Ardant du Picq, kapten L. Nachin. — 5. Courcelle-Mery Tahing, kolonel de Ripert d'Alauzier. — 6. Saksa koosseisude kulumine 1918 aastal, kolonel-leitnant Zaquet. — 7. Sõjaväelised uudised väljamaalt. — 8. Raamatud ja ajakirjad. — 9. Lisa: Marokko kaart 150.000 (4 lehel). A. K.

Kindralstaabi VI osakonna foto ülevõtteid kaitseväge päevasündmustest

on saada „Sõduri“ toimetusest

— Tallinnas, Pagari tän. № 1. —

Omis asjus.

„Sõduri“ toimetuse ja talituse asub nüüdsest pääle Uus tänav № 10, kus kasutada avaramad ja otstarbekohasemad ruumid, mis võimaldavad toimetusel kaastöölisi, kui ka talitusel tellijaid, kuulutajaid ja kirjanduse ostjaid otsekohe omis ruumes vastu võtta. Talituses müügil olevate raamatute nimekiri on samas nris. kuulutusena ära trükitud.

♦ Ajakirja „Sõduri“
toimetuse ja talituse.

Vastutav toimetaja E. Limberg.

Väljaandja: Sõdur. Tallinn, Pagari tän. nr. 1.

Häid

bloknoote

odavalt saadaval

Riigi trükikojas.

Hinnad à 5, 10, 15, 20, 30, 35 mrk.

Võtan vastu tellimisi

maaväe uue

väli-, liht ja suurvormi

peale.

Töö kiire ja korralik.

Rätseppermeister

S. PESSIN

Tallinn, Niguliste tän. nr. 6, k. 1.

Soovin kohta sõjaväe kantseleisse

(soovitav üleajateenijaks). Olen riigiasutuses ja sõjaväe kantseleides majanduse alal töötanud. Pakk. slt. „Sõjaväe kantselei“

**„SÕDURI“ TALITUSES ON MÜÜGIL
järgmised raamatud:**

Prof. Martens: Sõda ja õigus	50	mk.
Reek ja Kent: Hobune ja tema hindamine	30	”
Leets: Nurgamõõtja, bussol	65	”
E. Limberg: Kõnd	20	”
N. Reek: Aja kaotus on — surm	30	”
Ratsasõidu õpetus	50	”
Kehaline kasvat., võimlemismängud II vihk	35	”
R. Kent: Distsipliin	75	”
Laske-eeskiri II vihk. Kerge kuulip.	50	”
K. K. Lewis'i materjaal osade kirjeldus	60	”
K. K. Madsen'i materjaal osade kirjeldus	85	”
K. K. Lewis'i lasketakistused	10	”
Suusatamine	50	”
Eeskiri ratsahobuste ratsastamiseks	65	”
Lahing tankide toetusel. J. Lutsar	150	”
Soomusrongide diviisi vabadussõjas	200	”
Propaganda	60	”
Suurtükivägi	25	”
Jalgväe määrustik I osa	70	”
Ühend. väelike juhtimine ja lahing	75	”
Kultuuriselgitustöö meetoodika käsiraamat	50	”
Jaapani vintpüüsi kirjeldus	25	”

— „Sõduri“ talitus asub nüüd —

UUS TÄNAV № 10.

esimesel korral.

Postkast № 1052 :: Telefon: Sõjaväe keskj. № 163.

OHVITSERIDE VARUSTUS.

igasugust varustust ohvitseride vormide juurde, nagu: nõõbid, kuldtkandused, kokardid, akselpaelad, kuld ja hõbe tressid, pagunid, mõõgad, portupeed, suurvormi vööd j. n. e. soovitame meie Eesti Vabariigi ohvitseridele täpselt Sõjaministeeriumi eeskirja järele

Postkast 156.

Telefon 22-44.

W. HALLBERG-BÜCHTING,

— end. H./S. HANS KOCH H/G. —

Rätsepatööstus M. ALEV,

end. O/Ü. „Saluse“ ruumides, vastu Sõjaministeeriumi,

Kõn. 9-60 **Pikk tän. 40.** Kõn. 9-60.

Valmistan kõrgematele kaitseväelastele tellimise peale igasugu vormiriideid. Esimese järgu tugev töö on suutnud alati rahuldada iga tellija nõudeid.

Võtan oma peale valmistuse suurel arvul kaitseväelaste- ja kaitseleitlaste vormiriide peale.

Ladus valmis

meesterahva ülikonnad ja palitud, ning suures valikus kodu- ja väljamaa vabr. riideid.

Hinnad mõõdukad.

S. M. Ü.

Kaitseväelased!

*Enne kui ostate tarbeasju
mujalt kauplustest, kuulake
hinnad*

*Sõjaväe Majandusühisusest
järele.*

Sõjaväe Majandusühisus.

Tallin,

Vene tän. 5. kõnetr. 9-42.

Tartu,

Jaani tän. 6, kõnetr. s-91.

*Sügiseseks hooajaks täiendatud kaupade tagavarad.
Kaubad alati väärtuslikud ja hinnad mõõdukad.*

Sõjaväelaste tarbeasjad.

Ludukaubad suures valikus.

Kosmeetika ja parfüümerii kodu- ja väljamaalt.

Koloniaal kaubad igasugu.

Maitse ja maiusasjad.

Delikatess kaubad alati värsked.

Tubaka kaubad kõiksugu.

Veinid, liköörid ja napsid suures valikus.

*On kohale jõudunud uus
saadetis esitus-mõõke,
hinnad endistest märksa
odavamad.*

S. M. Ü.